

Ministerie van Onderwijs, Cultuur en
Wetenschap

Overdrachtdossier

Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap

Den Haag, 2010

Inhoud

Directie Beroepsonderwijs en volwasseneneducatie (BVE)

Directie Cultureel Erfgoed (DCE)

Directie Emancipatie (DE)

Directie Hoger Onderwijs en Studiefinanciering (HO&S)

Directie Internationaal Beleid (IB)

Themadirectie Jeugd, Onderwijs en Zorg (JOZ)

Directie Kunsten (DK)

Themadirectie Leraren (DL)

Themadirectie Leren en Werken (PLW)

Directie Media, Letteren en Bibliotheken (MLB)

Directie Onderzoek en Wetenschapsbeleid (OWB)

Directie Primair Onderwijs (PO)

Directie Voortgezet Onderwijs (VO)

Themadirectie Voortijdig Schoolverlaten (VSV)

BVE

De sector Beroeps- en Volwasseneducatie (BVE) in vogelvlucht

Instellingen

De BVE-sector omvat 71 onderwijsinstellingen: Regionale opleidingscentra (roc's), groene opleidingscentra (aoc's) en vakscholen. Deze 71 instellingen bieden in totaal 729 verschillende opleidingen. Er zijn ruim 50.000 mensen op de instellingen werkzaam (docenten, tutoeren, sectorhoofden etc.).

De roc's bieden middelbaar beroepsonderwijs in drie sectoren: techniek, economie en dienstverlening & gezondheidszorg. Daarnaast bieden roc's educatie voor volwassenen zoals cursussen inburgering, sociale redzaamheid en alfabetiseringscursussen.

De aoc's bieden zowel voorbereidend middelbaar als middelbaar beroepsonderwijs aan. Het onderwijs is ingedeeld in acht werelden: Surprising Nature, Animal Friends, Good Food, Mighty Machines, Dynamic Design, Outdoor Life, Big Business en Natural Health.

Vakscholen bieden opleidingen voor specifieke branches aan, zoals opleidingen voor grafici, slaggers, meubelmakers en de branche voor scheepvaart en transport.

De BVE-sector kent een drievoudige maatschappelijke opdracht: jongeren en volwassenen kwalificeren voor een beroep, toerusten tot deelname aan de samenleving en motiveren om verder te leren. Zo leveren de instellingen een bijdrage aan economische groei en sociale samenhang. Voor een Nederlandse kenniseconomie die kan concurreren op internationaal niveau is voortdurende scholing van de totale beroepsbevolking van groot belang, aangezien bijna 50% van de beroepsbevolking een mbo-opleiding heeft. De instellingen staan er bij deze taak niet alleen voor. Het landelijk georganiseerde bedrijfsleven, bedrijven in de regio, gemeenten, welzijnswerk, jeugdzorg en overige maatschappelijke organisaties hebben hierin ook een rol. Verbeterde samenwerking tussen al deze partijen vergt ook de komende regeerperiode veel aandacht.

Deelnemers

In schooljaar 2009-2010 volgden 588.900 deelnemers een opleiding in de BVE-sector; daarvan volgden 537.000 deelnemers een mbo-opleiding en 51.900 volwasseneneducatie. Alle deelnemers samen vormen een grote, veelzijdige groep: jonge vakmensen die worden opgeleid voor alle sectoren van de arbeidsmarkt, oudkomende en nieuwkomende inburgeraars, volwassenen die verder leren, jongeren die lastig binnen de school te houden zijn, doorstromers naar het hbo, werkzoekenden, herintreders op de arbeidsmarkt en werknemers die zich verder bijscholen.

Onderwijs

Het mbo biedt een keuze tussen twee leerwegen. Tweederde van de deelnemers kiest voor de beroepsopleidende leerweg (bol). De bol biedt volledig dagonderwijs met praktijkstages, die 20 tot 60% van de leertijd beslaan. Hier is de gemiddelde leeftijd 18 jaar. Daarnaast is het ook mogelijk om een opleiding in deeltijd te volgen, dit gebeurt m.n. door volwassenen met eerdere opleiding of werkervaring. Hier is de gemiddelde leeftijd 31 jaar.

De andere leerweg in het mbo is de beroepsbegeleide leerweg (bbl), ook wel werkend leren. Het praktijkgedeelte beslaat minimaal 60% van de leertijd. De gemiddelde leeftijd is 25 jaar. Om meer maatwerk mogelijk te maken zijn in de praktijk ook mengvarianten waar te nemen tussen 'bol' en 'bbl' in.

Het mbo kent vier opleidingsfasen:

- niveau 1: de assistentenopleiding (25.500 deelnemers)
- niveau 2: de basisberoepsopleiding tot beginnend beroepsbeoefenaar: dit niveau geldt als startkwalificatie voor de arbeidsmarkt (135.000 deelnemers)
- niveau 3: de vakopleiding tot zelfstandig beroepsbeoefenaar (146.500 deelnemers)
- niveau 4: de middenkaderopleiding en de specialistenopleiding (230.000 deelnemers)

Er zijn ongeveer 15.000 jongeren die bepaalde basisvaardigheden missen, jongeren die niet weten wat van hen wordt verwacht in een arbeidssituatie en die vaak ook geen duidelijk toekomstbeeld hebben. Deze jongeren lopen het risico volledig buiten het bereik van onderwijs en arbeidsmarkt te blijven. Voor deze jongeren is er de relatief nieuwe éénjarige opleiding arbeidsmarktgekwalificeerd assistent (AKA). Met deze opleiding haalt de deelnemer overigens niet het gewenste niveau van de startkwalificatie.

Financiën

Voor de publieke taken worden de BVE-instellingen gefinancierd door de overheid. Het beschikbare budget wordt over de instellingen verdeeld op basis van deelnemersaantallen, deelnemerskenmerken, de gevolgde opleidingen en de behaalde diploma's.

In 2009 bedroeg de rijksbijdrage aan de instellingen € 3,00 mld (80% van alle inkomsten). De rijksbijdrage is in de kern voor 80 % afhankelijk van leerlingenaantallen (input) en voor 20 % van diploma's (output). Momenteel ligt bij de Raad van State een wetsvoorstel over de mbo-bekostiging voor waarin het accent meer op outputbekostiging komt te liggen.

Naast deze € 3,00 mld ontvangen de instellingen nog middelen uit de innovatiebox (2010: € 43,1 mln), het innovatiearrangement (2010: € 10 mln en 2011: € 10 mln) en de stagebox (2010: 35 mln). Aanvullend ontvangen de instellingen overige overheidsbijdragen en genereren zij zelf inkomsten uit contract-onderwijs en andere private activiteiten.

Besturingsfilosofie

Inzet van het departement is het hanteren van een eenvoudige besturingsfilosofie ten aanzien van de mbo-sector: ruimte geven voor eigen invulling van onderwijs binnen heldere kaders. Deze filosofie geldt in de kern ook voor de andere onderwijssectoren. De belangrijkste kaders voor het mbo zijn:

1. aan de voorkant een kwalificatiestructuur¹ die robuust, flexibel en herkenbaar is voor het bedrijfsleven en deelnemers helder maakt wat ze na hun opleiding als beroep kunnen gaan uitoefenen;
2. aan de achterkant goede examens die goed aansluiten bij de kwalificatiestructuur en zorgen voor goede aansluiting van het onderwijs op de eisen die de (kennisintensieve) arbeidsmarkt stelt.

'Ruimte geven' kan daar gebeuren waar de primaire processen van instellingen voldoende op orde zijn, zoals het geven van voldoende (850 uren in de bol en 300 uren in de bbl) lessen aan leerlingen, een nette inrichting en scheiding van publieke en private activiteiten en een actieve relatie met bedrijven en andere stakeholders in de regio.

'Ruimte geven' betekent dan concreet dat de verantwoordings- en toezichtslasten voor de desbetreffende instelling kunnen worden verminderd en het rijk kan volstaan met een goede jaarverslaglegging, deelname van de instelling aan de Benchmark die de sector zelf organiseert, proportioneel en geïntegreerd toezicht via risicoprofielen, waarbij de goed lopende opleidingen/instellingen minder vaak en/of intensief geïnspecteerd worden.

¹ Dat wil zeggen een heldere beschrijving van beroepen, beroepsvereisten en daarbij behorende competenties die ten grondslag liggen aan onderwijsprogramma's in het mbo.

BVE

Bekostiging mbo

Stand van zaken

Het middelbaar beroepsonderwijs (mbo) bereidt mensen voor op de beroepspraktijk of een vervolgopleiding. Zo'n 70 regionale opleidingscentra (roc's), agrarische opleidingscentra (aoc's) en vakscholen bieden een divers en breed aanbod aan opleidingen. Dat aanbod kent vier verschillende niveaus en verloopt langs 2 verschillende leerwegen: de beroepsopleidende leerweg (bol) en de beroepsbegeleidende leerweg (bbl). De bol is schoolzwaar, de bbl is werkzwaar. De aoc's vallen straks onder de verantwoordelijkheid van het Ministerie van Economie, Landbouw en Innovatie (ELI). Zo gaat het nieuwe departement heten, waarin de taken van het huidige Economische Zaken (EZ) en Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit (LNV) worden verenigd.

Bekostiging

De bekostiging van de exploitatie van roc's en vakinstellingen valt onder de verantwoordelijkheid van de minister van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap (OCW). Daarmee is jaarlijks ruim € 3 miljard aan publieke middelen gemoeid (het zogenaamde macrobudget). De verdeling daarvan over de betrokken scholen geschiedt met behulp van een budgetverdeelmodel, ook wel allocatiemodel genoemd.

Het huidige model voor de mbo-instellingen is sinds 2000 in gebruik. In de kern vindt de verdeling van het budget plaats op basis van twee parameters. Het aantal ingeschreven studenten per instelling als fractie van het landelijke totaal bepaalt de verdeling voor 80% van het beschikbare budget. Het aantal behaalde diploma's per instelling als fractie van het landelijke totaal bepaalt de verdeling voor 20% van het budget. Deze parameters zijn verankerd in de Wet educatie en beroepsonderwijs (WEB). De precieze rekenregels zijn gecodificeerd in het Uitvoeringsbesluit WEB (het UWEB) en onderliggende ministeriële regelingen.

De bekostigde instellingen ontvangen de uitkomst van de berekeningen als rijksbijdrage voor het verzorgen van onderwijs. De rijksbijdrage is een zogenoemd lumpsumbedrag: het bevoegd gezag is vrij in de besteding ervan, met dien verstande dat de besteding rechtmatig en doelmatig geschiedt.

Wetsvoorstel modernisering mbo-bekostiging

Kort voor de zomer van 2010 is het Wetsvoorstel modernisering mbo-bekostiging voor advies aan de Raad van State voorgelegd. Dit wetsvoorstel is bedoeld om de toewijzing van overheidsgeld voor het mbo aan de daarbij betrokken instellingen te verbeteren en de gevoeligheid voor misbruik en oneigenlijk gebruik te verminderen. Het wetsvoorstel was al eerder (eind 2008) in een brief aan de Tweede Kamer (TK) toegezegd.

In het wetsvoorstel zijn aanscherpingen opgenomen van diverse bepalingen in de WEB. De voornaamste wijzigingen betreffen de beperking van de diplomabekostiging van extraneï, de aanscherping van de urennorm voor de opleidingen in de deeltijd bol en de bbl, en een bepaling die erin voorziet dat deelnemers zich niet langer voor een onderdeel van een beroepsopleiding kunnen inschrijven. Ook is voorzien in een algemene wettelijke basis in de WEB

en de Wet op het hoger onderwijs en wetenschappelijk onderzoek (WHW) voor het stellen van regels aan de rechtmatige en doelmatige besteding van de rijksbijdrage. De wet treedt waarschijnlijk per 1 augustus 2011 in werking. Dit hangt af van het tijdstip van parlementaire behandeling.

In samenhang met dit wetsvoorstel wordt op dit moment gewerkt aan modernisering van de rekenregels in het UWEB. De daarin beoogde wijzigingen betreffen:

- Doorwerking van de aanscherping bol/bbl.
- Vergroting van de diplomacomponent van het macrobudget ten laste van de ingeschrevencomponent.
- Aanpassing van de rekenregels voor de component Voorbereidende en Ondersteunende Activiteiten (het zogenaamde VOA-budget) aan de vooropleidingseisen vermeld in de wet.
- Omzetting van de dwingende verplichting van de minister bij onvolledige of te late gegevenslevering naar een discretionaire bevoegdheid (een zogenaamde kan-bepaling).

Het voornemen is de wijzigingen van het UWEB in januari 2011 in de ministerraad te brengen.

- De maatregel introduceert een nieuwe leeftijdsgrens van 30 jaar voor publieke bekostiging van mbo-opleidingen.
- De maatregel betreft het vereenvoudigen van de kwalificatiestructuur (waaronder het verminderen van het aantal opleidingen in relatie tot de arbeidsmarkt en het vereenvoudigen van de kwalificatiedossiers).
- De maatregel betreft het tegengaan van studievertraging en verkorten en intensiveren van (doorlopende) leerlijnen. De efficiencywinst boven de taakstelling blijft bij de scholen. Diploma-inflatie wordt voorkomen door versterking van onafhankelijke examinering en daarbij het centraal examineren van kernvakken.
- Bij de bekostiging van het beroepsonderwijs zal de tevredenheid van het bedrijfsleven worden meegewogen.

BVE

Experimenten VM2

Stand van zaken

Het VM2-experiment biedt vmbo-scholen en mbo-instellingen de (juridische) ruimte om de basisberoepsgerichte leerweg van het vmbo (vmbo-bb) te integreren met een mbo-opleiding op niveau 2 tot één curriculum, met één pedagogisch-didactische aanpak, op één locatie.

Het VM2-experiment wordt aangeboden door een samenwerkende vmbo-school en mbo-instelling, waarbij beide verantwoordelijk zijn voor de leerlingen en de leergang die ze volgen.

Het eerste cohort VM2 is gestart op 1 augustus 2008, het tweede cohort op 1 augustus 2009, een zogenaamd 'borgingscohort VM2' is gestart op 1 augustus 2010. Het borgingscohort dient om de verworvenheden van de lopende experimenten op de eerste en tweede cohortscholen te continueren tot het uiteindelijke besluit over het VM2-traject. In totaal doen circa 90 vmbo-scholen en bve-instellingen, in een samenwerkingsverband mee.

Wat willen we bereiken?

We willen bereiken dat meer leerlingen hun startkwalificatie halen op mbo niveau 2 en hiermee hun kansen vergroten op een goede loopbaan, hetzij in het vervolgonderwijs, hetzij op de arbeidsmarkt. Voor een bepaalde groep leerlingen van het vmbo-bb zou VM2 bij uitstek geschikt zijn, aangezien ze niet hoeven over te stappen naar het mbo maar op de eigen vmbo-school hun mbo 2-diploma kunnen halen. Ook kan de opleiding doelmatiger ingericht worden, aangezien door de integratie van het vmbo- en mbo-programma één jaar tijdswinst geboekt kan worden.

Wat doen we daarvoor?

We zijn op 1 augustus 2008 begonnen met het experiment VM2. Vmbo-scholen en mbo-instellingen die mee wilden doen aan het experiment konden zich aanmelden op basis van de 'Regeling subsidiëring experimenten in het kader van de leergang vmbo-mbo2 2008-2013'. Deze regeling geeft scholen en instellingen de juridische basis om een geïntegreerde leerweg aan te bieden. Voor schooljaar 2010-2011 hebben we de regeling aangepast, zodat de scholen en instellingen met een borgingscohort kunnen starten. Het Expertisecentrum beroepsonderwijs (Ecbo) monitort het experiment, zodat we voor de evaluatie in 2013 voldoende gegevens hebben om een uitspraak te kunnen doen over het succes van VM2 en het vervolg ervan. Parallel aan het experiment wordt een experimenteerartikel in de Wet op het voortgezet onderwijs (WVO) gemaakt, zodat het naast de regeling ook wettelijk mogelijk is om met deze groep leerlingen te experimenteren.

BVE

Competentiegerichte kwalificatiestructuur (cks)/ competentiegericht onderwijs (cgo)

Stand van zaken

De aanleiding voor de competentiegerichte kwalificatiestructuur

Eind jaren 90 bleek dat een vernieuwing van de toenmalige eindtermgerichte kwalificatiestructuur noodzakelijk was, omdat de diploma-eisen niet langer voldeden aan ontwikkelingen op de arbeidsmarkt en in de maatschappij. De snel veranderende arbeidsmarkt vereist flexibiliteit van werknemers. Dit vroeg om aangepaste diploma-eisen en een andere manier van opleiden in het mbo. Dat heeft geleid tot een nieuwe competentiegerichte kwalificatiestructuur en competentiegerichte opleidingen. Sinds 2004 voeren scholen het competentiegerichte onderwijs in. Ze bepalen zelf op welke manier ze dat doen. Om ervoor te zorgen dat alle mbo-studenten vanaf 2011 volgens dezelfde diploma-eisen worden opgeleid, is in februari 2010 een wetsvoorstel ingediend bij de Tweede Kamer om de competentiegerichte kwalificatiestructuur in de WEB te verankeren.

Competentiegericht onderwijs

Competentiegericht onderwijs (cgo) is onderwijs dat studenten in staat stelt om de vereiste kennis, vaardigheden en beroepshouding ('kwalificatie-eisen') te verwerven. Scholen bepalen zelf hoe zij het onderwijs vormgeven. Daarbij worden zij desgewenst ondersteund door een organisatie die hiervoor is opgericht, genaamd het procesmanagement mbo 2010. In het schooljaar 2010-2011 zal 97% van de eerstejaars mbo-studenten een cgo-opleiding volgen.

BVE

Kwaliteit mbo

Stand van zaken

In het mbo wordt een onderscheid gemaakt tussen de kwaliteit van het onderwijs en de kwaliteit van de examinering. Daarnaast is realisatie van de 850-urennorm voor de voltijdse opleiding in het mbo een belangrijk vereiste in relatie tot de onderwijskwaliteit van het mbo. Het toezicht op de onderwijs- en examenkwaliteit en de onderwijstijd wordt door de inspectie uitgevoerd op basis van het geldende toezichtkader bve 2009 en de aanvulling voor 2010. Op dit moment wordt gewerkt aan een nieuw toezichtkader voor 2012, waarin het toezicht op de onderwijs- en examenkwaliteit verder wordt geïntegreerd.

Onderwijskwaliteit

Scholen horen onderwijs aan te bieden van voldoende kwaliteit. Voor de onderwijskwaliteit gelden kwaliteitscriteria die zijn vastgelegd in het toezichtkader bve. Het toezicht op de onderwijskwaliteit in het mbo is risicogericht. Jaarlijks voert de inspectie een risico-analyse uit op basis van de opbrengsten, de tevredenheid van deelnemers en eventuele signalen. Bij risico wordt een kwaliteitsonderzoek bij de betrokken opleiding uitgevoerd en daarna een heronderzoek bij onvoldoende onderwijskwaliteit. Bij onvoldoende onderwijskwaliteit kan uiteindelijk de onderwijslicentie voor een opleiding worden ingetrokken, na voorafgaande waarschuwing en wettelijke verbeterijd. Hierbij moet rekening worden gehouden met het tijdig en zorgvuldig onderbrengen van studenten die deze opleiding volgen.

Examenkwaliteit

In het mbo is in principe sprake van schoolexamens. De school kan zelf het examen verzorgen, maar ook samenwerken, inkopen of vrijwillig uitbesteden. Er is veel variatie in de wijze van examinering mogelijk in aansluiting op de variatie in onderwijs. Examens moeten per opleiding voldoen aan landelijke standaarden voor examenkwaliteit. De school moet de examenkwaliteit zelf bewaken en waar nodig tijdig verbeteren. De inspectie houdt toezicht op de examenkwaliteit: zij doet jaarlijks onderzoek bij elke instelling op basis van een steekproef van opleidingen en onderzoek naar kwaliteitsverbetering (in geval van eerdere onvoldoendes). Bij onvoldoende examenkwaliteit kan de examenlicentie (per opleiding) worden ingetrokken ('rode kaart'), na voorafgaande waarschuwing met verbeterijd ('gele kaart'). In dat geval moet de instelling het examen verplicht uitbesteden bij een andere instelling met de desbetreffende licentie.

Onderwijstijd

Een voltijdse mbo-opleiding moet per studiejaar minimaal 850 klokuren begeleid onderwijs omvatten (inclusief de beroepspraktijkvoering). Dit is een bekostigingsvoorwaarde. De inspectie houdt intensief toezicht op de naleving van deze wettelijk verplichte urennorm. Als bij een opleiding onvoldoende onderwijstijd wordt geconstateerd, kan een bekostigingssanctie worden opgelegd.

Doelstellingen

Door maatregelen ter verbetering van de onderwijs- en examenkwaliteit en onderwijstijd:

- vermindert het aantal zwakke en zeer zwakke mbo-opleidingen;
- heeft 85% van de opleidingen voldoende examenkwaliteit in 2011;
- voldoet in 2012 100% van de voltijds BOL-opleidingen aan de 850-klokurennorm;
- is het toezicht transparant; het hanteren van een tolerantiegrens van 3% is realistisch;
- vermindert waar mogelijk de toezichtlast van de onderwijsinstellingen.

Stand van zaken onderwijskwaliteit

In het onderwijsverslag over 2008/2009 werden 102 opleidingen als zeer zwak beoordeeld in de gehele verslagperiode; per 1 februari 2010 zijn er 411 zwakke opleidingen. Sinds 1 februari 2010 publiceert de inspectie op internet maandelijks een overzicht met de opleidingen van onvoldoende onderwijs- en examenkwaliteit. Per 1 oktober 2010 zijn er 20 zeer zwakke opleidingen, dat zijn opleidingen met onvoldoende onderwijskwaliteit.

Stand van zaken examenkwaliteit

In het Examenverslag 2009 vermeldt de inspectie het representatieve landelijke totaalbeeld van de examenkwaliteit in 2009: bij 63% van de mbo-opleidingen is het voldoende en bij 37% onvoldoende. Onvoldoende examenkwaliteit zet het vertrouwen in mbo-diploma's onder druk. Tekortkomingen zijn vooral dat de examenproducten onvoldoende dekkend zijn ten aanzien van de inhoudelijke uitstroomseisen die in de landelijk vastgestelde kwalificatiedossiers staan. Ook is het beoordelingsmodel onvolledig.

Op 20 september 2010 is het Examenverslag 2009 met de beleidsreactie erop naar de Tweede Kamer gestuurd. Hierin is aangegeven dat 79 instellingen voor 261 opleidingen een waarschuwing hebben gekregen en 15 instellingen voor 36 opleidingen een voorgenomen besluit tot intrekking van de examenlicentie. Tevens is de stand van zaken van de lopende beleidsmaatregelen aangegeven (betreffende vervolg inspectietoezicht, centrale examens Nederlands en rekenen, examenprofielen, ondersteuning) en is ingegaan op inkoop van examenproducten en vergroting van betrokkenheid van het bedrijfsleven. In de brief zijn geen nieuwe maatregelen aangekondigd vanwege het demissionaire karakter van het kabinet en de gevraagde adviezen van de commissie Kwalificeren en Examineren en de commissie Onderwijs en Besturing BVE.

Stand van zaken onderwijstijd

Representatief onderzoek in 2009 liet zien, dat 17% van de mbo-opleidingen in eerste instantie niet aan de 850 klokurennorm voldeed (in 2007 24% onvoldoende) en 10% had onvoldoende onderwijstijd geprogrammeerd. Na mogelijkheid tot herstelacties voldeden uiteindelijk 9% (9 mbo-opleidingen) niet aan de norm. In 2011 zal opnieuw een representatief onderzoek worden gehouden (schooljaar 2010-2011) worden gehouden.

Een niet-representatief onderzoek in 2010 naar de naleving in het schooljaar 2009-2010, met name bij opleidingen die in eerder onderzoek niet voldeden aan de onderwijstijd, resulteert in 22% onvoldoende programmering en 25% onvoldoende realisatie van onderwijstijd. Door herstel mogelijkheden te bieden is het eindresultaat uitgekomen op 12% onvoldoende realisatie van onderwijstijd. De uitkomsten zijn nog niet openbaar. Als oorzaak voor het niet naleven

van de norm geldt vooral het onvoldoende sturen op de minimumnorm en het niet op orde hebben van de bedrijfsvoering.

In 2010 heeft ook een evaluatie van de 850 klokurennorm in het mbo plaatsgevonden. De norm blijkt niet omstreden, is geschikt als minimumnorm voor de inspanningen van de school en een randvoorwaarde voor goed onderwijs en voldoende robuust voor de toekomst. Er zijn ook negatieve effecten benoemd, zoals het strenge controle- en handhavingsbeleid en de onvoldoende kwalitatieve invulling van uren (ophokuren/lesuitval). Aan alle partijen wordt aanbevolen om afspraken te maken over een evenwichtig onderwijsprogramma (1600 uur met minimum van 850 uur) met voldoende kwaliteitswaarborgen, intern/extern toezicht en een systeem voor brede maatschappelijke verantwoording.

Rol OCW

De bestuurlijke interventie maatregelen van OCW zijn:

- bij onvoldoende onderwijs- en/of examenkwaliteit: na een regulier onderzoek een brief sturen aan de desbetreffende instelling met een officiële waarschuwing ('gele kaart') en verbeterijd; na een onderzoek naar kwaliteitsverbetering een brief sturen met een (voorgenomen) besluit tot intrekking van de onderwijs- en/of examenlicentie ('rode kaart');
- bij onvoldoende onderwijstijd: een brief sturen aan de desbetreffende instelling met een (voorgenomen) besluit tot terugvordering van een deel van de bekostiging (naar rato).
- Tevens voert OCW maatregelen uit gericht op verdere standaardisering van de examens mbo.
- T.a.v. onderwijstijd krijgen alle mbo-instellingen een brief over het resultaat, de maatregelen en de oproep om zelf maatregelen te nemen. Voorts naming en shaming door openbaarmaking van de uitkomsten via de inspectie-site en via mbo 2010 stimulering betere bedrijfsvoering.

Recente maatregelen t.a.v. onderwijskwaliteit:

- per 1 april 2010: start Ombudslijn mbo (onder regie van mbo 2010, in principe voor één jaar) als mediator bij klachten van studenten/ouders over hun mbo-opleiding;
- met ingang van 1 augustus 2010: verkorting van het sanctietraject bij onvoldoende onderwijskwaliteit. Direct bij de eerste constatering van onvoldoende kwaliteit krijgt de opleiding een waarschuwing met een verbetertermijn van een jaar. Na dat jaar kan bij opnieuw onvoldoende kwaliteit de onderwijslicentie worden ingetrokken;
- in de eerste week van december 2010 publiceert de inspectie instellingsprofielen met de beschikbare toezichtsinformatie per instelling.

Aanvullende ondersteunende maatregelen examenkwaliteit, ter verdere standaardisering van de examinering:

- inzet van aanvullende financiële middelen voor de ondersteuning bij de uitvoering van het – nog door de mbo Raad in te dienen – Plan van Aanpak examens mbo, waarin o.a. verder gewerkt wordt aan de pilots examenprofielen, verhoging van de inkoop en gerichte acties op onderdelen met onvoldoende examenkwaliteit. (In examenprofielen maken onderwijsveld en bedrijfsleven afspraken over standaardisering van examens en vergroting betrokkenheid bedrijfsleven.)

Recente maatregelen t.a.v. onderwijstijd:

- nieuw representatief onderzoek in 2011;
- de beleidsmaatregelen worden opgenomen in de beleidsreactie op advies van Cie. Oudeman:

- beleidsmaatregelen om de 850 urennorm wel als bekostigingsvoorwaarde te behouden maar niet meer als maatstaf voor het onderscheid voltijd/deeltijdopleidingen te gebruiken (waardoor onvoldoende programmering niet meer tot onrechtmatige verkrijging van de rijksbijdrage leidt en aantekening van de Algemene Rekenkamer). De norm herzien door het maken van onderscheid in schoolse contacturen en beroepspraktijkvorming conform de lijn die is ingezet bij de 300 urennorm voor bbl
- harmonisatie met de VO sector:
 - intensivering van onderwijstijd in 1^e leerjaar (ophogen van uren naar bv 1000 uren)
 - omdat sanctie op basis van programmeringstekorten komt te vervallen wordt een scherper sanctiebeleid aan de 'achterkant' (realisatietekorten) uitgewerkt;
 - dialoog met studenten (ouders) over de invulling van onderwijstijd/onderwijsprogramma via de medezeggenschap
 - vergroten transparante openbare verantwoording over prestaties via meerdere kanalen.

BVE

Loopbaanoriëntatie en –begeleiding (in doorlopende leerlijn)

Stand van zaken

Het verzorgen van loopbaanoriëntatie en -begeleiding (LOB) aan leerlingen in het vo en mbo is een wettelijke plicht voor de scholen, waarvoor ze jaarlijks geld in hun lumpsum krijgen. LOB wordt echter onvoldoende ingezet om leerlingen vaardigheden bij te brengen waarmee goede studie- en beroepskeuzes kunnen maken en hun loopbaan ook op latere leeftijd vorm kunnen geven.

Om een leven lang leren daadwerkelijk mogelijk te maken, is het noodzakelijk dat leerlingen al op jonge leeftijd deze LOB-vaardigheden verwerven en de juiste professionele ondersteuning krijgen ter voorbereiding op hun loopbaankeuzes. Door LOB beter in te zetten, zullen jongeren de keuze van studie en beroep bewuster maken, en meer rekening houden met enerzijds hun persoonlijke interesses en kwaliteiten en anderzijds de realiteit van studie en beroep en arbeidsmarktperspectief. Beter weten wat je kiest, voorkomt onnodig switchgedrag (1 op de 5 leerlingen switcht) en voortijdige schooluitval (bij 21% is een verkeerde studiekeuze de hoofdoorzaak van uitval).

Onderzoek van het LAKS en JOB onder leerlingen laat zien dat zij behoefte hebben aan betere LOB-ondersteuning (dat wil zeggen: toegankelijker, professioneel en dichtbij en bevestigt wat onderzoekers stellen, namelijk dat het belangrijk is om te 'ervaren in de praktijk en te reflecteren onder begeleiding'. Volgens deze leerlingen en onderzoekers schort het aan adequate begeleiding op de vo- en mbo- (en ho-)scholen.

Stimuleringsplannen LOB

Om een stevige impuls te geven aan LOB is structureel extra geld beschikbaar gekomen en hebben de directies VO, BVE en VSV de handen ineengeslagen voor een integrale aanpak van LOB over de onderwijssectoren heen.

In zowel de vo- als bve-sector worden op dit moment LOB-stimuleringsplannen uitgevoerd op basis van bestuurlijke afspraken in de Kwaliteitsagenda vo en de Strategische agenda bve. De VO- en mbo Raad hebben zich hiermee gecommitteerd om meer werk te maken van LOB. In het mbo omvat het LOB-activiteitenplan 2009 een aantal activiteiten van relevante partijen in het mbo, te weten de mbo Raad, het Colo, het JOB en Skills Netherlands. De activiteiten zijn gericht op betere voorlichting o.a. via website beroepenportal bij de overgang van vmbo naar mbo, LOB-dagen, behoeftenonderzoek bij loopbaan- en trajectbegeleiders, professionalisering binnen de roc's en haalbaarheidsonderzoek vakwedstrijden. Het stimuleringsplan voor 2010 en 2011 in het mbo wordt momenteel door partijen opgesteld.

Het LOB-activiteitenplan 2009 is een eerste start geweest voor versterking van LOB in het mbo maar verdere ontwikkeling is hard nodig. Daarbij is het noodzakelijk om LOB-beleid en activiteiten vanuit een doorlopende leerlijn te benaderen en de LOB-stimuleringsplannen vmbo, mbo en hbo beter op elkaar af te stemmen.

LOB en leven lang leren

LOB heeft een bredere functie dan binnen het onderwijs. In het kader van leven lang leren en de functie die LOB hierin heeft om de loopbaan te ondersteunen wordt eveneens gewerkt aan versterking van LOB buiten het onderwijsdomein ten behoeve van werkenden, werklozen, jonggehandicapten en gedeeltelijk arbeidsongeschikten.

BVE

Pilots met Associate degree op locatie van bve-instelling

Stand van zaken

Een Associate degree-programma is een tweejarig onderdeel van een vierjarige hbo-bacheloropleiding en wordt afgesloten met een wettelijke graad, de Associate degree (Ad). De Ad is gericht op werkenden die zich willen opscholen en op rechtstreekse instromers vanuit mbo 4 voor wie om verschillende redenen een Ad-programma aantrekkelijker kan zijn dan een volledige bacheloropleiding.

Tussenevaluatie

Er zijn tot nu toe 3 pilotrondes gerealiseerd in het hbo met in het totaal 92 Ad-programma's, verdeeld over 21 hogescholen waarvan 2 niet-bekostigde. Deze pilots worden tot eind 2010 gemonitord. Een tussenevaluatie in november 2008 wees het volgende uit:

1. De beoogde doelgroepen worden bereikt.
2. Een extra instroom in het hoger onderwijs wordt gerealiseerd.
3. Het werkveld enthousiast is over het nieuwe kwalificatieniveau tussen mbo 4 en de hbo- bachelor.

De tussenevaluatie leidde tot het besluit met een vierde pilotronde van maximaal 60 Ad's te beginnen, waarvan 20 Ad's (deels) op locatie van een bve-instelling worden ingericht. De hogeschool blijft integraal verantwoordelijk, maar werkt aan een zo gelijkwaardig mogelijke rolverdeling samen met een bve-instelling. Hiermee wordt uitvoering gegeven aan de afspraak met de TK op 29 oktober 2009 over de beleidsreactie op de tussenevaluatie van de Ad-pilots.

Grote stap

Voor veel mbo 4-opgeleiden is de overstap van een mbo-instelling naar een hogeschool moeilijk. Jongeren moeten de vertrouwde omgeving verlaten en de stap maken naar een hogeschool waar een andere leercultuur bestaat. Voor deze jongeren – die het wel in zich hebben om een Ad-getuigschrift te halen – is dit een drempel. Gevolg daarvan is dat ze afzien van het behalen van een Ad-getuigschrift. Voor afgestudeerde mbo'ers die na enige jaren werken behoefte hebben aan een vervolgopleiding en een Ad-programma willen volgen, is het praktisch onhaalbaar om naast een baan ook nog te studeren aan een hogeschool als die niet in de buurt is. Hierdoor blijven sommige Ad-programma's op hogescholen onbereikbaar voor werkenden die wel een Ad-programma zouden willen volgen.

Wat willen we bereiken?

We willen dat meer mbo 4-studenten en werkenden in Nederland een hoger opleidingsniveau halen. Een Ad-programma kan een katalysator zijn om de doorlopende leerlijn mbo-hbo te verbeteren en biedt de mogelijkheid om de vergaande samenwerking tussen mbo en hbo structureel te maken. Het is belangrijk om de Ad-pilots op locatie van

een bve-instelling zodanig in te richten dat uit evaluaties blijkt welke toegevoegde waarde het heeft om een deel van een Ad-programma door een bve-instelling te laten verzorgen. De pilots Ad die deels op de bve-locatie plaatsvinden, zullen nieuwe inzichten op moeten leveren over de inrichting van effectieve doorlopende leerlijnen mbo-hbo. Uit deze evaluatie kunnen dan duidelijke conclusies getrokken worden voor een eventuele structurele oplossing.

Wat doen we?

Om de pilots Ad op locatie van een bve-instelling te kunnen realiseren, is een AMvB nodig. Hiermee wordt de mogelijkheid geopend om af te wijken van sommige voorschriften in de Wet op het hoger onderwijs en wetenschappelijk onderzoek (WHW). Het is denkbaar dat instellingen bij de uitvoering oplopen tegen belemmeringen zoals het uitbesteden van een deel van het Ad-curriculum, het verrekenen van de rijksbijdrage met de bve-instelling en de mogelijkheid om tot 50% van de Ad in een andere gemeente, zijnde een bve-locatie, te vestigen zonder beoordeling van de doelmatigheid. Deze zaken moeten in een AMvB worden geregeld.

De AMvB moet uiterlijk gereed zijn op het moment dat het onderwijs van start gaat, dit is 1-9-2011. De instellingen (mbo en hbo) hebben hun plannen voor een Ad op bve-locatie (pilotronde 4b) op 1-10-2010 bij de NVAO moeten indienen. Beoordeling van deze plannen door de NVAO en de Commissie Ad vindt plaats in de periode tot 31 december 2010.

BVE

Volwasseneneducatie (participatiebudget, laaggeletterdheid en het voortgezet algemeen volwassenenonderwijs)

Participatiebudget

Per 1 januari 2009 zijn de drie budgetten voor educatie, re-integratie en inburgering samengevoegd tot één budget, het participatiebudget. Het inburgeringsbudget zal tot 2014 tot nul worden gereduceerd. Educatie omvat de opleidingen: vavo, NT2 en opleidingen gericht op breed maatschappelijk functioneren en sociale redzaamheid (zoals alfabetiseringscursussen).

Volgens de huidige wetgeving moeten gemeenten het educatiedeel van het participatiebudget tot 1 januari 2013 besteden aan educatie (oormerking) bij roc's (gedwongen winkelnering). Vanaf 2013 is er ook voor de educatie marktwerking, net zoals er nu al voor inburgering en re-integratie is. Dan mag het educatiedeel ook besteed worden aan inburgering en re-integratie. Echter tussen CDA en VVD is afgesproken dat de marktwerking wordt uitgesteld / afgeschaft. Deze afspraak dient nog bevestigd, geformaliseerd en verder uitgewerkt te worden.

Kerdoelen voor OCW zijn ervoor te zorgen dat de educatie-infrastructuur (met name vavo) in stand blijft en de kwaliteit van educatie voldoende blijft ongeacht marktwerking of niet.

Laaggeletterdheid

In Nederland zijn 1,5 miljoen volwassenen laaggeletterd. Om het taboe te doorbreken, en meer mensen te stimuleren een cursus lezen en schrijven te volgen, is het Aanvalsplan Laaggeletterdheid 2006-2010 van A tot Z betrokken geïntroduceerd. Jaarlijks is voor het aanvalsplan 4 miljoen euro beschikbaar. Het plan wordt uitgevoerd door CINOP (onderzoek, monitoring en advisering), ETV.nl (educatieve tv en online oefeningen) en Stichting Lezen & Schrijven (L&S) (publiciteit, communicatie en advisering) en zou dit jaar aflopen, maar is met een jaar verlengd (t/m 2011). Dit jaar wordt gebruikt om de opbrengsten van het Aanvalsplan te borgen en het Actieplan Laaggeletterdheid te ontwikkelen.

Op basis van de cijfers van het Adult Literacy and Life Skills Survey (ALL-rapport) heeft het ROA de groep laaggeletterden nader gedefinieerd. Daarnaast lopen er nog een aantal onderzoeken naar inbreng van educatie in het NQLF (en Europees Kwalificatiesysteem), uitwerking van het referentiekader van Meijerink voor adolescenten en volwassenen en de mogelijkheden van online certificering.

In 2007 is het Convenant Laaggeletterdheid afgesloten tussen OCW, SZW, VWS en de Stichting van de Arbeid. Het convenant loopt tot 2015 en heeft tot doel laaggeletterdheid (met name onder werknemers) terug te dringen. Op basis van de ALL-cijfers en de uitkomsten van het ROA-onderzoek naar definiëring van de doelgroep zal het convenant mogelijk worden aangepast. Prinses Laurentien is voorzitter van de Stichting L&S en speciaal gezant laaggeletterdheid van de Unesco.

Vavo

Het educatiebeleid is met de invoering van de WEB in 1996 gedecentraliseerd naar de gemeenten. Gemeenten zijn daarmee vanaf die datum verantwoordelijk voor de volwasseneneducatie, inclusief vavo. De gemeenten bepalen welke trajecten zij inkopen bij roc's en voor welke doelgroepen, in ieder geval voor jongeren van 18 jaar of ouder. Deze 'tweedekansjongeren' hebben nog geen passende kwalificatie en kunnen zich bij hun woongemeente melden om een vo-opleiding aan een vavo-instelling te volgen.

Daarnaast is er nog een groep jongeren van 16 en 17 jaar. Leerlingen in het voortgezet onderwijs krijgen voldoende mogelijkheden om zich te ontplooiën en in het bezit te komen van een passende kwalificatie. Voor een kleine groep echter biedt het standaardtraject daartoe niet genoeg kansen. Ze komen niet direct in de goede schoolsoort of richting terecht of het lukt niet een kwalificatie binnen het reguliere voortgezet onderwijs te halen.

Ter bestrijding van voortijdig schoolverlaten is op 1 januari 2006 'het Besluit samenwerking VO-BVE' in werking getreden dat mogelijkheden tot samenwerking tussen vo-scholen en bve-instellingen biedt. Daarbij kunnen bepaalde categorieën leerlingen vanuit het vo uitbesteed worden. Het gaat om risicoleerlingen, 'tweedewegdeelnemers', en leerlingen met behoefte aan extra kansen. Hiermee wordt het stapelen en doorstromen in het voortgezet onderwijs versoepeld en kan een groep 16- of 17-jarige leerlingen mogelijk alsnog een vo-diploma op het vavo halen.

De Tweede Kamer heeft meerdere malen verzocht het 'Besluit samenwerking VO-BVE' te verruimen, de laatste verruiming betreft op haar verzoek de groep van gediplomeerde havisten en gaat in per schooljaar 2010-2011. Het Landelijk netwerk VAVO en de mbo Raad zijn hierbij betrokken.

BVE

Aansluiting arbeidsmarkt en middelbaar beroepsonderwijs (mbo)

Stand van zaken

Het middelbaar beroepsonderwijs (mbo) is het meest voorkomende opleidingsniveau op de arbeidsmarkt: van de totale werkzame beroepsbevolking hebben vier van de tien mensen een mbo-opleiding. Het mbo heeft op dit moment zo'n 500.000 studenten, waarvan zo'n 100.000 studenten 23 jaar en ouder zijn. Naast het initiële onderwijs, vervult het mbo dus een rol in het opleiden van werkenden. Er zijn zo'n 60 mbo-instellingen (regionale opleidingscentra, vakinstellingen en agrarische opleidingscentra).

Aansluiting arbeidsmarkt mbo

De aansluiting tussen arbeidsmarkt en mbo is als volgt geregeld:

- Op landelijk niveau worden door 17 kenniscentra beroepsonderwijs bedrijfsleven (kbb's, waarin het bedrijfsleven vertegenwoordigd is) voorstellen gedaan voor wat een student moet kennen en kunnen om een erkend mbo-diploma (= kwalificatie) te halen. Na (procedurele) vaststelling door OCW vormt deze kwalificatie onderdeel van de 'kwalificatiestructuur mbo' en wordt de opleiding opgenomen in het Centraal register beroepsopleidingen (crebo).
- Alleen crebo-opleidingen die door mbo-instellingen worden aangeboden, komen voor bekostiging door OCW in aanmerking. De mbo-instellingen kiezen zelf welke crebo-opleidingen uit de landelijke kwalificatiestructuur ze aanbieden. Ze hebben de wettelijke taak ervoor te zorgen dat het aanbod aan opleidingen is afgestemd op de vraag naar geschoolde arbeid vanuit de regionale arbeidsmarkt (macrodoelmatigheid).
- De stage of beroepspraktijkvorming (BPV) is een verplicht onderdeel van de opleiding. Iedere student moet zijn BPV volgen bij een van de door kbb's erkende leerbedrijven (ca. 200.000 bedrijven). De mbo-instellingen moeten hun studenten ook tijdens de stage begeleiden. Als er geen stageplaatsen beschikbaar zijn, is dit een teken dat meer studenten belangstelling hebben voor een opleiding dan er werk is. De mbo-instelling mag daarom zelf het maximale aantal deelnemers per opleiding regelen.

Aandachtspunten aansluiting arbeidsmarkt mbo

De belangrijkste aandachtspunten zijn momenteel:

- Er zijn veel verschillende kwalificaties. Uit het oogpunt van de arbeidsmarkt relevant, maar uit het oogpunt van onderwijs moeilijk doelmatig te organiseren, aangezien veel opleidingen een gering aantal studenten kennen. Aan de Stichting Beroepsonderwijs Bedrijfsleven i.o. en de commissie Onderwijs en Besturing BVE is gevraagd vóór 1 december 2010 te adviseren over mogelijkheden het aantal kwalificaties te verminderen.
- Uit onderzoek van de Inspectie van het Onderwijs komen aanwijzingen dat het aanbod aan opleidingen door mbo-instellingen meer wordt gestuurd door belangstelling van studenten dan door vraag vanuit de regionale

arbeidsmarkt, wat de macrodoelmatigheid onder druk zet. In de beleidsreactie aan de Tweede Kamer (TK, 2009-2010, 31524, nr. 63) is een aantal acties aangegeven om de macrodoelmatigheid te verbeteren, waaronder een handreiking voor mbo-instellingen om de aansluiting tussen beroepsonderwijs en arbeidsmarkt te verbeteren en de loopbaanoriëntatie te versterken. Daarnaast is de Stichting Beroepsonderwijs Bedrijfsleven i.o. gevraagd ook hierover te adviseren.

- De kwaliteit van de BPV, waaronder de begeleiding die studenten tijdens hun stage krijgen van de mbo-instellingen, moet beter. Daarom is medio 2009 het 'BPV-protocol' afgesproken tussen Colo (namens de kbb's), MKB-Nederland, VNO-NCW, de mbo Raad en het ministerie van OCW. De maatregelen in het protocol worden nu uitgevoerd. De Tweede Kamer is hierover dit voorjaar geïnformeerd.
- Tijdens de economische recessie dreigt een tekort aan stageplaatsen in specifieke sectoren zoals de bouw. Ook lopen gediplomeerde schoolverlaters meer kans op werkloosheid. Daarom zijn in het Actieplan Jeugdwerkloosheid 2009-2011 maatregelen opgenomen voor behoud en werving van extra stageplaatsen ('Stageoffensief') en om in 2009 en 2010 gediplomeerde mbo'ers een jaar langer op te leiden tot een hoger niveau om hun kansen op de arbeidsmarkt te vergroten ('School Ex'). Beide maatregelen werpen hun vruchten af.

DCE

Inleiding

Erfgoed staat voor het geheel van verhalen, documenten, objecten, plekken en gebouwen waarvan de samenleving vindt dat het behouden moet blijven en van generatie op generatie moet worden overgedragen. Het is ons collectieve cultuurhistorische geheugen dat vertelt wie we zijn en hoe we zo zijn geworden, kortom onze identiteit. Bovendien is cultureel erfgoed een factor van betekenis in economische ontwikkelingen, onderwijs (leren van en met erfgoed) en internationale betrekkingen.

De directie Cultureel Erfgoed richt zich op het beheer, de toegang en het gebruik van hoogwaardig en veelzijdig cultureel erfgoed. Cultuurinstellingen, particulieren en andere overheidsorganisaties spelen daarin een rol. De beleidsdoelstellingen rusten op drie peilers: kennen, bewaren en benutten.

Het erfgoedstelsel omvat de sectoren musea, archieven, monumenten en archeologie. De sectoren kennen hun eigen wet- en regelgeving. Elke sector heeft zijn eigen toezichtskader, dat door de Erfgoedinspectie wordt gehanteerd bij haar toezicht op de verschillende sectoren.

De Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed (RCE), het Instituut Collectie Nederland (ICN) en het Nationaal Archief (NA) zijn de diensten die kennis beschikbaar stellen en zorgen voor de uitvoering van het beleid in de verschillende erfgoedsectoren. Erfgoed Nederland is het landelijke sectorinstituut voor het erfgoed.

Op internationaal terrein is een aantal internationale verdragen van kracht, bijvoorbeeld in het kader van UNESCO, waarvoor de minister eerstverantwoordelijke is.

Hieronder vindt u per stelsel een korte inleiding, waarna steeds ingegaan wordt op de meest actuele dossiers binnen die stelsels:

- Musea: Nationaal Historisch Museum en Het Nieuwe Rijksmuseum.
- Archieven: Archiefvisie.
- Monumentenzorg en Archeologie: Modernisering Monumentenzorg en evaluatie Wet Archeologische Monumentenzorg (WAMZ) en Besluit Archeologische Monumentenzorg (BAMZ).

Vervolgens wordt ingegaan op twee van de UNESCO-dossiers die DCE behandelt, te weten:

- Werelderfgoed.
- Immaterieel erfgoed.

Stand van zaken

Musea

Nederland kent een bijzonder rijke museumsector, met musea met internationale uitstraling, zoals van het Rijksmuseum, het Van Gogh museum, Naturalis, Kröller-Müller Museum, het Rijksmuseum voor Oudheden of het Openluchtmuseum. Musea van groot tot klein zetten zich in voor de toegankelijkheid van uiteenlopende collecties voor een groot en divers en publiek uit binnen- en buitenland. Musea hebben niet alleen een belangrijke culturele functie, maar zijn ook van groot belang voor de toeristenindustrie. Het Van Gogh Museum trekt bijvoorbeeld jaarlijks één miljoen buitenlandse toeristen.

De minister van OCW heeft een bijzondere verantwoordelijkheid voor de rijkscollectie. De verantwoordelijkheid van de minister is geregeld in de Comptabiliteitswet 2001 (Cw), artikel 38, derde lid. De op de Cw gebaseerde Regeling materieelbeheer museale voorwerpen geeft vorm aan die verantwoordelijkheid. In 2011 dient deze regeling geëvalueerd te zijn. Onder het collectiebeleid valt ook het restitutiebeleid van cultuurgooederen Tweede Wereldoorlog. De *Wet behoud cultuurbezit* beschermt voorwerpen die voor Nederland onmisbaar en onvervangbaar zijn.

De rijkscollectie is voor een groot deel in beheer gegeven bij zelfstandige musea-organisaties. Deze musea zetten zich in voor het behoud, beheer en toegankelijk maken van kunstwerken, natuurhistorische verzamelingen, volkenkundige en historische objecten voor een groot publiek door middel van aantrekkelijke presentaties, digitalisering en cultuureducatie. De musea worden binnen het kader van de basisinfrastructuur cultuurinstellingen gesubsidieerd.

In aanvulling daarop voert de Mondriaan Stichting enkele regelingen uit om het publieksbeleid van erfgoedinstellingen te versterken. Ten slotte stellen het sectorinstituut Erfgoed Nederland en het Instituut Collectie Nederland kennis en ervaring beschikbaar voor de museumsector. De erfgoedinspectie ziet toe op het behoud en beheer van de rijkscollectie.

Het Nieuwe Rijksmuseum

Lopende verbouwing Rijksmuseum Amsterdam. Complex en langlopend project, eerste aankondiging Architectuurnota 2001. De bouw is volop bezig en loopt tot nu volgens de planning (heropening eerste helft 2013).

Archieven

Het borgen van de kwaliteit en vergroten van de (digitale) toegankelijkheid van de Nederlandse archieven is de doelstelling van het archiefbeleid van OCW. De minister van OCW is verantwoordelijk voor de Archiefwet, waarin de goede en toegankelijke staat van de overheidsarchieven wordt geregeld. Beginsel hierbij is de openbaarheid van informatie, basis van democratie en rechtstaat. In de Archiefwet komen de aspecten van informatiehuishouding/bedrijfsvoering en cultuur/erfgoed bijeen. In het programma 'Informatie op Orde', dat zich richt op de informatiehuishouding van het rijk, werken OCW (cultuur) en het ministerie van Binnenlandse Zaken (informatiehuishouding) nauw samen. Daarnaast dragen alle ministers de verantwoordelijkheid voor de uitvoering en kwaliteit van de eigen informatiehuishouding.

De archieven van het Rijk worden bewaard in het Nationaal Archief, de algemene rijksarchiefbewaarplaats en agentschap van OCW. Aan het hoofd staat de algemene rijksarchivaris met eigen wettelijke taken. In elf provincies is

door een fusie van het rijksarchief van de provincie met gemeentearchieven en cultuurhistorische instellingen een Regionaal Historisch Centrum (RHC) ontstaan op basis van *de Wet gemeenschappelijke regelingen*. Gemeenten zijn verantwoordelijk voor hun eigen archief, net als de waterschappen. Het toezicht op het archiefbeheer van het Rijk wordt uitgeoefend door de Erfgoedinspectie, onderdeel van OCW. Provincies en gemeenten kennen hun eigen toezichtfunctie in de vorm van inspecteurs resp. de gemeentearchivaris.

Archiefvisie

Drie kernproblemen in de wereld van de digitale informatiehuishouding vragen het rijk om een antwoord: digitale overheidsinformatie is voor burgers beperkt vindbaar en openbaar, onze selectiemethodes zijn inefficiënt en eenzijdig op de overheid geïntendeerd en in duurzame, digitale opslag en archivering van informatie (o.a. E-depot) is onvoldoende voorzien.

DCE werkt nu samen met Nationaal Archief, Binnenlandse Zaken, overheden, archiefinstellingen, professie en branche aan een visie op beleid en bestel van de archief- en informatiesector, waarbij ook de (zeer) kritische rapporten en adviezen van de Algemene Rekenkamer worden betrokken. Dit visieproces wordt interactief vormgegeven door digitale media, werkconferenties en expertmeetings. Effecten zijn gericht op een meer efficiënte en betrouwbare overheid, een heldere taakverdeling in het bestel en een betere positie van burgers.

Monumentenzorg en archeologie

Het monumenten- en archeologiebeleid is vastgelegd in de Monumentenwet 1988. Er zijn sinds 1961 circa 60.000 rijksmonumenten in Nederland aangewezen door de minister van OCW, en ongeveer 400 beschermde stadsgezichten. Als een eigenaar zijn monumentale kerk, molen, woonhuis, boerderij of kasteel wil wijzigen, vraagt hij bij de gemeente een monumentenvergunning aan. Voor het behoud van monumentale waarden kan de gemeentelijke overheid eisen stellen. Monumenteneigenaren kunnen een tegemoetkoming in de onderhouds- en restauratiekosten krijgen, in de vorm van subsidie, een laagrentende lening of aftrek onderhoudskosten in box 1 of 3 van de Inkomstenbelasting. De Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed (onderdeel van OCW) adviseert gemeenten, voert beleid en regels uit en verstrekt subsidie. Het Nationaal Restauratiefonds (NRF) versterkt leningen; de Belastingdienst bepaalt de fiscale aftrek.

Er zijn in Nederland rond de 1400 particuliere organisaties actief op het gebied van monumenten. Dat varieert van landelijke organisaties als Bond Heemschut tot lokale stichtingen die één molen beheren. Het betreft ongeveer 700.000 leden. De Open Monumentendag trekt jaarlijks 800.000 á 900.000 bezoekers. Er zijn circa 4500 mensen werkzaam in de restauratiesector met een jaaromzet van € 450 miljoen (bron: Economisch Instituut Bouwnijverheid). Het betreft hoogwaardige ambachten zoals timmerlieden, metselaars, dakdekkers, orgelbouwers, rietdekkers. Op dit moment verkeert ongeveer 9% van de rijksmonumenten in slechte of matige staat.

Daarnaast zijn 40.000 gemeentelijke monumenten waar jaarlijks ongeveer € 250 miljoen aan bouwkosten wordt omgezet.

Archeologische resten zijn een bron van kennis over het grootste deel van het verleden. De doelstelling van het archeologiebeleid van OCW is bescherming van het archeologisch erfgoed in situ (in de bodem). De achterliggende gedachte is dat de komende generaties meer en betere technieken zullen hebben om archeologische resten te onderzoeken en tevens grotere kennis, om wat zij vinden te kunnen verklaren.

Om dit te bereiken is het archeologisch belang verankerd in de ruimtelijke ordening en wel zodanig dat het leidt tot behoud 'in situ', het treffen van aanvullende voorzieningen of alsnog tot opgraven (behoud 'ex situ'). De kosten van een opgraving zijn voor rekening van de verstoorder; de verstoorder betaalt.

Het opgraven zelf was vroeger een exclusieve bevoegdheid van de rijksoverheid, gemeenten en universiteiten, maar inmiddels is er een archeologisch bedrijfsleven ontstaan en is de rol van de overheid verschoven naar het garanderen van een goed functionerend kwaliteitszorgstelsel.

De zorg voor het archeologisch erfgoed is in 2007 in wetgeving verankerd waarmee het Verdrag Van Malta is geïmplementeerd. De minister van OCW zal een eerste evaluatie van de wetgeving in 2011 uitvoeren.

Modernisering Monumentenzorg

In september 2009 is de beleidsbrief Modernisering Monumentenzorg (MoMo) uitgebracht; op 16 november 2009 heeft de TK haar akkoord op het voorgestane beleid gegeven. Directie Cultureel Erfgoed, de Rijksdienst Cultureel Erfgoed en veel (koepel)organisaties werken samen aan de implementatie van voorstellen uit de beleidsbrief om:

1. cultuurhistorische belangen mee te wegen in de ruimtelijke ordening;
2. regelgeving krachtiger en eenvoudiger te maken;
3. herbestemming te bevorderen.

Voor punt 1 wordt een structuurvisie cultuurhistorie opgesteld in combinatie met een aanpassing van het besluit Ruimtelijke Ordening.

Voor punt 2 is de Monumentenwet aangepast en voorgelegd aan de TK. Ook wordt het financieringssysteem geanalyseerd. Optie is om van subsidie om te schakelen naar systemen gebaseerd op laagrentende leningen en Revolving Fundconstructies. Dit leidt op termijn tot minder financiële last voor de overheid en meer zekerheid voor ondersteuning voor de eigenaar. Daarnaast wordt vergunning voor monumenten ingebed in WABO.

Voor punt 3 is een programma herbestemming in ontwikkeling, in combinatie met nieuwe financieringsarrangementen.

Archeologie: evaluatie Wamz/ Bamz

De hoofdvraag van deze evaluatie is of de *Wet op de archeologische monumentenzorg* (Wamz) en het *Besluit archeologische monumentenzorg* (Bamz) effectief bijdragen aan een betere bescherming van de archeologische waarden, als bron van het gemeenschappelijk geheugen en als middel voor geschiedkundige en wetenschappelijke studie, zoals bedoeld in het Verdrag van Malta.

Deze hoofdvraag is uitgewerkt in vier deelvragen. Deze deelvragen representeren de vier belangrijkste thema's in het vernieuwde archeologisch bestel:

1. preventie als oogmerk
2. kostentoedeling
3. liberalisering.
4. (kennis)infrastructuur.

DE

Algemeen

De minister van OCW is namens het kabinet verantwoordelijk voor de aansturing van het rijksbrede emancipatiebeleid voor vrouwen en het homo-emancipatiebeleid. Dit emancipatiebeleid bevordert gelijke rechten, kansen, vrijheden en (gedeelde) verantwoordelijkheden voor vrouwen en mannen en voor lesbiënnes, homoseksuelen, biseksuelen, transgenders en heteroseksuelen.

Emancipatie van homoseksuelen

De belangrijkste doelstelling voor homo-emancipatiebeleid is het bevorderen van de sociale acceptatie en veiligheid van homoseksuelen in Nederland. Homoseksualiteit is bespreekbaar gemaakt onder groepen jongeren, in kringen van etnische minderheden en in orthodox-christelijke kringen. Diverse belangenorganisaties als COC Nederland en reguliere belangengroeperingen werken hiervoor met elkaar samen. Er zijn voor dit doel homo- en heteroallianties gevormd in de sectoren onderwijs, sport, arbeid en ouderenzorg om homoseksualiteit beter bespreekbaar te maken. Anti-homoseksueel geweld is nog steeds een zorgpunt. Internationaal gezien is het Nederlandse homo-emancipatiebeleid niet onopgemerkt gebleven. De Mensenrechtencommissie van de Raad van Europa heeft in haar landenrapport Nederland complimenten gemaakt voor de aanpak van homo-emancipatie.

Emancipatiebeleid gericht op de positie van vrouwen en mannen

Er is nog steeds sprake van ongelijke kansen en onbenut potentieel van vrouwen. Deze ongelijke kansen uiten zich enerzijds in een grotere mate van onveiligheid van vrouwen als het gaat om bijvoorbeeld seksueel en huiselijk geweld in onze samenleving, mensenhandel en loverboysproblematiek en thema's als huwelijksdwang, achterlating en eengerelateerd geweld. Anderzijds is ook sprake van achterblijvende arbeidsparticipatie van vrouwen en heeft slechts 46% van de vrouwen een zelfstandig inkomen boven het niveau van de bijstand. Bij arbeidsparticipatie gaat het om het belang van (1) een groter aantal gewerkte uren door vrouwen die reeds werken en (2) een grotere deelname van vrouwen aan de arbeidsmarkt, met name aan de onderkant en het stimuleren van economische zelfstandigheid en (3) meer vrouwen aan de top.

DE

Homo-emancipatie – sociale acceptatie en veiligheid

Stand van zaken

Wat is het probleem?

Maatschappelijke acceptatie en veiligheid van homoseksuelen (Hierna te noemen: (LHBT's) lesbische vrouwen, homoseksuele mannen, biseksuele mannen en vrouwen en transgender personen) ontbreekt in bepaalde kringen en sectoren van de samenleving.

Wat is de rol van OCW?

De sociale acceptatie en veiligheid van homoseksuelen vergt zichtbare betrokkenheid. De bewindspersoon voor homo-emancipatie draagt bij aan de bevordering van die acceptatie door:

1. bespreekbaar maken van homoseksualiteit;
2. bevorderen van de veiligheid en aanpak van geweld, intimidatie en discriminatie;
3. stimuleren van maatschappelijke allianties, landelijk en lokaal;
4. bijdragen aan een homovriendelijke omgeving op school, op straat, op het werk in bedrijven, in de sport en zorg en de eigen woonbuurt en
5. vervullen van een actieve internationale en Europese rol.

Voorts werkt OCW samen met betrokken ministeries en signaleert eventuele knelpunten en bevordert een samenhangende en effectieve aanpak.

Wat willen we bereiken?

- Meer samenwerking en inzet tussen maatschappelijke organisaties op dit thema.
- Een samenhangende en effectieve aanpak gericht op school en jongeren (bijvoorbeeld: succesvolle aanpak Nijmegen en Vrolijke Scholenaanpak). Beter bereik van VO en MBO-scholen.
- (Inter)nationaal een breed pleidooi voor de sociale acceptatie, veiligheid en gelijke rechten.
- Homoseksualiteit bespreekbaar maken onder jongeren en in kringen waar homoseksualiteit nog een taboe is.
- Beter zicht op de impact van hatecrimes en intimidatie.

Wat zijn we daarvoor aan het doen / hebben we al gedaan?

- Maatschappelijke organisaties steunen en uitbreiding van die allianties stimuleren.
- Koplopergemeenten steunen die extra aandacht besteden aan homo-emancipatie. Scholen in koplopergemeenten besteden meer aandacht dan scholen elders. Actief benaderen van scholen steunen.
- Steun aan Gay & Straight Onderwijs Allianties in het onderwijs (landelijk en lokaal).
- Zelforganisaties van homoseksuelen in etnische en levensbeschouwelijke steunen (ook op de BES).
- Internationaal stelling nemen tegen ongelijke behandeling van homo's en hatecrimes.
- Onderzoek naar de impact van minderheidsstress en homovijandig geweld en intimidatie.

Welke knelpunten / aandachtspunten zijn er of kunnen op korte termijn worden verwacht?

- Op de BES is de maatschappelijke acceptatie van homo's een zeer gevoelig thema.
- In etnische en levensbeschouwelijke kringen is de acceptatie (nog) geen gemeengoed.
- Nog onduidelijk is wat de maatschappelijke kosten zijn van de problematiek van onveiligheid en uitsluiting van LHBT's en wat de impact is op de betrokkenen zelf. Daardoor is het lastig om dit thema te integreren in flankerende thema's, zoals: good governance en maatschappelijk verantwoord ondernemen.

DE

Homo-emancipatie – wettelijke aspecten

Stand van zaken

Wat is het probleem?

De gelijke behandeling en gelijkstelling van heteroparen aan homoparen is onvoltooid. Op een aantal onderdelen is aanpassing van wet- en regelgeving noodzakelijk. De regels inzake geslachtswijziging van transgenderpersonen voldoen niet meer aan de eisen van de tijd.

Wat is de rol van OCW?

Vanwege de nodige samenhang en effectiviteit werkt u met departementen samen. Aanjagen, signaleren en bijdragen aan inzet op andere departementen.

Wat willen we bereiken?

- Duidelijke normstelling inzake de gelijke behandeling van homoseksuelen
- Verder laten 'indalen' van de gelijke behandeling en openstelling van het burgerlijk huwelijk in het Burgerlijk Wetboek (zoals lesbisch ouderschap en naamrecht)
- Knelpunten in wet- en regelgeving voor transgenders wegnemen
- Samen met BZK werken aan dezelfde rechtsbescherming (gelijke behandeling) op de BES-eilanden als in het Europese deel van het Koninkrijk.

Wat zijn we daarvoor aan het doen? / gaan we daaraan doen?

- Wetsontwerp lesbisch ouderschap is in voorbereiding.
- Integratiewet Gelijke behandeling is in internetconsultatie gegeven.
- Steun van initiatieven op de BES die de acceptatie helpen bevorderen.

Wat hebben we al gedaan?

- Veldraadpleging voorontwerp Lesbisch ouderschap afgerond (JUS, OCW en JenG werken samen).
- Integratiewet BES-eilanden en Aanpassing Burgerlijk Wetboek BES-eilanden.
- Advies van de Raad van State over aanpassing enkele feit-constructie met behoud van grondrechtenbalans.

Welke knelpunten en aandachtspunten zijn er of kunnen op korte termijn worden verwacht?

- Vorig kabinet had politieke afspraak over gewetensbezwaarde ambtenaren 'homohuwelijk'.
- Vorig kabinet heeft reactie opgesteld over RvS-advies inzake de enkele feitconstructie.
- Positie van bijzonder onderwijs en de gevoeligheid van het thema bij scholen met een orthodox-christelijke of orthodox-islamistische grondslag, in relatie tot SGP-uitspraak Hoge Raad en het initiatief van de Kamer voor een Acceptatieplicht voor Scholen en wijziging van Artikel 1 Grondwet.
- Verschil in culturele appreciatie van homoseksualiteit door de BES-bevolking t.o.v. Nederland (idem voor de CAS-eilanden in het Koninkrijk).
- Commissie Gelijke Behandeling advies inzake de ongelijke behandeling van lesbische stellen bij IVF (VWS)

- De ingebrekestelling van ons land door de Europese Commissie wat betreft de huidige gelijke behandelingswetgeving (BZ).

DE

Homo-emancipatie – internationaal

Stand van zaken

Wat is het probleem?

In Europa (en daarbuiten) worden homoseksuelen ongelijk behandeld. Hatecrimes tegen homoseksuele mannen, lesbische vrouwen en transgenders zijn in veel Europese landen aan de orde van de dag. Binnen de Europese gemeenschap verschilt de acceptatie en de rechten van homoseksuelen sterk. In de Raad van Europa en in het bijzonder de centraal en zuidoosteuropese landen is de situatie nog slechter. Mondiaal gezien ontbreekt het aan een verdrag dat een kader biedt voor verdere bescherming van de rechten van homoseksuelen (Hiermee worden bedoeld: lesbische vrouwen, homoseksuele mannen, biseksuele mannen en vrouwen en transgender personen.).

Wat is de rol van OCW?

Nederland behoort qua acceptatie en rechtsbescherming tot de wereldtop. De bewindspersoon voor homo-emancipatie vervult een voorbeeldfunctie. OCW ondersteunt initiatieven - in en buiten Europees verband - die het probleem uit de weg helpen.

Wat willen we bereiken?

- Verbetering van de gelijke behandeling op dit terrein binnen en buiten Europa.
- Verankering van de aandacht voor gelijke behandeling van homoseksuelen in de Raad van Europa en in de Europese Unie (o.a. fundamentele rechten buitenlands beleid EU).
- Meer landen die het Frans-Nederlandse initiatief voor een VN resolutie steunen.

Wat zijn we daarvoor aan het doen?

- Steun aan Nederlandse en internationale LHBT beweging; uitwisseling en samenwerking tussen lidstaten.
- Mensenrechtenbeleid dat aansluit bij het internationaal aanzien van ons land op dit terrein.

Wat hebben we al gedaan?

Vorig kabinet heeft homorechten expliciet opgenomen in mensenrechtenstrategie.

Welke aandachtspunten zijn er of kunnen op korte termijn worden verwacht?

Rapportages over Mensenrechtenbeleid (BZ) en Homo-emancipatiebeleid (OCW) bij Kamer.

DE

Veiligheid meisjes en vrouwen

Stand van zaken

Wat is het probleem?

- Mishandeling en bedreiging vinden naar verhouding dikwijls thuis plaats, in de intieme sfeer. Uit recent onderzoek in Nederland blijkt dat vooral vrouwen slachtoffer zijn van huiselijk geweld.
- Uit de Integrale Veiligheidsmonitor blijkt verder dat vrouwen in Nederland veel vaker dan mannen slachtoffer van seksueel geweld zijn. Dit geweld vindt vooral plaats op straat, werk, school of in uitgaansgelegenheden. In 2008 meldde 1,5% van de vrouwen van 15 jaar of ouder hiermee te maken hebben gehad. In 19% (20.000 vrouwen) van de gevallen betrof het (poging tot) aanranding of verkrachting. In vergelijking met andere EU-landen kent Nederland relatief veel seksuele delicten en bedreigingen (SCP, emancipatiemonitor 2008).
- Er is daarnaast maatschappelijk en politiek sprake van grote bezorgdheid over de gevolgen van gedwongen prostitutie, loverboy-problematiek en mensenhandel.
- En er zijn zorgen over meisjes en vrouwen die te maken hebben met genitale verminking, huwelijksdwang en achterlating en eerwraak.

Wat is de rol van OCW?

OCW stimuleert en ondersteunt het emancipatieproces in de samenleving.

Wat doen we daarvoor, of hebben we al gedaan?

Op het gebied van seksualisering is door de directie Emancipatie geïnvesteerd in weerbaarheid en mediawijsheid van jongens en meisjes en in deskundigheidsbevordering van professionals. Voor activiteiten gericht op seksualisering heeft OCW voor de periode 2010-2012 in totaal 1,7 miljoen euro gereserveerd. Met de staatssecretaris voor VWS en de beide staatssecretarissen van OCW zijn afspraken gemaakt over een gericht ondersteuningsaanbod voor scholen.

DE

Laagopgeleide vrouwen en economische zelfstandigheid

Stand van zaken

Wat is het probleem?

Minder dan de helft (46%) van de vrouwen in Nederland is economische zelfstandig. De kabinetsdoelstelling van 60% economische zelfstandigheid van vrouwen in 2010 is daarmee niet gehaald.

Een belangrijke oorzaak is het hoge aandeel deeltijdarbeid bij vrouwen (zie verder onder 'vrouwenemancipatie middengroep'). Onderzoek wijst uit dat vrouwen met een lage opleiding ervoor kiezen om geen of weinig uren te werken, vooral als er kinderen komen. Dit geldt in hoge mate voor allochtone vrouwen. De economische zelfstandigheid bij niet-westerse allochtone vrouwen is ook lager dan bij autochtone vrouwen, namelijk gemiddeld 31%.

Wat is de rol van OCW?

OCW stimuleert en ondersteunt het emancipatieproces van allochtone vrouwen in de samenleving.

Wat willen we bereiken?

Eenzijds zet het kabinet generieke maatregelen in gericht op verhoging van arbeidsparticipatie en het tegengaan van spanning tussen inkomensbeleid enerzijds en participatiebeleid anderzijds (perverse fiscale prikkels). Anderzijds is de beleidsinzet gericht op specifieke maatregelen voor het bevorderen van de participatie van laagopgeleide vrouwen.

Wat doen we daarvoor, of hebben we al gedaan?

Met Duizend en één Kracht wordt de emancipatie en participatie van allochtone vrouwen bevorderd. Voor het project zijn met 25 grote gemeenten afspraken gemaakt. Het project loopt in 2011 af en dan moet er een nieuwe strategie komen om de participatie van laagopgeleide vrouwen in het algemeen te bevorderen. Het project wordt op dit moment geëvalueerd. De resultaten van dit onderzoek komen eind 2010 beschikbaar.

Er loopt een onderzoek (het voortouw ligt bij SZW) naar werkloosheid onder allochtonen. In dat onderzoek wordt specifiek ingegaan op de positie van allochtone meisjes. De resultaten van dat deel over allochtone meisjes, komen eveneens eind 2010 beschikbaar. Het onderzoek is toegezegd aan de Kamer.

Knelpunten

De doelstelling om via Duizend en één Kracht in deze kabinetsperiode 50.000 vrouwen te bereiken is niet haalbaar gebleken. Dat is in december 2008 aan de Tweede Kamer bericht.

DE

Delen van arbeid en zorg: vrouwen en deeltijdwerk

Stand van zaken

Arbeid en zorg, Taskforce DeeltijdPlus, 2 x 4 model

Wat is het probleem?

Probleem is dat vrouwen nog onvoldoende deelnemen op de arbeidsmarkt, waardoor ze niet evenredig vertegenwoordigd zijn in alle beroepen, op alle functieniveaus en in alle sectoren van de samenleving. Werkende gezinnen ervaren vaak een gebrek aan tijd, waardoor één van de partners in deeltijd werkt (of niet werkt). In de meeste gevallen is dat de vrouw. Een groot deel van de Nederlandse vrouwen werkt in kleine deeltijdbanen en is niet economisch zelfstandig.

Wat is de rol van OCW?

OCW heeft een agenderende, stimulerende rol en faciliterende rol.

Wat willen wij bereiken?

Verhogen van arbeidsparticipatie en economische zelfstandigheid van vrouwen. Het verhogen van de arbeidsproductiviteit.

Wat zijn wij daarvoor aan het doen/hebben we al gedaan?

Op 30 maart jl. heeft de Taskforce DeeltijdPlus haar activiteiten afgerond met de aanbieding aan het kabinet en sociale partners van het eindrapport "De discussie voorbij". De taskforce was een initiatief van kabinet en sociale partners met het oog op de vergrijzing en het betaalbaar houden van de collectieve voorzieningen. Het doel van de taskforce was dat de samenleving het vanzelfsprekend gaat vinden dat vrouwen meer uren in deeltijd gaan werken of een volledige baan hebben.

Een aantal belangrijke aanbevelingen van de Taskforce op het gebied van de overheid zijn:

- Geïntegreerde dagopvang voor kinderen van 0 t/m 12 jaar. Tussenschoolse opvang regelen.
- Algemene overdraagbare heffingskorting – ook wel aanrechtsubsidie genoemd – versneld afschaffen en uitzonderingsbepaling schrappen.
- Wettelijk recht op flexibele werktijden.
- Betaald ouderschapsverlof voor beide ouders en deze financieren door andere prioritering in het huidige stelsel aan inkomensvoorzieningen voor gezinnen. Bijvoorbeeld door de kinderbijslag inkomensafhankelijk te maken.
- Flexibele invulling van het zwangerschapsverlof zodat het mogelijk wordt eerder te gaan werken en het verlof te spreiden.

Het demissionaire kabinet heeft een eerste reactie op het rapport aan de kamer verzonden.

Welke knelpunten / aandachtspunten zijn er of kunnen op korte termijn worden verwacht?

Voor het merendeel van de aanbevelingen is het aan het aan het nieuwe kabinet om te besluiten.

DE

Tijdbeleid

Stand van zaken

Wat is het probleem?

Probleem is dat vrouwen nog onvoldoende deelnemen op de arbeidsmarkt, waardoor ze niet evenredig vertegenwoordigd zijn in alle beroepen, op alle functieniveaus en in alle sectoren van de samenleving. Werkende gezinnen ervaren vaak een gebrek aan tijd, waardoor één van de partners in deeltijd werkt (of niet werkt). In de meeste gevallen is dat de vrouw. Een groot deel van de Nederlandse vrouwen werkt in kleine deeltijdbanen en is niet economisch zelfstandig.

Wat is de rol van OCW

OCW heeft een agenderende, stimulerende rol en faciliterende rol.

Wat willen wij bereiken?

Verhogen van arbeidsparticipatie en economische zelfstandigheid van vrouwen. Het verhogen van de arbeidsproductiviteit.

Wat zijn wij daarvoor aan het doen/hebben we al gedaan?

Het doel van tijdbeleid is: flexibeler arbeidstijden en -plaatsen; ruimere openingstijden van bedrijven en publieke instellingen en een toename van de plaatsonafhankelijke (digitale) en persoonlijke dienstverlening.

De minister van OCW en de staatssecretaris van BZK hebben in 2007 t/m 2010 'convenanten tijdbeleid' gesloten met 22 gemeenten en 5 provincies (de zogenaamde koplopers). Zij zetten zich onder meer in voor het verruimen van openingstijden in de publieke en private dienstverlening. Zij proberen er samen met de betrokken instellingen bijvoorbeeld voor te zorgen dat de huisarts 's avonds spreekuur houdt, burgers ook op zaterdag hun paspoort kunnen afhalen en de buitenschoolse opvang ruime openingstijden kent. Uiteindelijk maakt dit het voor burgers makkelijker om werk en privé te combineren. Het Sociaal Cultureel Planbureau (SCP) doet onderzoek naar de wensen van burgers op dit gebied: het rapport verschijnt november 2010.

SER advies

Daarnaast heeft het kabinet de Sociaal-Economische Raad (SER) gevraagd te adviseren over de sociaaleconomische effecten van tijden in de samenleving. Behalve aandacht voor de openingstijden van private en publieke voorzieningen wordt ook aandacht gevraagd voor tijden op de brede school en tijden van tussenschoolse en buitenschoolse opvang. Het SER advies wordt verwacht in het najaar van 2010.

Welke knelpunten / aandachtspunten zijn er of kunnen op korte termijn worden verwacht?

Het kabinet zal reactie op SER-advies op nader te bepalen moment opstellen.

DE

Een actieve rol van mannen bij emancipatie

Stand van zaken

Wat is het probleem?

Probleem is dat vrouwen nog onvoldoende deelnemen op de arbeidsmarkt, waardoor ze niet evenredig vertegenwoordigd zijn in alle beroepen, op alle functieniveaus en in alle sectoren van de samenleving. Werkende gezinnen ervaren vaak een gebrek aan tijd, waardoor één van de partners in deeltijd werkt (of niet werkt). In de meeste gevallen is dat de vrouw. Een groot deel van de Nederlandse vrouwen werkt in kleine deeltijdbanen en is niet economisch zelfstandig.

Wat is de rol van OCW?

OCW heeft een agenderende, stimulerende rol en faciliterende rol.

Wat willen wij bereiken?

Het vergroten van de arbeidsparticipatie (59% van de vrouwen heeft een baan voor tenminste twaalf uur per week) en de economische zelfstandigheid van vrouwen (46% van de vrouwen is economisch zelfstandig).

Wat zijn wij daarvoor aan het doen/hebben we al gedaan?

Het zou voor vrouwen makkelijker zijn om meer uren te werken wanneer mannen een deel van de zorgtaken op zich nemen. In 2008 is het “plan van de man” naar de Kamer gestuurd met daarin maatregelen ter bevordering van de emancipatie van de man. Een belangrijk deel van de maatregelen is gerealiseerd. Een concrete actie uit het plan was o.a. de verlenging van het ouderschapsverlof van 13 naar 26 weken en “de moderne man prijs” die in juni 2009 is uitgereikt. Het doel hierbij was het zichtbaar maken van goede voorbeelden. De moderne man prijs was een eenmalige prijsuitreiking.

Een model dat goede mogelijkheden biedt voor een evenwichtiger verdeling van arbeid en zorg is bijv. het 2x4 model, waarbij zowel mannen als vrouwen vier dagen werken. Om dit thema te verankeren in het brede maatschappelijke debat en het emancipatieproces is er voor gekozen om meer structureel (2010-2011) aandacht te schenken aan het thema mannen door middel een campagne. Lof (zet zich in voor werkende ouders die carrière & gezin willen combineren) heeft hiervoor subsidie gekregen. Het doel is om rolmodellen zichtbaar te maken en samen met mannen en vrouwennetwerken in het brede maatschappelijke middenveld de discussie te starten. In de campagne is er speciaal aandacht voor mannen in de harde sectoren zoals bouw en ICT en de sector zorg. De inzet is gericht op brede media aandacht.

Welke knelpunten / aandachtspunten zijn er of kunnen op korte termijn worden verwacht?

Aandachtspunt bij het dossier mannen is de discussie rondom het vaderverlof en daaraan gerelateerde zwangerschapsrichtlijn. De uitbreiding van vaderverlof is eerder in het kader van beleidsverkenning flexibele

arbeidstijden en regelingen aan de orde geweest en ter consultatie aan de Stichting van de Arbeid voorgelegd. De Stichting van de Arbeid vond deze uitbreiding niet het meest noodzakelijk en gaf hierop een negatief advies. Bovendien is de discussie rondom uitbereiding van regelingen gezien de huidige economische situatie niet wenselijk om de werkgeverslasten te verhogen.

DE

Emancipatie van jongeren

Stand van zaken

Wat is het probleem?

Jongeren blijken traditionele beelden te hebben als het gaat om studiekeuze en arbeidsparticipatie. En jongeren zijn zich niet bewust van hun keuzes (studie en beroep). Om de emancipatiedoelstellingen te kunnen behalen is bewustwording bij de jeugd over hun keuzes essentieel.

Wat is de rol van OCW?

OCW heeft een agenderende, stimulerende rol en faciliterende rol.

Wat willen wij bereiken?

Verhogen van arbeidsparticipatie en economische zelfstandigheid van vrouwen. Het verhogen van de arbeidsproductiviteit.

Wat zijn wij daarvoor aan het doen/hebben we al gedaan?

Women Inc. heeft in 2010 een jongeren programma onderdeel georganiseerd over keuzes tijdens het jaarlijkse Women Inc festival rond internationale vrouwendag.

De NJR (de nationale jeugdraad) ontvangt middelen van OCW voor het project "Later". Het doel van het project is de bewustwording bij jongeren over hun keuzes en consequenties daarvan voor later. Uit dit project komen beleidsaanbevelingen voor de rijksoverheid.

DE

Vrouwen aan de top

Stand van zaken

Wat is het probleem?

Nederland loopt achter in Europa en in de wereld als het gaat om vrouwen aan de top in het bedrijfsleven, in de publieke sector en in de wetenschap. Er gaat daarmee veel potentieel verloren, immers meer dan de helft van de afgestudeerden in het HO en WO is vrouw.

Wat is de rol van OCW?

OCW stimuleert en ondersteunt de ontwikkeling meer vrouwen aan de top

Wat willen we bereiken?

Meer vrouwen in de top van het bedrijfsleven, in de publieke sector en in de wetenschap

Wat zijn we daarvoor aan het doen/hebben we al gedaan?

Charter Talent naar de top

In de emancipatienota 'Meer kansen voor vrouwen' heeft het kabinet de inzet om meer vrouwen in de top van het bedrijfsleven te krijgen tot een van de speerpunten van haar emancipatiebeleid benoemd. Om dit te bereiken subsidieert OCW samen met EZ het 'Charter Talent naar de Top', waarbij ondertekenaars, op vrijwillige basis eigen doelstellingen formuleren voor in en doorstroom van vrouwen in Top functies. Het Rijk is als voorbeeldwerkgever zelf ondertekenaar en heeft zodoende op ABD gebied eigen doelstellingen geformuleerd.

Aspasia

Het aandeel vrouwelijke hoogleraren is in Nederland 11,7% (2009). In het Lissabon Akkoord is voor de EU afgesproken dat eind 2010 25% van de hoogleraren vrouw dient te zijn. In 2009 lag dit in de EU gemiddeld op 19%. Om het aandeel vrouwelijke hoogleraren te vergroten financiert OCW via OWB het Aspasia-programma. Universiteitsbesturen kunnen voor vrouwelijke vici of vici-laureaten een premie krijgen als zij binnen een jaar na subsidie tot UHD benoemd worden.

Welke knelpunten / aandachtspunten zijn er of kunnen op korte termijn worden verwacht?

Het huidige beleid is gebaseerd op vrije keuze en bereidwilligheid van bedrijven. De belangrijkste (maatschappelijke) discussie bij dit dossier is of bedrijven niet meer gedwongen zouden moeten worden om een versnelling te brengen in het benoemen van meer vrouwen in topposities.

De TK heeft in 2009 het amendement Kalma aangenomen. Het amendement schrijft een verplicht aandeel van 30% mannen en vrouwen in RvC's en RvB's voor. Hiervoor geldt tot 2016 'pas toe of leg uit'. Het wetsvoorstel ligt momenteel nog bij de EK. Het amendement maakt onderdeel uit van het wetsvoorstel van Justitie over

vennootschappen. Het "Quota Manifest" (ondertekend door 200 Nederlandse topvrouwen) dat is aangeboden aan de leden van de Eerste en Tweede Kamer, het kabinet en de SER, gaat nog verder dan het amendement Kalma. De ondertekenaars pleiten voor een wettelijk vastgesteld quotum waardoor in vijf jaar (tot 2014) vrouwen 40% van de commissariaten en toezichtfuncties vervullen, geldend voor alle beursgenoteerde bedrijven, alle overheidsinstellingen en alle publieke en semi-publiek organisaties.

DE

Internationaal emancipatiebeleid

Stand van zaken

De directie Emancipatie (DE) coördineert de afstemming t.b.v. de naleving van het VN Vrouwenverdrag (CEDAW) en vertegenwoordigt Nederland in de VN, EU en Raad van Europa. Het emancipatiebeleid in Nederland is conform internationale afspraken 'gemainstreamd'. Dit heet 'gender mainstreaming'. Binnen bestaand beleid worden belangen van vrouwen geïntegreerd.

Zo is bijv Justitie leidend als het gaat om veiligheid, VWS als het gaat om vrouwenbesnijdenis (FGM), etc. Wat betreft het uitdragen van het Nederlandse standpunt over seksuele en reproductieve gezondheid en rechten (SRHR), vrouwenbesnijdenis (FGM) wordt nauw samengewerkt met het Ministerie van Buitenlandse Zaken. In bilaterale en multilaterale contacten wordt aandacht gevraagd voor de positie van de vrouw en is het streven om benoemingen in de diverse multilaterale organisaties en/of internationale commissie evenwichtig te laten verlopen.

De naleving van het VN Vrouwenverdrag wordt vierjaarlijks getoetst door de monitoring commissie van CEDAW. De bewindspersoon (ondersteund door DE en betrokken departementen) gaat in dialoog met de commissie in Geneve over de stand van zaken omtrent het emancipatiebeleid in Nederland. De eerstvolgende rapportage aan het CEDAW-comité is in 2012.

In 1995 is in Peking een actieplatform geformuleerd met daarin 12 thema's waarop wereldwijd ingezet moet worden om de positie van vrouwen in de wereld te verbeteren.

De 12 thema's zijn: Women and poverty, Education and training of Women, Women and Health, Violence against Women, Women and armed conflict, Women and the Economy, Women in Power and Decision-making, Institutional Mechanisms for the Advancement of Women, Human Rights of Women, Women and the Media, Women and the environment, The girl child. Elk jaar komt in New York de Commission on the Status of Women (CSW) bijeen met alle lidstaten om per thema de stand van zaken te bespreken en vaak worden op enkele thema's resoluties uitonderhandeld. Om de vijf jaar wordt de bewindspersoon emancipatie voor de CSW uitgenodigd.

Wat betreft de EU (27 lidstaten) vertegenwoordigt de directie Emancipatie Nederland in de Advisory Committee en de High Level Group on Gender Mainstreaming.

Ook zit DE namens Nederland in het bestuur en in de raad van experts van het European Institute for Gender Equality (EIGE) te Vilnius. Europese richtlijnen (zwangerschaps- en ouderschapsrichtlijn) kunnen gevolgen hebben voor nationale wetgeving.

Met betrekking tot de Raad van Europa (57 lidstaten) zit Nederland in de Commissie voor gelijke rechten voor vrouwen en mannen (CDEG). Tevens zit DE namens Nederland in het bureau van de (CDEG). Om de 4 jaar wordt tijdens een ministeriele bijeenkomst de voortgang besproken.

Wat de bestuurlijke vernieuwing van de BES eilanden betreft spelen voor vrouwenemancipatiebeleid de volgende dossiers een rol:, gevolgen toekomstige rapportage onder VN Vrouwenverdrag, gevolgen richtlijn buiten de arbeid.

Directie Kunsten (DK)

De directie Kunsten streeft naar een hoogwaardig culturaanbod dat in het hele land voor zoveel mogelijk mensen toegankelijk is. Het kunstbeleid omvat de volgende disciplines: architectuur, beeldende kunst, dans, film, muziek, muziektheater, theater, nieuwe media en vormgeving. De directie coördineert het gehele proces rond het systeem van cultuursubsidies en de dossiers ondernemerschap, cultuureducatie en –participatie en internationaal cultuurbeleid. De directie ontwikkelt het beleid van de bewindspersoon en stemt dit af met de andere overheden en veldorganisaties. De Raad voor Cultuur adviseert de bewindspersoon daarover.

DK bestaat uit drie afdelingen: Beleid en Bestuur, Instellingen-/sectorbeleid en Informatie en Planning en Control (laatste afdeling samen met directie Cultureel Erfgoed).

Stand van Zaken

Evaluatie subsidiesystematiek cultuur + voorbereiding nieuwe periode

In 2008 is de procedure voor subsidietoekenning door de rijksoverheid aangepast.

De nieuwe systematiek kent de volgende uitgangspunten:

- meer besluiten in handen van professionals (= de fondsen)
- een basisinfrastructuur onder ministeriële verantwoordelijkheid,
- meer ruimte voor politiek debat op hoofdlijnen.

Deze verandering van de systematiek was nodig omdat de Tweede Kamer, de Raad voor Cultuur en culturele instellingen de gegroeide subsidiepraktijk ter discussie stelden. Doordat alleen het ministerie vierjarige subsidies verstrekte, deden steeds meer instellingen een beroep op de cultuurnotaprocedure, die tegelijkertijd steeds meer als onnodig ingewikkeld en bureaucratisch werd gezien. Besloten is om een groot deel van de subsidiebesluiten over te dragen aan de cultuurfondsen en zo buiten de directe ministeriële verantwoordelijkheid te plaatsen. De gedachte hierachter is dat voor deze culturele instellingen de artistieke beoordeling voorop moet staan, zonder politieke bemoeienis.

Voor een beperkt aantal functies geldt dat naast artistieke ook bestuurlijke aspecten mee moeten wegen bij de beoordeling. Deze functies bleven onder ministeriële verantwoordelijkheid en vormen samen de landelijke basisinfrastructuur: een landelijk gespreid aanbod aan culturele voorzieningen waarvoor het rijk direct verantwoordelijkheid draagt.

De basisinfrastructuur bestaat in de huidige subsidieperiode (2009-2012) uit:

- langjarig gesubsidieerde instellingen: 10 symfonieorkesten, 2 dansgezelschappen, 2 operagezelschappen, 30 musea en erfgoedbeherende instellingen (ondergebracht bij directie DCE), 9 sectorinstituten
- 120 vierjarig gesubsidieerde instellingen die één van de volgende functies vervullen:
 - instandhoudingsfunctie
 - ontwikkelingsfunctie
 - internationale platformfunctie
 - ondersteuningsfunctie
- 7 cultuurfondsen (private ZBO's).

In aanloop naar de subsidieperiode 2009-2012 zijn drie verschillende podiumkunstenfondsen samengevoegd tot het Fonds Podiumkunsten. Daarnaast is het Fonds voor Cultuurparticipatie opgericht, dat instellingen en programma's van andere overheden op het gebied van cultuureducatie, volkscultuur en amateurkunst ondersteunt. Met ingang van 1 januari 2010 zijn het Nederlands Literair Productie- en Vertalingenfonds en het Fonds voor de Letteren samengevoegd

tot het Nederlands Letterenfonds, ondergebracht bij MLB. Ruim 140 instellingen die voorheen rechtstreeks door het ministerie werden gesubsidieerd, zijn naar het Fonds Podiumkunsten en het Nederlands Letterenfonds overgegaan.

Evaluatie in 2010

De procedure voor de cultuursubsidies 2009-2012 is voor de eerste keer volgens de nieuwe systematiek uitgevoerd. Deze procedure is geëvalueerd. Het advies van de Raad en het evaluatieonderzoek maken duidelijk dat:

- de nieuwe systematiek een verbetering is ten opzichte van de oude Cultuurnota;
- voor instellingen duidelijk is welke functies zij vervullen en waar zij kunnen aanvragen;
- het bestuurlijk overleg als onbevredigend wordt ervaren.

Op hoofdlijnen zijn dit de conclusies, die ook in deze bewoordingen aan de Tweede Kamer zijn gemeld (brief van 10 juni 2010). De Raad voor Cultuur constateerde ook een aantal 'onvolkomenheden' in de subsidieregeling. Die hebben vooral betrekking op de afbakening tussen basisinfrastructuur en fondsen.

De Tweede Kamer heeft, toen de opzet van de evaluatie werd besproken, gevraagd 'nadrukkelijk in te gaan op de rol van de medeoverheden'. De vraagtekens die bij de huidige vorm van bestuurlijk overleg zijn geplaatst zullen meegenomen worden in het toekomstig overleg met de andere overheden.

Ondernemerschap

Om de zelfstandigheid van de cultuursector te vergroten en de subsidieafhankelijkheid te verminderen is een aantal instrumenten ontwikkeld en verkend. Algemeen doel is het maatschappelijke en economisch draagvlak voor cultuur te vergroten.

Vanaf 2013 geldt een minimumnorm van 17,5% eigen inkomsten voor cultuurinstellingen met rijks subsidie. In de periode 2013-2016 willen de instellingen daarnaast een eigen inkomstengroei van 4% realiseren. De normen staan in het voorstel 'Eigen inkomstennorm voor de cultuurproducerende instellingen in de basisinfrastructuur', dat is opgesteld in overleg met brancheorganisaties uit de cultuursector. De normen moeten ertoe leiden dat de publieke belangstelling voor cultuur toeneemt en dat culturele instellingen zoals orkesten, dansgezelschappen en musea meer eigen inkomsten verwerven. Ze krijgen daardoor meer financiële armslag en worden onafhankelijker van de overheid. De culturele instellingen willen in de toekomst meer eigen inkomsten verwerven uit bijvoorbeeld kassaopbrengsten en donaties. De prestaties op het gebied van cultureel ondernemerschap wordt in de toekomst meegenomen bij het bepalen van de subsidie.

Cultuursector beter in beeld

De cultuursector is een zeer versnipperd veld. Het is daarom voor diverse partijen ingewikkeld een goed beeld te krijgen van wat er speelt. Het ministerie van OCW heeft in 2009 verschillende gegevens bij elkaar gebracht en gecombineerd in de publicatie "Kunst in Cijfers". De cijfers presenteren financiële aspecten van deze instellingen, hun activiteiten en publieksbereik. Op basis van deze gegevens kunnen instellingen zich aan elkaar spiegelen en kan de Raad voor Cultuur eenvoudig over basisgegevens beschikken.

Cultuurparticipatie

Een van de doelen van cultuurbeleid is dat zoveel mogelijk mensen deelnemen aan kunst- en cultuuruitingen. Het beleid is gericht op een creatieve en innovatieve samenleving, waarin mensen hun talenten op cultureel en kunstzinnig

gebied kunnen ontplooiën. Jong geleerd is daarbij oud gedaan. De verbinding tussen cultuur en het onderwijs is daarbij van groot belang. Binnen en rondom het onderwijs doen kinderen zowel actief (zelf doen), receptief (kijken en luisteren) als reflectief (denken en praten) ervaring op met cultuur. Kunst en cultuur zijn daarmee onderdeel van de brede ontwikkeling van kinderen en jongeren. Het is belangrijk dat alle kinderen in Nederland de kans krijgen cultureel actief te zijn; juist ook kinderen die dit van huis uit niet meekrijgen.

Amateurkunst

De amateurkunst is de brede humuslaag waarop het culturele leven rust. Ruim de helft van alle Nederlanders doet op enigerlei wijze aan kunstbeoefening. Zo'n 8 miljoen Nederlanders beoefenen amateurkunst. De amateurkunstsector is met 500.000 vrijwilligers de tweede vrijwilligerssector van Nederland (ná sport en vóór de zorg). Veranderingen in de samenleving stellen echter nieuwe eisen aan de voorzieningen waar amateurkunstenaars gebruik van maken, zoals centra voor de kunsten, muziekscholen en verenigingen. In de komende jaren zal hierop door zowel de sector als de verschillende overheidslagen ingespeeld moeten worden.

Kunstvakonderwijs

De Tweede Kamer heeft zorgen over het aantal afgestudeerde kunstenaars dat geen werk vindt en heeft gevraagd de positie van het kunstvakonderwijs HBO, en MBO, post-academische opleidingen en de positie van afgestudeerden aan deze opleidingen in kaart te brengen.

Naar aanleiding van dit verzoek zijn verschillende acties in gang gezet en zijn lopende – bredere – trajecten benut om het beeld zo compleet mogelijk te krijgen:

- 1) advies Commissie Dijkgraaf over het Kunstvakonderwijs “onderscheiden, verbinden en vernieuwen” mei 2010. De commissie constateert dat de kwaliteit van het KUO in Nederland uitstekend is, maar dat het profiel scherper moet. Het KUO moet daarom voorop lopen in het kiezen van duidelijke profielen, de verbinding met de beroepspraktijk en praktijkgericht onderzoek. Dit wordt overigens ook benadrukt in het advies van de Raad voor Cultuur over talentontwikkeling waarin gesteld wordt dat het KUO nog meer ambitie mag tonen.
- 2) Sectorplan HBO-raad: de minister heeft de HBO-raad gevraagd om op grond van de hoofdlijnen van het advies van de commissie Dijkgraaf vóór 1 juli 2010 het sectorplan uit te werken. Dat wordt 1 juni 2011.
- 3) De Tweede Kamer vond dat onduidelijk blijft wat de status van mbo- kunstvak-afgestudeerden op de arbeidsmarkt is en dat er verder het beeld is dat er enorme groei van kunstvakopleidingen in het mbo-onderwijs is. De minister heeft toegezegd dat er bij het sectorplan een addendum komt over het mbo-kunstvakonderwijs. Het Researchcentrum voor Onderwijs en Arbeidsmarkt (ROA) is gevraagd een extra onderzoek uit te voeren. Resultaten zijn intussen bekend en verwerkt in brief aan Tweede Kamer over voortgang in 2010.
- 4) Uitwerking van periodieke kunstenaarsenquête samen met het veld. Uitvoeren periodieke kunstenaarsenquête 2011.
- 5) In juli 2010 heeft (zal) de Tweede Kamer een brief ontvangen met alle rapporten.
- 6) Najaar 2010 verder beleidsbepaling en overleg met sector.

Meer balans tussen aanbod en afname

Binnen de podiumkunsten en de beeldende kunst speelt een aantal actuele ontwikkelingen. Deze hebben te maken met de problematiek rondom de aansluiting tussen vraag en aanbod, talentontwikkeling en de “werking van de

keten". Onvoldoende aansluiting tussen aanbod en vraag worden telkens weer als kenmerkend voor de huidige gesubsidieerde podiumkunsten en beeldende kunst genoemd. De sector onderkent zelf ook dat er problemen zijn. De belangrijkste beleidsdoelstellingen zijn:

- minder versnippering;
- betere aansluiting van vraag en aanbod;
- betere doorstroming van talent.

In de nieuwe subsidieplansystematiek zijn eerste stappen gezet om bovenstaande punten aan te pakken en te verbeteren. In de nieuwe periode zijn vervolgstappen nodig.

Internationaal cultuurbeleid: creatieve industrie en programma Dutch Design Fashion and Architecture 2009-2012

De creatieve industrie bestaat uit de volgende sectoren: architectuur, design, mode en nieuwe media. Soms wordt film ook tot de creatieve industrie gerekend.

Bij de instellingen die onder Directie Kunsten (basisinfrastructuur) vallen gaat het om: - Premisela Stichting voor Nederlandse vormgeving

- Nederlands Architectuur Instituut
- Virtueel Platform
- Submarine (gaming, nieuwe media, veel prijzen)
- Waag Society (internationale voortrekker)
- V2 (kunst- en mediatechnologie)
- Mediamatic
- Droog Design (internationaal gerenommeerd ontwerp bureau)
- Nederlands Instituut voor Animatie Film (Nederland staat internationaal bekend om animatiefilm)

Het DutchDFA programma is een samenwerkingsprogramma van publieke en private partijen: drie ministeries (OCW, EZ en BuZa), twee sectorinstituten (NAI en Premisela) en brancheorganisaties (BNO, BNA, BNI en Modint). Zes steden met een focus op ontwerp hebben zich hierbij aangesloten: Amsterdam, Arnhem, Den Haag, Eindhoven, Rotterdam en Utrecht. De drie ministeries hebben voor dit programma € 12 miljoen beschikbaar gesteld voor 2009-2012.

Het doel is om de internationale positie van design, mode en architectuur duurzaam te versterken. Deze drie ontwerpdisciplines worden als kansrijke sectoren gezien binnen de Nederlandse creatieve industrie. Kansrijk omdat creativiteit en innovatie van toenemend belang zijn in kennis- en diensteneconomie en als motor gezien worden voor economische ontwikkeling en Nederlandse concurrentiekracht. Het DutchDFA-programma is in lijn met eerdere beleidsvoornemens benoemd in 'Ons creatieve vermogen' (OCW/EZ); 'Kunst van leven' (OCW) en de brief 'Grenzeloze Kunst' (OCW/BuZa).

Op basis van branche- en marktgegevens is gekozen voor meerjarige strategische programma's die aansluiten op 1. actuele ontwerp vraagstukken, zoals duurzaamheid, verstedelijking, publieke ruimte en op 2. de lokale vraag in een aantal geselecteerde landen: China, Duitsland en India.

De programma's en activiteiten worden aan een aantal criteria getoetst: matching, multidisciplinair, meerjarig, ondernemend, onderzoekend en onderscheidend. Zowel op kennisniveau als op productie- en bedrijfsniveau moeten de activiteiten leiden tot duurzame samenwerkingsverbanden.

OCW is penvoerder van dit programma. Voor de uitvoering is een Programmabureau DutchDFA opgericht, ondergebracht bij het Stimuleringsfonds voor Architectuur (SFA). De publieke en private partijen zijn verenigd in de Regiegroep DutchDFA (bekrachtigd met Instellingsbesluit). Deze stemt in met beleidsplan, begroting en jaarlijkse activiteiten die door het Programmabureau aan de Regiegroep worden voorgelegd.

Directie Leraren (DL)

Actieplan leerkracht van Nederland

Stand van zaken

In het Actieplan LeerKracht van Nederland heeft het kabinet Balkenende IV in november 2007 plannen gepresenteerd voor de aanpak van kwalitatieve en kwantitatieve tekorten op de onderwijsarbeidsmarkt. In mei 2007 is onder leiding van Alexander Rinnooy Kan de Commissie Leraren in het leven geroepen. Het advies van deze commissie is bijna in zijn geheel overgenomen in het actieplan. Na de instemming van de Tweede Kamer zijn tripartiete afspraken gemaakt met werkgevers- en werknemersorganisaties in het primair en voortgezet onderwijs en het middelbaar en hoger beroepsonderwijs. In 2008 zijn deze afspraken per sector vastgelegd in het convenant LeerKracht van Nederland en verder uitgewerkt in de verschillende onderwijs-cao's.

De verschillende beloningsmaatregelen zijn ingevoerd in nauw overleg tussen overheid en werkgevers- en werknemersorganisaties. Het gaat hierbij om maatregelen als de inkorting van de carrièrelijn, toeslag voor leraren aan het einde van hun schaal, versterking van de functiemix, betere beloning in de Randstadregio's en een betere beloning voor schoolleiders in het primair onderwijs. De maatregelen bieden docenten een beter carrièreperspectief en hun beloning wordt meer concurrerend met vergelijkbare beroepen in de marktsector. Met het verbeteren van de salarissen wordt ook uiting gegeven aan de maatschappelijke waardering voor docenten. De uitvoering van de salarismaatregelen is inmiddels in volle gang.

Funciemix

Diverse salarismaatregelen lopen automatisch via de cao. Een belangrijke cultuurverandering binnen de scholen betreft met name het versterken van de functiemix. Dat houdt in dat veel leraren de komende jaren kunnen promoveren naar een hogere salarisschaal. Scholen moeten personeelsbeleid gaan voeren en dat zijn de meeste scholen niet gewend. Het versterken van de functiemix in het vo (randstadregio's) loopt goed. Alleen het vmbo blijft wat achter.

In het mbo gaat het wat minder. Daar zien we een daling van het aandeel leraren in een hogere schaal. Daarnaast neemt in deze sector ook het aandeel leraren af en het aandeel onderwijsondersteunend personeel toe. Scholen in het po krijgen vanaf 1 augustus 2010 voor het eerst extra geld voor het versterken van de functiemix.

Om de functiemix beter onder de aandacht van scholen en leraren te brengen is in mei 2010 een grootschalige promotiecampagne gestart in po en vo, in samenwerking met sociale partners.

Kwaliteitsagenda voor het opleiden van leraren 2008-2011 Krachtig Meesterschap

Stand van zaken

Doel van het beleid van OCW is het opleiden van voldoende leraren van uitstekende kwaliteit. Dat betekent onder meer dat het vak van docent aantrekkelijk moet zijn, dat er goede lerarenopleidingen nodig zijn en dat docenten in staat moeten zijn zich verder te ontwikkelen en bij te scholen. Daarom investeert de overheid in het lerarenberoep met de functiemix / salarismix, de lerarenbeurs, ruimte voor de professional en meer wegen naar het leraarschap (zoals zij-instroom, het project Eerst de Klas en de invoering van de Educatieve Minor). Verder wordt er gewerkt aan het verbeteren van de kwaliteit van de lerarenopleidingen. Onder leiding van de HBO-Raad voeren de lerarenopleidingen kennisbases, kennistoetsen en kennisbanken in. Daarnaast richt de HBO-Raad een Landelijke commissie voor de examens in voor de kennistoetsen. De HBO-Raad beziet op dit moment samen met OCW of samenwerking met het College voor Examens (CvE) mogelijk is. Voor kwaliteitsverbetering van de pabo's en de tweedegraads lerarenopleidingen op de korte termijn onderzoekt de directie Leraren de mogelijkheid van het sluiten van convenanten met individuele opleidingen.

Eind 2009 heeft de staatssecretaris adviezen ontvangen van sociale partners over een flexibeler opleidingen- en kwalificatiestelsel. Belangrijke elementen hierin zijn onder andere de inrichting van de pabo (waaronder specialisaties, jongere kind / oudere kind, overladenheid) en het opleiden van docenten voor het (v)mbo (waaronder tweedegraads lerarenopleidingen, kwaliteit pedagogisch didactisch getuigschrift). Op 8 september 2010 heeft de staatssecretaris een brief aan de Tweede Kamer gestuurd. Hierin staat dat het doen van beleidsvoorstellen inzake de wenselijkheid en mogelijkheid van een flexibeler kwalificatie- en opleidingenstelsel nadere politieke besluitvorming vergt en dat zij dit overlaat aan het nieuwe kabinet. De Onderwijsraad is gevraagd advies uit te brengen over het opleiden van docenten voor het (v)mbo. Dit advies wordt begin 2011 verwacht.

In de discussie wordt ook veel aandacht besteed aan de relatie tussen initiële lerarenopleidingen en post-initiële scholing. Dit is onder meer van belang wanneer afgestudeerde docenten breed bevoegd maar smal bekwaam zijn. De kwaliteit en effectiviteit van nascholing en permanente educatie staan ter discussie omdat er (mogelijk) sprake is van te veel vrijblijvendheid. Hier ligt een relatie met het bekwaamheidsdossier (wettelijke verplichting voor werkgevers) en met de ontwikkeling van een (privaatrechtelijk) register (met daaraan gekoppeld eisen op het gebied van nascholing) door de beroepsgroep (in oprichting).

De lerarenopleidingen maken deel uit van het stelsel van hoger onderwijs. Bekeken wordt welke instrumenten binnen dit stelsel mogelijk beter kunnen worden benut om de sturing op de lerarenopleidingen te verbeteren (rol van de NVAO, de Inspectie van het Onderwijs, bestuurlijke afspraken e.d.)

Overige stand van zaken op hoofdlijnen:

- Opleiden in de school is verankerd in het onderwijsstelsel.
- Er zijn diepte pilots 'academische opleidingsscholen' ingericht.
- De educatieve minor in het WO is gerealiseerd.
- De inspectie is gestart met de monitor Krachtig Meesterschap. Eerste rapportage: najaar 2010.

- Het project Eerst de Klas is in november 2009 gestart met een eerste tranche met 19 deelnemers. De tweede tranche is in september 2010 gestart met 16 deelnemers
- De regeling Krachtig Meesterschap is bezig met de 'tweede ronde'.

DL

Lerarenbeurs voor scholing en zij-instroom

Stand van zaken

Volgens de commissie Leraren onder leiding van Alexander Rinnooij Kan staat Nederland aan de vooravond van een dramatisch kwantitatief tekort aan kwalitatief goede leraren. Onderzoek² toont aan dat scholing van leraren een doeltreffend instrument is om de prestaties van leraren en leerlingen te verbeteren. In 2008 startte OCW met de Lerarenbeurs voor scholing. Op grond van deze regeling kunnen bevoegde leraren subsidie aanvragen voor een bachelor- of masteropleiding of een korte opleiding (< 1 jaar). De subsidie vormt een stevige tegemoetkoming voor het betalen van collegegeld, reiskosten en materiaalkosten. Het bevoegd gezag kan subsidie ontvangen om de leraar studieverlof te verlenen en een vervanger aan te trekken. De regeling wordt uitgevoerd door DUO.

Doel van de Lerarenbeurs is verdere professionalisering van leerkrachten. De Lerarenbeurs leidt tot een verbeterde kwaliteit van de leerkrachten (verhoging van het opleidings- en kwalificatieniveau), het breder bevoegd en inzetbaar maken van leraren, meer grip voor leraren op hun ontwikkeling, alsmede een verhoogd aanzien en grotere aantrekkelijkheid van het vak. De maatregel komt voort uit het Actieplan Leerkracht van Nederland en is opgenomen in het gelijknamige convenant dat OCW met sociale partners heeft gesloten. Het budget voor de Lerarenbeurs loopt op tot € 85 mln. structureel in 2013. Voorts geeft deze regeling in 2010 en 2011 aan schoolbesturen in het vo en het mbo de mogelijkheid subsidie aan te vragen voor de opleiding en begeleiding van zij-instromers. In 2010 is 12 miljoen euro beschikbaar voor zij-instroom.

Breed draagvlak

Sinds 2008 heeft DUO circa 24.500 aanvragen ontvangen en komt het totaal aantal toegekende Lerarenbeurzen op ongeveer 19.000. Circa tweederde van het volgt een bachelor- of masteropleiding. Voor de jaren 2009, 2010 en 2011 zijn middelen uitgetrokken voor zij-instroomsubsidie. In 2009 zijn 416 zij-instroomsubsidies toegekend. De Regeling Lerarenbeurs is een succesvolle en zichtbare maatregel die een breed draagvlak geniet bij vakbonden, werkgeversorganisaties, leraren en schoolleiders.

Belangrijkste ontwikkelingen

- Met ingang van 2011 komt er ook een Promotiebeurs voor Leraren. De Promotiebeurs voor Leraren geeft bevoegde leraren de mogelijkheid om aan een universiteit promotieonderzoek te verrichten dat uitmondt in een proefschrift. De Nederlandse organisatie voor Wetenschappelijk Onderzoek (NWO) voert de regeling uit. Geselecteerde leraren worden vier jaar lang voor 0,4 FTE vrijgesteld met behoud van salaris om aan een promotieonderzoek te werken. Deze maand is gestart met een bescheiden en gerichte communicatiecampagne voor de Promotiebeurs.
- Onderzoeksbureau IVA onderzoekt vier jaar lang de arbeidsmarkteffecten van de Lerarenbeurs en rapporteert jaarlijks.

² Antenbrink, P., Cornet, M., Rensman, M. & Webbink, D. (2005). Nederlands onderwijs en onderzoek in internationaal perspectief. Den Haag: CPB.

DL

Programma doorlopende leerlijnen taal en rekenen

Stand van zaken

Nederland kent een kwalitatief hoogstaand onderwijsstelsel. Er zijn echter zorgen over:

- het beheersen van de basiskennis en basisvaardigheden van taal en rekenen.
- de aansluiting van het onderwijs tijdens de leerloopbaan van leerlingen en studenten: 'de doorlopende leerlijn'.

Deze zorgen, aangevuld met uitkomsten uit internationaal onderzoek waarin de betere Nederlandse leerlingen slechter scoren dan hooggetalenteerden in andere landen, en de maatschappelijke discussie rondom de prestaties van pabo-studenten op taal en rekenen hebben in de afgelopen kabinetsperiode geleid tot een grote inzet op taal en rekenen:

- Invoering van centraal ontwikkelde toetsen en examens, vanuit de verwachting dat dit leidt tot een intensivering van het taal- en rekenonderwijs door scholen;
- Extra financiële investeringen (kwaliteitsagenda's), bv. voor taal- en rekenverbetertrajecten, of zelf in te zetten door scholen op het gebied van taal en rekenen;
- Vergroten effectieve onderwijstijd door bijvoorbeeld VVE, schakelklassen, topklassen, digitale instructie, etc.
- Informatievoorziening (en ondersteuning) vanuit de sectorale steunpunten
- Extra inzet vanuit de landelijke onderwijsinfrastructuur
- Extra inzet op de professionaliteit van leraren (nascholing en lerarenopleidingen)

Daarnaast is met de invoering van de Wet Referentieniveaus Nederlandse taal en rekenen een belangrijke stap gezet op weg naar betere taal- en rekenprestaties. Deze sectoroverstijgende wet legt een samenhangende en sectoroverstijgende set eisen voor taal en rekenen neer. Het gemeenschappelijke kader zorgt voor meer samenhang tussen de sectorale onderwijsprogramma's en voor een gemeenschappelijke implementatieagenda.

Tijdens de komende implementatieperiode liggen de belangrijkste uitdagingen voor OCW in het creëren van de optimale randvoorwaarden voor het verhogen van de taal- en rekenprestaties van alle leerlingen en voor het ontstaan van écht doorlopende leerlijnen voor taal en rekenen. Optimale randvoorwaarden voor schoolbesturen, schoolleiders, leraren, ouders en leerlingen zodat zij kunnen komen tot betere taal- en rekenprestaties. Echt doorlopende leerlijnen zodat leerling en onderwijsveld geen hiaten meer ervaren in de leerloopbaan. Het programma Doorlopende leerlijnen taal en rekenen levert hieraan een belangrijke bijdrage.

Wat doet het programma Doorlopende leerlijnen taal en rekenen?

1. Bevorderen van de samenhang in taal- en rekenbeleid.
Het betreft hier zowel het OCW-interne taal- en rekenbeleid als het beleid van de bestuurlijke en overige landelijke, professionele partners. Het programma werkt dan ook nauw samen met de stelseldirecties en beleidsmedewerkers en bestuurders van de landelijke organisaties aan zaken als:

- het realiseren van een doorlopende toetslijn voor taal en rekenen, van PO naar lerarenopleidingen
 - de inrichting van een sectoroverstijgende monitor voor taal en rekenen over alle sectoren heen
 - het borgen van samenhang in de communicatie over taal en rekenen
2. Bevorderen van de samenhang in de uitwerking van het taal- en rekenbeleid in de onderwijspraktijk.
- Vanuit deze deelopdracht wordt op initiatief van het programma gewerkt aan producten en diensten die een sterk sectoroverstijgend karakter hebben of nog onvoldoende opgepakt worden door de individuele directies. Deze doelstelling richt zich op de onderwijsinfrastructuur van het scholenveld. Hier kan gedacht worden aan activiteiten als:
- het onderhoud en de ontsluiting van het referentiekader taal en rekenen
 - de communicatie over en uitwerkingen van het referentiekader
 - het gebruik van het referentiekader in leermiddelen en bij digitale ontsluiting van educatieve content
 - samenhang in de ondersteuningsactiviteiten van de landelijke ondersteuningsorganisaties
 - het faciliteren van instrumenten voor een goede informatieoverdracht van leerlinggegevens.
3. Het creëren van een brede maatschappelijke betrokkenheid voor het verhogen van de taal- en rekenprestaties.
- Vanuit deze deelopdracht zoekt het programma letterlijk de ruimte op waar mogelijk de betrokkenheid voor het verhogen van de taal- en rekenprestaties kan worden vergroot, opdat ook buiten de onderwijspraktijk een steentje kan worden bijgedragen. Gedacht wordt in dit kader bijvoorbeeld aan ouders, maar ook aan organisaties en/of initiatieven die in staat zijn brede allianties te sluiten voor dit thema. Hierbij kan de verbinding worden gelegd met bv. Stichting Lezen en Schrijven. Maar ook leerlingen zelf vormen een belangrijke doelgroep, waar het de intrinsieke motivatie voor het beheersen van taal- en rekenvaardigheden betreft.

DL

Funciemix PO, VO, MBO en HBO

Stand van zaken

Een van de maatregelen uit de tripartiet (kabinet, vakbonden en werkgeversorganisaties) gesloten overeenkomsten 'LeerKracht van Nederland' is de versterking van de funciemix (in MBO: salarismix). Schoolbesturen krijgen extra geld van het ministerie van OCW om meer leraren promotie te kunnen geven naar hogere leraarsfuncties, met bijbehorende beloning. Dit vergroot de loopbaanmogelijkheden binnen de leraarsfuncties en de concurrentiekracht van de onderwijssector ten opzichte van andere arbeidssectoren.

In de convenanten is vastgelegd hoeveel geld beschikbaar komt en welke percentages hogere schalen binnen een bepaald tijdpad bereikt dienen te worden per school (per sector zijn er verschillende afspraken gemaakt). In de CAO's zijn vervolgens bilaterale afspraken vastgelegd door de sociale partners.

Voor de meeste scholen is een deel van het geld beschikbaar gekomen in 2010. Voor scholen in het voortgezet onderwijs (VO) en het middelbaar beroepsonderwijs (MBO) in de Randstadregio's is het budget al beschikbaar vanaf respectievelijk 1 januari en 1 november 2009, vanwege de grotere beloningsachterstand in deze regio's (ten opzichte van hoger opgeleiden in de marktsector).

Per sector zijn tussendoelen afgesproken voor de funciemix in 2011. Wanneer deze zijn gehaald, komt een tweede tranche van aanvullende bekostiging beschikbaar. Als de sector in 2011 de tussendoelen niet heeft bereikt, dan loopt het budget niet verder op en moet er besluitvorming plaatsvinden over wat er met de middelen moet gebeuren.

Met het oog op deze tussendoelen is het van belang alle bij de invoering van de funciemix betrokken partijen van goede informatie te voorzien over de actuele stand van zaken van de funciemix zowel op sectoraal als op instellingsniveau. Afgelopen jaar heeft OCW een intensieve communicatiecampagne gevoerd waarin de werkgevers- en werknemersorganisaties en de overheid scholen gezamenlijk hebben opgeroepen met de funciemix aan de slag te gaan. In overleg met de sociale partners is de campagne gericht op de sectoren PO en VO, bij MBO en HBO was onvoldoende draagvlak voor een campagne.

Actuele stand van zaken

Positief

In het primair onderwijs zijn scholen volop bezig om deze versterking van de funciemix voor te bereiden.

In het voortgezet onderwijs in de Randstad zijn al flinke resultaten zichtbaar. Het aandeel leraren in (de laagste) salarisschaal LB is op deze scholen, zoals beoogd, gedaald. Het aandeel leraren in LC is gestegen: van 19 procent naar 28 procent in anderhalf jaar tijd. Dat is een goede aanzet naar het behalen van de tussendoelstellingen van eind 2011.

De bekendheid met de functiemix is bij personeel en schoolleiding verder toegenomen. De overgrote meerderheid van de scholen had in het voorjaar van 2010 al concrete invoeringsplannen. De gesprekken op scholen tussen schoolleiding, medezeggenschapsraden en leraren over de versterking van de functiemix hebben meer vertrouwen geschapen in de criteria op grond waarvan leraren worden gepromoveerd.

Neutraal

In het HBO zijn de middelen nog niet zo lang geleden beschikbaar gekomen en kan er nog geen zichtbaar effect verwacht worden. De cijfers geven een vrijwel stabiele functiemix aan.

DL

Sterkere positie van de leraar/ beroepsgroep

Stand van zaken

In vervolg op het advies van de commissie Leraren (2007) dat de positie van de leraar versterking behoeft, is er in de convenanten Leerkracht van Nederland afgesproken de positie van de leraar wettelijk te verankeren. Meer zeggenschap voor de leraar over zijn dagelijkse werkpraktijk komt de aantrekkelijkheid van zijn vak en de kwaliteit van het onderwijs ten goede. In de periode vóór het advies was de leraar die zeggenschap (enigszins) kwijtgeraakt, als gevolg van alle beleidsinspanningen gericht op de schoolorganisatie. Het advies van de commissie om de Stichting Beroepskwaliteit Leraren en ander onderwijspersoneel (SBL) om te vormen tot een beroepsgroep van, voor en door leraren die zich o.a. bezig moet houden met het vertegenwoordigen van de leraren op landelijk niveau, het actueel houden van bekwaamheidseisen en het ontwikkelen van een register, kreeg geen direct vervolg. Bij de in SBL verenigde partijen was destijds geen draagvlak voor omvorming.

Wetsvoorstel versterking positie leraar

Conform de afspraken in de convenanten is een wetsvoorstel opgesteld om de positie van de leraar (po, vo, mbo, hbo) wettelijk te verankeren. Met dit wetsvoorstel krijgen leraren meer zeggenschap over hun dagelijkse werkpraktijk: de schoolleiding moet met de leraren afspraken maken over de wijze waarop de leraren zeggenschap krijgen over het ontwerp en uitvoering van het onderwijskundig en kwaliteitsbeleid van de school. Het wetsvoorstel is eind mei 2010 ingediend. Het verslag van de schriftelijke behandeling van het wetsvoorstel is ontvangen. De nota naar aanleiding van het verslag bevindt zich in de afrondende fase.

Omvorming SBL

Sinds begin dit jaar worden voorzichtige stappen richting omvorming van SBL gezet. Aanleiding hiervoor is ontevredenheid bij bestuurspartijen en bij OCW over de wijze van samenwerking binnen SBL. Het bestuur van SBL heeft overeenstemming bereikt over nauwere samenwerking tussen de partners (coöperatie van beroepsorganisaties). Ook is er overeenstemming over een ambitieuzere inhoudelijke agenda gericht op vergroting van de kwaliteit van de leraar en waardering, erkenning en inspiratie voor de leraar. Bij de uitvoering daarvan gaan de leden van de bestuurspartijen – leraren dus – een grote rol spelen.

Begin juni zijn er twee onafhankelijke wegbereiders (Siep Eilander en Renée van Schoonhoven) aangesteld die de nieuwe manier van samenwerken binnen het coöperatieve verband verder gaan concretiseren. Momenteel werken de bestuurspartijen onder leiding van de wegbereiders in drie werkgroepen (bekwaamheid, professionele ruimte, bestuur en organisatie) aan de omvorming en het werkprogramma voor de coöperatie. Het streven is eind van het jaar statuten voor de coöperatie en een werkprogramma voor 2011 gereed te hebben. Vanaf januari wordt op een aantal dossiers – waaronder het lerarenregister – die nieuwe werkwijze in de praktijk gebracht. Het bestuur van SBL streeft ernaar voor de zomer van 2011 de omvorming afgerond te hebben.

Lerarenregister

Een van de grote klussen voor SBL is het lerarenregister. Een register kan bijdragen aan meer kwaliteit van het beroep en kan daarmee ook statusverhogend werken. Het tot stand komen van het register is de verantwoordelijkheid van de beroepsgroep (SBL) zelf. Het kwaliteitsverhogend effect van zo'n register kan alleen worden gerealiseerd met een groot draagvlak onder de leraren zelf. In dit register kan een systeem van bekwaamheidsonderhoud gekoppeld worden. In 2011 zal het opengesteld worden voor PO, VO en MBO. In een latere fase zal ook het register opengesteld worden voor het HO veld. Op dit moment loopt een Europese aanbesteding voor het lerarenregister. Het bevindt zich in de fase waarin de kaders bepaald moeten worden.

DL

InnovatiImpuls Onderwijs en Slimmer werken

Stand van zaken

Er dreigt – en op sommige locaties: is- onvoldoende aanbod van leraren. De verwachting is dat dit tekort niet alléén met aanbodvergrotenende maatregelen kan worden weggewerkt. Een deel van de oplossing wordt daarom gezocht in maatregelen die de vraag beperken. Productiviteitsverhoging door het anders en slimmer organiseren van het onderwijs en andere innovaties maken het mogelijk met minder docenten dezelfde onderwijskwaliteit te leveren zonder dat de werkdruk toeneemt. Innovatie in het onderwijs moet leiden tot versnelde groei van productiviteit en kwaliteit.

Het project InnovatiImpuls Onderwijs (IIO) ondersteunt de ontwikkeling van innovatieve maatregelen. OCW voert de regie op dit project, dat wordt gefinancierd uit FES-middelen. Het project IIO heeft het veld – scholen uit zowel het primair onderwijs (po) als het voortgezet onderwijs (vo)- uitgenodigd om met innovatieve ideeën te komen die het lerarentekort helpen ondervangen. In 2010 zijn 44 innovatieve ideeën ingezonden. Hieruit heeft een jury onder voorzitterschap van Alexander Rinnooy Kan een aantal ideeën geselecteerd. Op deze winnende ideeën konden vo- en po-scholen intekenen. Voor vijf ideeën was de belangstelling groot genoeg om uitgewerkt te worden in experimentele projecten (vier voor het vo en een voor het po). De animo is groot en er wordt volop samengewerkt. De scholen maken bij de uitwerking gebruik van een format, zodat zij aan de (verantwoordings- en onderzoeks)eisen voldoen. In oktober 2010 worden de plannen ter goedkeuring ingediend. Als het uitgewerkte plan van een school niet aan de eisen voldoet, wordt de school uitgesloten van deelname.

De vijf projecten worden geïmplementeerd en gaan in januari 2011 van start. Ze lopen door tot en met uiterlijk 2014. De effecten van deze experimentele maatregelen worden gemeten door middel van zuiver wetenschappelijk onderzoek.

Hoger Onderwijs & Studiefinanciering (HO&S)

Stelsel van hoger onderwijs en studiefinanciering

Stand van zaken

Sterke groei studenten hoger onderwijs

Momenteel zijn er meer dan 600.000 mensen die ieder jaar studeren aan een instelling voor hoger onderwijs. Bijna 2/3 aan het hbo en ruim 1/3 in het wo. Op dit moment stroomt al 47% van de jongeren het hoger onderwijs in. Het hoger onderwijs zal echter de komende jaren nog een enorme groei meemaken. Naar verwachting zal tot 2020 het hbo een groei van 19% kennen van het aantal eerstejaarsstudenten. Bij het wo zal dat zelfs 38% zijn: ter vergelijking, dat zijn ca. 5 middelgrote universiteiten. Er zijn ruim 37 hogescholen en 14 universiteiten met een groot en gevarieerd aanbod van opleidingen. Daarnaast zijn er particuliere instellingen die niet bekostigd worden, maar wel geaccrediteerde opleidingen verzorgen.

Toekomst hoger onderwijs

Nederland kent een binair stelsel van hoger onderwijs met een duidelijk onderscheid tussen hoger beroepsonderwijs (hbo) en wetenschappelijk onderwijs (wo; de universiteiten). Onlangs heeft de commissie-Veerman advies gegeven over de toekomstbestendigheid van dit stelsel, gezien de snel stijgende studentenaantallen. De conclusies van de commissie waren dat het Nederlandse hoger onderwijs onvoldoende toekomstbestendig is. Als we op de huidige voet doorgaan, dan zal het niet lukken om als Nederland voldoende omslag te maken naar een kenniseconomie. De studie-uitval is te hoog, talent wordt te weinig uitgedaagd en er is te weinig flexibiliteit in het systeem om de snel stijgende instroom van studenten goed op te vangen. Om Nederland in de top 5 van duurzame kenniseconomieën terug te laten keren, moet het hoger onderwijs veel en ook snel beter.

Bachelor-masterstructuur

Sinds september 2002 kent het Nederlandse hoger onderwijs een bachelor-masterstructuur (BaMa). Studenten krijgen de graad van bachelor als ze een bacheloropleiding in het hbo (vier jaar voltijdse studie) of in het wo (drie jaar voltijdse studie) met succes afsluiten. De invoering van de BaMa vloeide voort uit de Verklaring van Bologna die Nederland in 1999 ondertekende. Nederland was een van de eerste landen die de bachelor-masterstructuur invoerde. De internationale positie van het Nederlandse hoger onderwijs is daardoor versterkt. Wel zijn er nog een aantal belangrijke discussies over deelaspecten in dit stelsel: de harde knip tussen bachelor en master waardoor studenten pas aan hun master kunnen beginnen na het behalen van hun bachelordiploma, titulatuur en de positie van de hbo-master.

Kwaliteit opleidingen en bekostiging

Onderwijsopleidingen voor hoger onderwijs moeten worden erkend (geaccrediteerd). Alleen dan mogen zij wettelijk erkende graden afgeven. Accreditatie is de externe kwaliteitszorg van de opleidingen in het hoger onderwijs. Via het accreditatieproces krijgt een opleiding een onafhankelijk keurmerk waardoor de afnemers van het onderwijs ervan

verzekerd zijn dat de opleiding voldoet aan vastgestelde kwaliteitsvereisten. Het accreditatiesysteem is bij wet geregeld (in de WHW) en wordt uitgevoerd door een zelfstandig bestuursorgaan, de Nederlands-Vlaamse Accreditatieorganisatie (NVAO).

Wijziging accreditatiestelsel

Met ingang van 2011 wordt het accreditatiestelsel gewijzigd. De belangrijkste nieuwe elementen zijn:

- Invoering van de instellingstoets kwaliteitszorg (waardoor randvoorwaarden aan de kwaliteit van de opleiding worden getoetst aan de kwaliteit van de opleiding).
- Daardoor ontstaat de mogelijkheid tot een beperkte opleidingsaccreditatie en een toets nieuwe opleiding (daarbij ligt de focus op de beoordeling van de inhoud, want de randvoorwaarden zijn al getoetst).
- Een gedifferentieerd oordeel over de opleiding naast de accreditatiebeoordeling (onvoldoende, voldoende, goed en excellent).
- Een toets nieuwe opleiding onder voorwaarden en instellingstoets onder voorwaarden;
- De mogelijkheid tot intrekking van de accreditatie, toets nieuwe opleiding, instellingstoets kwaliteitszorg door de minister.

Instellingen die onbekostigd erkend hoger onderwijs willen gaan verzorgen, moeten naast het accreditatieproces door de minister worden erkend als instelling voor het hoger onderwijs. Deze status kan alleen worden verleend als een instelling vooraf aan de minister het bewijs heeft geleverd van de kwaliteit van het onderwijs en onderzoek. De NVAO en de Inspectie beoordelen dit. Zij adviseren de minister alvorens een besluit genomen wordt.

Studenten van geaccrediteerde opleidingen hebben recht op studiefinanciering. Voor opleidingen die niet door de overheid worden bekostigd, maar wel zijn geaccrediteerd, geldt ook dat de studenten recht op studiefinanciering hebben.

Het overheidsbudget voor de instellingen is ruim € 6,2 miljard per jaar (budget van OCW en LNV voor onderwijs, onderzoek en academische ziekenhuizen). Studenten betalen €1.672 wettelijk collegegeld per jaar (2010/11) of het instellingscollegegeld, waarvan de hoogte door de instellingen zelf bepaald wordt.

Voor de Stand van zaken rond bekostiging en accreditatie, zie de aparte stukken daarover in het overdrachtdossier.

Toelating en toegankelijkheid

Onderwijskundige toegankelijkheid

Het hoger beroepsonderwijs is toegankelijk voor leerlingen met minimaal een mbo 4- of havodiploma, de universiteit met een vwo-diploma of hbo-propedeuse. Soms is het mogelijk om toegelaten te worden zonder deze diploma's (men kan dan een *colloquium doctum* afleggen). Soms worden er meer eisen gesteld, zoals aan de gevolgde profielen of het vakkenpakket op de middelbare school. Soms bestaat er een beperkt aantal opleidingsplaatsen, waar om geloot wordt (numerus fixus). De toelatingseisen van opleidingen in het hoger onderwijs zijn wettelijk vastgelegd.

Financiële toegankelijkheid

De financiële toegankelijkheid van het hoger onderwijs wordt gegarandeerd door een stelsel van studiefinanciering en een wettelijk collegegeld.

Studenten in het hoger onderwijs en meerderjarige studerenden in het middelbaar beroepsonderwijs hebben recht op studiefinanciering. De financiering van de studie wordt gezien als een gedeelde verantwoordelijkheid tussen drie partijen:

1. de student zelf (die investeert in zijn studie door te lenen of werken).
2. de ouders (die een bijdrage leveren aan de kosten van de studie)
3. de overheid (via het deels omzetten van studieleningen in een gift en door de onderwijsinstellingen te bekostigen).

Met de bijdrage van deze drie partijen zou de studerende moeten kunnen voorzien in de kosten van de studie én levensonderhoud. Studiefinanciering is een landelijk geldend systeem dat bedoeld is om één volledige studie te kunnen volgen van doorgaans vier jaar (de nominale studiefase). In het geval van studie-uitloop bestaat er nog ruimte om 3 jaar door te lenen. Om mensen zo hoog mogelijk op te leiden en de doorstroom van mbo naar hbo te vergroten, krijgen mensen met een mbo-diploma die doorstromen naar het hbo opnieuw volledige aanspraken op studiefinanciering.

Buitenland

De laatste jaren zijn de mogelijkheden verruimd om de Nederlandse studiefinanciering mee te nemen in het buitenland, als men daar een gelijkwaardige opleiding gaat volgen. Hiermee wordt de studentenmobiliteit bevorderd en krijgt de student een maximale keuze aangeboden. Om in aanmerking te komen voor meeneembare studiefinanciering moet aan de '3-uit-6-eis' voldaan worden: de student moet 3 van de 6 voorafgaande jaren legaal in Nederland hebben gewoond. Met deze eis wordt een aanzuigende werking uit andere landen voorkomen.

Onderdelen studiefinanciering

Zowel in het hoger onderwijs als in het mbo (vanaf 18 jaar) bestaat het recht op studiefinanciering. De studiefinanciering in het hoger onderwijs bestaat uit de volgende onderdelen (zie hieronder bij kerncijfers de bedragen):

- Basisbeurs. Dit is een maandbedrag dat afhankelijk is van de woonsituatie van de student. Studenten die thuis wonen, krijgen minder geld dan uitwonende studenten. De hoogte van de basisbeurs staat los van het inkomen van de ouders en wordt door de overheid vastgesteld. Studerenden kunnen een basisbeurs krijgen gedurende de nominale studieduur. Die is doorgaans 4 jaar en in bepaalde gevallen langer.
- Aanvullende beurs. Van ouders wordt verwacht dat ze een bijdrage leveren aan de kosten van hun studerende kinderen. Wanneer ouders dat niet of moeilijk kunnen, kunnen studenten een aanvullende beurs krijgen. Hoe hoog het bedrag van deze aanvullende beurs is, is afhankelijk van het inkomen van de ouders. Recht op een aanvullende beurs bestaat voor kinderen van ouders met een inkomen tot ca. €33.000,-. Daarnaast krijgen studenten die thuis wonen een lagere aanvullende beurs dan uitwonende studenten. Studerenden kunnen een aanvullende beurs krijgen gedurende de nominale studieduur. Die is doorgaans 4 jaar en in bepaalde gevallen langer.

- Lening. Studenten kunnen hun studie ook bekostigen door een lening van de overheid. Deze lening kan gedurende de nominale studieduur bovenop de basis- en aanvullende beurs verstrekt worden en na de nominale fase nog 3 jaar.
- Collegedkrediet. Iedere student in het hoger onderwijs kan het jaarlijkse collegegeld lenen. Deze lening bedraagt maximaal het collegegeld dat de onderwijsinstelling berekent. Bovendien kan een student jaarlijks maximaal vijf keer het bedrag van deze lening aanvragen. Hij heeft recht op het krediet gedurende maximaal 7 jaar.
- Studenten ov-chipkaart. De student kan kiezen tussen een week- en een weekendkaart. Hij heeft recht op de kaart gedurende maximaal 7 jaar.
- Prestatiebeurs. De basisbeurs, aanvullende beurs en de studenten ov-chipkaart vallen onder de prestatiebeurs. De prestatiebeurs is in eerste instantie een lening. Bij het behalen van het diploma binnen de vastgestelde termijn van tien jaar wordt deze omgezet in een gift. Als de studie niet binnen die termijn wordt gehaald, moet de prestatiebeurs worden terugbetaald.

De studiefinanciering voor het mbo komt in grote lijnen overeen met het ho, behalve op de volgende punten:

- Mbo'ers in de beroepsopleidende leerweg niveau 1 en 2 krijgen de basisbeurs als gift uitgekeerd.
- Minderjarige mbo'ers krijgen geen studiefinanciering en geen studenten ov-chipkaart. Wel kunnen minder vermogende ouders een tegemoetkoming uit de *Wet tegemoetkoming onderwijsbijdragen en schoolkosten* (WTOS) ontvangen.
- Mbo'ers kunnen geen gebruik maken van het 'collegedkrediet'.

Uitvoering door Dienst uitvoering Onderwijs (DUO)

De DUO is dé uitvoeringsorganisatie voor OCW en zorgt voor de bekostiging van de instellingen en daarnaast voor de verstrekking van de studiefinanciering. De DUO is in 2009 ontstaan door de samenvoeging van Centrale financiën instellingen (Cfi: de bekostiging) en de Informatie Beheer Groep (IB-Groep: studiefinanciering).

Kerncijfers studiefinanciering

- Het aantal studenten is in 2009/2010 ca. 393.000 in het hbo (waarvan 60.000 deeltijders) en 226.000 in het wetenschappelijk onderwijs.
- Per jaar studeren er ca. 65.000 mensen af in het hbo en 25.000 in het wo.
- Het percentage hoger opgeleiden in de leeftijdsgroep 25-44-jarigen van de beroepsbevolking is 36,8%. Het streefwaarde is 46% in 2020
- Rendement en uitval: de uitval is hoog, vooral in het eerste jaar. In het hbo valt gemiddeld 16% uit in het eerste jaar, en zelfs 30% van de mbo-instroomers in het hbo. In het wo valt 7% binnen een jaar uit. Een groot deel van de studenten switcht bovendien van opleiding in het eerste jaar (zo'n 20% tot 25% van de studenten wisselt in de eerste twee jaar van opleiding). Na 6 jaar studie heeft zowel in het wo als het hbo ruim 60% een diploma behaald.
- Studenten besteden iets meer dan 30 uur per week aan hun studie en contacturen.
- Gemiddeld heeft 39% van de studerenden met een basisbeurs ook een aanvullende beurs. In het ho ligt dit percentage lager dan in het mbo.
- Van de wo'ers is ruim 70% uitwonend en bijna 30% thuiswonend. Bij mbo'ers is dat precies omgekeerd.
- Ruim 190.000 studenten lenen bij. De gemiddelde studieschuld is ca. € 15.000.
- Normbedragen studiefinanciering:

Normbedragen studiefinanciering hoger onderwijs

Ho	Uitwonend	Thuiswonend
Basisbeurs	€ 266,23	€ 95,61
Aanvullende beurs	€ 239,08	€ 219,16
Lenen	€ 289,38	€ 289,38
Collegegeldkrediet	€ 135,00	€ 135,00
Normbudget (is excl. collegegeldkrediet)	€ 794,69	€ 604,15

Bedragen per maand geldig van januari 2010 t/m augustus 2010 (start studiejaar per 1 september)

Normbedragen studiefinanciering beroepsonderwijs

mbo/bol	Uitwonend	Thuiswonend
Basisbeurs	€ 246,00	€ 75,39
Aanvullende beurs*	€ 326,83	€ 306,90
Lenen	€ 164,21	€ 164,21
Normbudget	€ 737,04	€ 546,50

* Als je geen lesgeld hoeft te betalen, is de maximale aanvullende beurs € 84,42 lager.

Bedragen per maand geldig van januari 2010 t/m juli 2010 (start studiejaar per 1 augustus)

Budgettaire gevolgen van beleid (x € 1 000)							
OW 2011	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015
Hoger beroepsonderwijs	2.692.061	2.747.122	2.530.905	2.545.735	2.548.623	2.570.559	2.578.239
Wetenschappelijk onderwijs en onderzoek	4.052.409	3.938.033	3.955.033	3.988.702	4.020.588	4.030.271	4.028.796
Studiefinanciering	3.617.833	3.735.693	4.059.432	4.382.970	4.500.051	4.595.921	4.687.201

HO&S

Toekomst Nederlands hoger-onderwijsstelsel/Follow up rapport commissie-Veerman

Stand van zaken

Op 13 april 2010 is het rapport van de commissie 'toekomstbestendig hoger-onderwijsstelsel' (commissie-Veerman) verschenen. Voormalig minister Plasterk had deze commissie in het najaar van 2009 geïnstalleerd, omdat er zijn ogen signalen waren dat het stelsel van hoger onderwijs 'uit zijn voegen barst'. Prognoses wijzen erop dat het aantal eerstejaars in het wetenschappelijk onderwijs (wo) de komende 10 jaar nog met 40% zal toenemen en in het hbo met 20%. In het licht van deze toename van het aantal studenten en de groeiende diversiteit van de studentenpopulatie, vroeg voormalig minister Plasterk de commissie zich uit te spreken over de toekomstbestendigheid van het Nederlandse stelsel voor hoger onderwijs (ho). Daartoe zou het Nederlandse stelsel vergeleken moeten worden met toonaangevende stelsels elders in de wereld.

Niet toekomstbestendig

De conclusie van de commissie-Veerman is stevig: het Nederlandse hoger-onderwijsstelsel is in zijn huidige vorm niet toekomstbestendig. Als Nederland tot de top-5 van de meest concurrerende economieën in de wereld wil behoren, moet het hoger onderwijs veel, en ook snel, beter. De studie-uitval is te hoog, talent wordt te weinig uitgedaagd en er is te weinig flexibiliteit in het systeem om de gevarieerde vraag van studenten en arbeidsmarkt goed te bedienen.

Het centrale advies van de commissie is: geef een krachtige impuls aan de kwaliteit en diversiteit van het Nederlandse hoger onderwijs. De kwaliteit moet over de volle breedte van hoger onderwijs en onderzoek omhoog. De commissie pleit voor meer differentiatie op drie niveaus:

1. in de structuur van stelsel.
2. in het onderwijsaanbod.
3. in de profielen van instellingen.

De commissie heeft daarvoor tien aanbevelingen gedaan, waarvan een aantal aan de overheid en een aantal aan de instellingen. De overheid zou het volgende moeten doen:

1. Selectie mogelijk maken in het hele hoger onderwijs.
2. Prestaties belonen op grond van profilering.
3. Het deel studentgebonden financiering bij de universiteiten kleiner maken.
4. Blijvend investeren in onderzoek, ook in het hbo.
5. Associate degree (Ad) programma's definitief invoeren.
6. Een nieuw arrangement overwegen voor masteropleidingen en een verkenning uitvoeren naar de introductie van onderwijsrechten, om te beginnen voor studenten van 30 jaar en ouder.
7. Titulatuur invoeren die internationaal de juiste erkenning geeft.

Aan de instellingen worden de volgende aanbevelingen gedaan:

8. Kies een profiel.

9. Geef onderwijs als kerntaak van hoger-onderwijsinstellingen meer aandacht.
10. Investeer in kwalificaties van het personeel.

De commissie Veerman benadrukt de noodzaak van investeringen in het hoger onderwijs: “Substantiële investeringen zijn absoluut noodzakelijk om de positie in de internationale concurrentiestrijd te behouden en te versterken.”

Het rapport van de commissie werd goed ontvangen. Voormalig staatssecretaris Van Bijsterveldt noemde het ‘het type rapport dat we nodig hebben in deze tijd’, het onderbouwt ‘de noodzaak van een kwaliteitsagenda voor het hoger onderwijs’. Ook de partijen in het hoger-onderwijsveld omarmden het rapport. VSNU, HBO-raad, ISO en LSVb gaven een gezamenlijke verklaring uit waarin zij zich verbonden aan de uitvoering van het integrale advies en aangaven de daartoe noodzakelijke stappen te nemen. Zij riepen voorafgaand aan de verkiezingen de politieke partijen op de uitvoering en facilitering (in de zin van: juiste wettelijke en financiële condities) van de adviezen van de commissie Veerman vast te leggen in een nieuw regeerakkoord en samen met hen de regie te nemen over een toekomstbestendig, toegankelijk en kwalitatief hoogwaardig hoger onderwijs.

De besluitvorming over het advies van de commissie Veerman is aan het nieuwe kabinet.

In de demissionaire periode is door de overheid samen met de VSNU, de HBO-raad, het ISO en de LSVb verder gewerkt aan de thema’s uit het rapport Veerman. Ambtelijk wordt gewerkt aan een Uitwerkingsagenda. In deze Uitwerkingsagenda, die in de eerste helft van oktober gereed is, wordt:

- een voorstel opgenomen voor de beleidsdoelen voor de komende kabinetsperiode
- de voortgang in het denken geschetst (gemeenschappelijke inzichten, verschillen van opvatting over de Veerman-thema’s) en
- een voorstel gedaan voor korte- en langere-termijn stappen. Uitvoering geven aan ‘Veerman’ betekent dat voor een meerjarige aanpak moet worden gekozen.

De Uitwerkingsagenda Veerman wordt een ambtelijke notitie van OCW en de bureaus van VSNU, HBO-raad, ISO en LSVb.

HO&S

Numerus fixus en loting geneeskunde

Stand van zaken

In januari 2010 is het advies van de Raad voor de zorg en Volksgezondheid uitgebracht om binnen een periode van vijf jaar de numerus fixus af te schaffen. Daarnaast adviseert het rapport tot ingrijpende maatregelen bij de vervolgopleidingen die onder VWS vallen. De beleidsreactie is door VWS en OCW aangehouden tot het nieuwe kabinet. Overname van dat advies zal ingrijpende gevolgen hebben voor de kwaliteit van het medisch basisonderwijs en leiden tot forse kosten.

Naast afschaffing van de fixus wil de Raad voor de Volksgezondheid en Zorg (RVZ) het huidige lotingstelsel als methodiek voor de selectie bij geneeskunde afschaffen. De numerus fixus en de selectie (methodiek) zijn geregeld in de *Wet op het hoger onderwijs en wetenschappelijk onderzoek* (WHW).

Afschaffing van de fixus wordt gezien als middel om het volgende te bereiken:

- opheffing tekort aan medisch specialisten.
- het verlagen van de honoraria specialisten verlagen.
- vergroten van marktwerking en verlagen van zorgkosten.

Er is geen directe relatie tussen het loslaten van de numerus fixus en de honoraria van specialisten. Anders dan het RVZ-rapport aangeeft, is er de komende tijd geen tekort aan basisartsen voor de instroom in de specialisten opleiding. Er staan ruim 3000 geschikte basisartsen klaar om in te stromen in de specialistenopleiding als besloten zou worden het aantal opleidingsplaatsen daarvoor uit te breiden.³

De RVZ verbindt belangrijke voorwaarden aan afschaffing van de fixus: nl dat de overheid stuurt via de bekostiging van een x aantal opleidingsplaatsen en dat de regelingen voor het sociaal leenstelsel zodanig worden aangepast dat studenten tot op zekere hoogte meebetalen aan de opleiding.

De instroom in de basisopleiding geneeskunde is de afgelopen 10 jaar verdubbeld, doordat de numerus fixus enkele malen is verhoogd. De effecten van de laatste verhoging van de numerus fixus van 2003 en volgende zijn nog niet zichtbaar op de arbeidsmarkt. Een verdere verhoging van de instroom is eventueel te realiseren via zij-instroom met 250 plaatsen wordt voorzien in 2011.

Gevolgen afschaffen Numerus Fixus

Directe afschaffing van de numerus fixus zonder meer zou zeer ingrijpende gevolgen hebben voor de kwaliteit van het geneeskundeonderwijs. Bovendien zijn de financiële gevolgen groot. De kosten van afschaffing lopen in de nieuwe kabinetsperiode op van 46 mln. in 2011 tot 211,6 mln. in 2016. Daarnaast zijn er na daadwerkelijke afschaffing nog de herkansers en gegadigden, die blijvend waren uitgeloot en weer nieuwe kansen willen benutten.

³ Loopbanen en loopbaanwensen van basisartsen, Prismant, 2009.

Hoe verder

VWS en OCW zullen voortvarend verder moeten werken aan een beleidsreactie op het advies van de RVZ. Afschaffing van de numerus fixus bij de basisartsopleiding zal daarbij dus maar een beperkte bijdrage kunnen leveren aan de oplossing van de genoemde problemen. Voor de korte termijn kan (ondersteunend) worden gedacht aan manieren om de instroom geleidelijk uit te breiden (zoals verhoging van de instroom in 2011 met 250 plaatsen of geleidelijke procentuele ophoging van de fixus).

Oplossing van het probleem vereist stappen in het hele medische opleidingsstelsel ook wat betreft de structuur en de instroom in de vervolgopleidingen. Meer specifiek (verantwoordelijkheid hiervoor ligt bij Beroepsgroep/VWS) bij de opleiding tot medisch specialist en huisarts. Dat is de richting die ook het hoger onderwijsveld aangeeft, met name de Nederlandse Federatie van Universitair Medische Centra (NFU).⁴

Wat selectie en loting bij geneeskunde betreft, liggen er werkbare voorstellen bij de Tweede Kamer. Die voorstellen hebben draagvlak in het hoger onderwijsveld. Van belang hierbij is tevens het wetsvoorstel *ruim baan voor talent*. Dit voorstel verruimt de mogelijkheid om te selecteren aan de poort bij numerus-fixusopleidingen (decentrale toelating) tot 100%. Ook het rapport van de RVZ pleit voor verruiming van decentrale toelating tot 100%. Zo kan loting bij geneeskunde naar de achtergrond worden gedrongen. De Tweede Kamer heeft dit wetsvoorstel controversieel verklaard.

Verder worden voorstellen overwogen om kandidaten onbeperkt aan de loting te laten meedoen, in plaats van de huidige drie kansen. De commissie Veerman tenslotte stelt voor om in principe elke instelling het recht te geven te selecteren, niet alleen nadat de student binnen is, maar ook aan de poort.

⁴ Aanbevelingen t.a.v. de herstructurering vervolgopleidingen staan in het recente rapport "De medische specialist van straks" NFU, febr. 2010

HO&s

Thema Studiesucces in het hoger onderwijs

Stand van zaken

Eind 2007 heeft de minister van OCW 'Het Hoogste Goed' uitgebracht, de strategische agenda voor het hoger onderwijs-, onderzoek –en wetenschapsbeleid. Studiesucces in het hoger onderwijs werd benoemd als één van de beleidsprioriteiten. De minister heeft met de HBO-Raad en de VSNU meerjarenafspraken gemaakt om de uitval te verminderen, rendementen te verhogen en meer uit de talenten van de studenten te halen. Er is specifieke aandacht voor het studiesucces van niet-westerse allochtone studenten in de Randstad. Daarnaast valt of staat het studiesucces met de kwaliteit van docenten. De kwaliteit van docenten maakt daarom deel uit van het strategisch beleid in het hoger onderwijs.

Commissie-Veerman

De commissie-Veerman bevestigt volledig de probleemanalyse uit de strategische agenda. Veerman benadrukt het belang van verhogen van kwaliteit van het onderwijs en studiesucces. De commissie is bezorgd over hoge uitval, lage rendementen en de relatief lage participatie van studenten uit lagere sociaal-economische milieus. Teveel talent wordt onvoldoende benut.

Actie

OCW heeft met de HBO-Raad, VSNU en een aantal hogescholen in de Randstad meerjarenafspraken gemaakt over de streefcijfers om het studiesucces en kwaliteit te verhogen. De instellingen bepalen welke projecten zij opzetten om hun doelstelling te bereiken, omdat zij ieder hun eigen studentenpopulatie en profiel hebben. Voorbeelden van projecten zijn: meer kleinschalig onderwijs, meer studiebegeleiding en *honour*programma's. De resultaten worden jaarlijks gemonitord en worden vanaf het najaar van 2010 per instelling openbaar.

Resultaten

In 2011 zal de minister van OCW – afhankelijk van de geboekte resultaten - besluiten of de extra middelen onder de noemer van de meerjarenafspraken wordt voortgezet. Om een zo objectief mogelijk inzicht te krijgen in de inspanningen van de universiteiten en hogescholen, doet de Inspectie van het Onderwijs in 2010 een (steekproefsgewijs) evaluatie-onderzoek. De hogescholen in de Randstad laten ook een audit uitvoeren om de kwalitatieve resultaten te meten.

Kwaliteit docenten

Voor de optimale kwaliteit van docenten zijn verschillende activiteiten gaande:

- Actieplan en convenant leerkracht: in het hbo vooral inzet op verdere scholing van leraren (doelstelling 70 % masters in 2014 en 10% promotie, lerarenbeurs voor hbo-docenten, verhoging van onderzoeksvaardigheden van docenten door participatie in lectoraten).
- Meer zeggenschap voor docenten hbo (wetsvoorstel over positie docenten, onlangs naar de Kamer gestuurd).
- Voor het wetenschappelijk onderwijs (wo) is juist van belang dat docenten niet alleen onderzoekers zijn, maar ook goed onderwijs kunnen verzorgen. Het wetenschappelijk onderwijs heeft zelf de bko en sko (basis- en seniorkwalificatie onderwijs voor docenten) geïntroduceerd, om de didactische vaardigheden van docenten te verbeteren.

HO&S

Selectie (matching)

Stand van zaken

Een verkeerde match tussen student en studie leidt tot spijt, gebrekkige motivatie en uitval. De meeste studenten die stoppen of switchen, doen dat omdat ze de opleiding toch niet interessant vinden.

Tegen die achtergrond heeft het vorige kabinet het voorstel voor de *Wet ruim baan voor talent* ingediend. Dat voorstel maakt het mogelijk dat instellingen voor matching in bepaalde gevallen studenten mogen selecteren.⁵ Het gaat om de volgende gevallen.

Intensieve opleidingen

Instellingen kunnen voor opleidingen met kleinschalig, intensief en residentieel onderwijs dan wel voor zodanige programma's binnen opleidingen onder bepaalde voorwaarden studenten *aan de poort* selecteren. Het gaat hierbij om opleidingen waarbij sprake is van een onderwijsconcept dat (onder meer) gepaard gaat met een aanmerkelijk verhoogde onderwijsintensiteit. Daarbij krijgen studenten overduidelijk meer onderwijs dan normaal. Vanwege de beperkte onderwijscapaciteit en de verhoogde onderwijsintensiteit, is het nodig om geschikte studenten te selecteren. Bij dit type opleidingen wordt in ieder geval gedacht aan liberal arts university colleges met een campus, zoals bv het University College Utrecht en de Roosevelt Academy.

Hoger eindniveau

Selectie voor een speciaal traject binnen een opleiding, gericht op een hoger eindniveau, mag vanaf drie maanden na aanvang van de studie. De bedoeling is differentiatie binnen een opleiding (*na de poort*) naar niveau aantrekkelijker te maken, door het moment waarop instellingen mogen selecteren te vervroegen. Nu kan selectie in de bachelorfase pas na de propedeuse of na het eerste jaar, in het kader van de zogenoemde bindende verwijzing.

Numerus fixus

Bij opleidingen met een numerus fixus worden de selectiemogelijkheden uitgebreid. Nu is 'decentrale selectie' mogelijk voor maximaal 50% van de opleidingsplaatsen, dat wordt in het wetsvoorstel ruim baan voor talent uitgebreid naar maximaal alle (100%) plaatsen. Instellingsbesturen kunnen daarmee zelf afwegen of – met het oog op matching - selectie de voorkeur verdient boven loting.

Controversieel

De Tweede Kamer heeft in januari 2010 een verslag over het wetsvoorstel 'Ruim baan voor talent' uitgebracht. In maart is het wetsvoorstel controversieel verklaard.

⁵ In dit wetsvoorstel is daarnaast het voorstel opgenomen 'eerst je bachelor, dan je master'.

Experimenten

Voorts heeft het vorige kabinet experimenten gestart met studiekeuzegesprekken voor de poort: het programma 'Studiekeuzegesprekken: wat werkt? De gedachte daarbij was dat als studiekeuzegesprekken goed blijken te werken, selectie aan de poort niet snel meerwaarde zal hebben. Er lopen nu bijna 30 projecten van hogescholen en universiteiten. Deze geven inzicht in de wijze waarop instellingen studiekeuzegesprekken kunnen inrichten en uitvoeren. Tevens wordt gemeten of en welke resultaten het eerste jaar na invoering van deze projecten opleveren, qua vermindering van uitval of switchen van studenten. Eind studiejaar 2009/2010 beschikken we over de eerste cijfers. Eind studiejaar 2010/2011 beschikken we over de uitkomsten van het hele programma.

Ondertussen loopt tot eind juli een onderzoek door Researchned, waarin de effecten van vervroeging van de aanmelddatum voor studenten in kaart worden gebracht, en wordt gekeken wat de optimale aanmelddatum zou zijn.

Ten slotte lopen er experimenten met selectie. Het gaat om experimenten die in 2005 zijn gestart op basis van een experimentenwet en die aan de basis liggen van het voorstel voor de *Wet ruim baan voor talent*. Deze experimenten zijn in 2007 zijn geëvalueerd, en kunnen worden voortgezet om zo nog meer te weten te komen over de resultaten op langere termijn. Er zijn momenteel zeven opleidingen die selecteren op basis van de experimentenwet. Daarnaast is er ruimte voor nieuwe experimenten met selectie binnen het zogenaamde Sirius Programma (excellentie hoger onderwijs). In dat kader zijn dit jaar twee nieuwe experimenten gestart. Bij deze nieuwe experimenten staat de selectie expliciet in het teken van matching voor excellentie.

De commissie-Veerman (april 2010) heeft in haar rapport een aanbeveling opgenomen met betrekking tot selectie als matchingsinstrument. Ze beveelt aan om in principe elke instelling het recht te geven om te selecteren. Niet alleen nadat de student binnen is, maar ook aan de poort. De overheid moet dit in wet- en regelgeving mogelijk maken, maar ook randvoorwaarden meegeven. De selectiecriteria moeten voortvloeien uit het onderwijsconcept van de opleiding.

HO&S

Sectorplannen

Stand van zaken

De commissie-Veerman bepleit in haar advies "Differentiëren in drievoud" (april 2010) dat universiteiten en hogescholen zowel een eigen profiel ontwikkelen als clustering aangaan. Dat brengt dynamiek in het systeem, die zal leiden tot betere prestaties en grotere doelmatigheid. Deze lijn is al eerder ingezet op een aantal terreinen:

- het Sectorplan geesteswetenschappen (in overdrachtsdossier directie OWB).
- het Sectorplan natuur- en scheikunde.
- de Federatie 3TU/techniek wetenschappelijk onderwijs en onderzoek.
- de ontwikkeling van een sectorplan kunstvakonderwijs (KUO).
- het Sectorplan hbo-techniek.

Bij deze plannen is steeds sprake van een gecombineerde aanpak in en van de betreffende sector. Soms springen ook andere betrokkenen bij, zoals het bedrijfsleven, om de krachten te bundelen en een sprong voorwaarts te maken in focus, bundeling en kwaliteitsverhoging van onderwijs en onderzoek.

Toelichting Sectorplan kunstvakonderwijs

Politieke aanleiding

De vraag van de Kamer was of er in Nederland niet te veel kunstenaars worden opgeleid. Dat zou leiden tot een te grote afhankelijkheid van overheidssubsidies. Ook bestond het beeld dat kunstenaars worden opgeleid tot werkloosheid. Vooral op het gebied van de beeldende kunst zou hiervan sprake zijn.

Sectorplan

De minister heeft vervolgens de HBO-raad gevraagd om een sectorplan, om ervoor te zorgen dat het kunstvakonderwijs toekomstbestendig is. Daarbij spelen vragen als: profileren de opleidingen zich voldoende? Is er genoeg verschil tussen de opleidingen? Spelen de opleidingen voldoende in op de arbeidsmarkt? En is de selectie streng genoeg? De HBO-raad heeft een externe commissie onder leiding van de heer Dijkgraaf ingesteld, die de hogescholen adviseert over inhoud en aard van het sectorplan.

De commissie constateert dat de kwaliteit van het kunstonderwijs (KUO) in Nederland uitstekend is, maar dat het profiel scherper moet. Het KUO moet daarom voorop lopen in het kiezen van duidelijke profielen, verbinding met de beroepspraktijk en praktijkgericht onderzoek. Zo kan het zijn studenten, docenten - en de sector in zijn geheel - blijvend innoveren. De commissie adviseert de HBO-raad en de minister van OCW om met het sectorplan kunstonderwijs de eerste stap – als springplank – te zetten naar de uitvoering van een meer gedifferentieerd hogeronderwijsstelsel, zoals bepleit door de commissie 'Toekomstbestendig hoger onderwijs' (commissie-Veerman). De commissie schetst - langs de denklijnen ambitie, profilering, innoveren en verbinden - aanbevelingen voor het sectorplan.

Vervolgstappen

Op basis van dit advies van de commissie-Dijkgraaf ontwikkelt de HBO-raad met de hogescholen een sectorplan.

HO&S

Praktijkgericht onderzoek door hogescholen

Stand van zaken

Nederland wil tot de mondiale top vijf in onderwijs en wetenschap behoren. Deze ambitie vertaalt zich in een grote maatschappelijke behoefte aan hoger onderwijs en onderzoek. Van hogescholen wordt verwacht dat zij zich ontwikkelen van pure onderwijsinstellingen tot kennisinstellingen met een brugfunctie in de kennisinfrastructuur tussen onderwijs, onderzoek en de beroepspraktijk. Van de hbo-professionals wordt in toenemende mate verwacht dat zij in staat zijn te innoveren en beschikken over analytische vaardigheden. De hogescholen die hen opleiden, spelen zo een belangrijke rol bij het verhogen van het innovatieve vermogen van het mkb en de publieke sectoren.

Lectoren

Het ministerie van OCW stimuleert de ontwikkeling van de kennisfunctie van hogescholen sinds 2001. Toen zijn de lectoren in het hoger beroepsonderwijs geïntroduceerd. Van lectoren wordt verwacht dat zij de ontwikkelvragen van de beroepspraktijk naar de hogeschool brengen en dat ze die vragen beantwoorden met behulp van praktijkgericht onderzoek. Docenten en studenten helpen de lector hierbij, waardoor ook zij een rol vervullen in dit innovatieproces. Resultaten van het onderzoek kunnen direct in het onderwijs worden verwerkt en docenten worden gestimuleerd zich te professionaliseren op het gebied van het onderzoek. Het aanstellen van hoog gekwalificeerde professionals met ruime ervaring in het onderwijs en onderzoek moet leiden tot een verbetering van de kwaliteit van het hoger beroepsonderwijs.

RAAK

In 2004 is het RAAK-programma (Regionale Aandacht en Actie voor Kenniscirculatie) geïntroduceerd. Hogescholen kunnen van RAAK geld krijgen om in een consortium met (publieke) bedrijven praktijkgericht onderzoek te doen. Bij dit programma zijn tot nu toe al ruim 4500 bedrijven (MKB en publieke sector) betrokken.

Resultaten

Zowel de introductie van lectoren als het RAAK-programma zijn onlangs doorgelicht. Hieruit blijkt het volgende:

- De ontwikkeling van de kennisfunctie door hogescholen is voortvarend ingezet en heeft groot draagvlak bij betrokkenen als mkb-bedrijven en publieke instellingen.
- De ontwikkeling van de kennisfunctie van hogescholen ondersteunt beleid voor docentenprofessionaliteit en onderwijskwaliteit, en vice versa.
- De hogescholen hebben gezamenlijk een kwaliteitszorgsysteem ontwikkeld om de kwaliteit van het praktijkgericht onderzoek te verbeteren en te garanderen.
- Hogescholen zijn in deze nieuwe rol beter in staat om bij te dragen aan maatschappelijke vraagstukken.
- Hogescholen worden erkend als kennispartner door andere kennis- en onderzoeksinstituten.

Steun

Het overheidsbeleid heeft de afgelopen jaren met succes een aanjaagfunctie vervuld. Er is een kwaliteitsontwikkeling in gang gezet. De ontwikkeling van de kennisfunctie van hogescholen en het praktijkgericht onderzoek door hogescholen kent een groot draagvlak. Zo pleiten bijvoorbeeld VNO-NCW en MKB Nederland voor een verdere ontwikkeling van het praktijkgericht onderzoek. De commissie-Veerman wijst in haar advies ook op het belang van extra investeringen in het praktijkgericht onderzoek door hogescholen. En binnenkort verschijnt een advies van de Raad voor Gezondheidsonderzoek, waarin ook voor deze sector de verdere ontwikkeling van het praktijkgericht onderzoek door hogescholen van belang wordt geacht.

Vervolg

De vraag is nu welk scenario gevolgd moet worden om de kennisfunctie van de hogescholen (inclusief het praktijkgericht onderzoek) volledig tot wasdom te laten komen. Hierbij spelen vraagstukken als: moeten hogescholen vooral inzetten op verdere uitbouw van de infrastructuur (zowel menskracht als materieel) of acquisitie van onderzoek? Is goed onderzoek een voorwaarde voor goed onderwijs?

Veerman

De commissie-Veerman neemt ook voor de verdere ontwikkeling van praktijkgericht onderzoek profilering als uitgangspunt. Extra investeringen moeten volgens de commissie selectief worden gedaan en bijdragen aan de profilering van instellingen. De samenwerking tussen onderzoeksinstituten, universiteiten en hogescholen moet worden versterkt, voor de benutting van onderzoek voor onderwijs. Om te beginnen moeten hogescholen een basisinfrastructuur ontwikkelen die een bodem legt onder onderwijs en kenniscirculatie. Hogere gekwalificeerde docenten zijn een eerste vereiste.

De commissie pleit ook voor de ontwikkeling van een tweede geldstroom voor praktijkgericht onderzoek bij hogescholen. Maatschappelijke relevantie en co-financiering vanuit het bedrijfsleven en werkveld zijn daarbij voorwaarden voor financiering. Het is volgens de commissie onmogelijk en onwenselijk om bij alle hogescholen een zware onderwijsfunctie van de grond te tillen. Profilering is daarom, zoals gezegd, het uitgangspunt.

Op verzoek van De HBO-raad heeft met de Stichting Innovatie-Alliantie (SIA, de uitvoerder van het RAAK-programma) een sectorplan opgesteld voor de verdere ontwikkeling van het praktijkgericht onderzoek. Hierin wordt gepleit voor een forse investering in zowel de infrastructuur als de onderzoeksmiddelen (tweede geldstroom).

HO&S

Onderwijs & ondernemerschap en valorisatie

Stand van zaken

De Nederlandse kenniseconomie en kennissamenleving vergen meer ondernemendheid en ondernemerschap. Daarom probeert de overheid (EZ en OCW) sinds 2006 op alle onderwijsniveaus ondernemendheid en ondernemerschap te bevorderen. Het vorige kabinet heeft daarvoor €30 miljoen ingezet.

In de sector hoger onderwijs en onderzoek ligt de nadruk op het stimuleren en faciliteren van innovatieve spin-off-bedrijven en activiteiten uit onderzoek (technisch, bèta, gamma, alfa). Dit past binnen de 'derde' taak van hogeronderwijsinstellingen: de verspreiding en benutting van kennis voor economische en maatschappelijke doelen.

Daartoe is de regeling Valorisatieprogramma gepubliceerd die in de periode 2010-2012 zal worden ingediend. Het streven is naar een totaalbudget van minimaal €80 miljoen. Deze regeling beslaat de gehele pijplijn van ondernemerschapsonderwijs tot en met de ondersteuning van nieuwe bedrijfjes. Consortia van hogeronderwijsinstellingen en partners kunnen daarvoor voorstellen indienen. Sommige instellingen lopen voorop, maar andere, zeker in de hbo-sector, moeten nog basisfaciliteiten ontwikkelen. Onderzoek voor bedrijf en beleid (EIM-onderzoek) toont dat er vooruitgang is in de aandacht van onderwijsinstellingen voor ondernemendheid, vooral in het mbo en hbo.

Het voormalige Innovatieplatform heeft aangedrongen op dit beleid in zijn advies 'Nederland 2020: terug in de top 5'.⁶ Ook de commissie-Veerman pleit voor 'het versterken van ondernemerschap en de vertaling van onderzoek'.⁷ In de Valorisatieagenda hebben 15 partijen uit het bedrijfsleven, kennisinstellingen en de overheid zich verbonden om met 12 acties de valorisatie in Nederland op internationaal niveau te brengen. Beide lijnen sluiten nauw aan op de inzet van OCW, EZ (innovatiebeleid) en LNV om te zorgen dat hoogwaardige kennis wordt benut in de economie en voor maatschappelijke vraagstukken. Ook de EU bepleit meer aandacht voor ondernemendheid als 'skill' voor hoogopgeleide toekomstige werknemers en om de Europese economie te versterken.

⁶ Nederland scoort op het gebied van kennisbenutting nog onder het internationaal gemiddelde; het economische en maatschappelijke rendement van publieke kennisinvesteringen (incl. valorisatie) is relatief laag (Kamerstukken II 2009/2010, 27 406 nr. 153).

⁷ Advies van de commissie Toekomstbestendig hoger onderwijs stelsel, *Differentiëren in drievoud*, april 2010, p.18.

HO&S

Macrodoelmatigheid hoger onderwijsaanbod

Stand van zaken

Het macrodoelmatigheidsbeleid ziet toe op het hogeronderwijsaanbod. De commissie-Veerman stelt dat er te weinig flexibiliteit in het systeem zit om de toenemende differentiatie in het hoger onderwijs te faciliteren. Het huidige systeem is niet flexibel genoeg om de gevarieerde vraag van studenten en de arbeidsmarkt goed te bedienen. De commissie adviseert dan ook om een grotere variëteit aan opleidingsvormen aan te brengen voor de verschillende doelgroepen in het hoger onderwijs. Een ander belangrijk advies van de commissie-Veerman is om tot meer profilering van instellingen te komen in het hoger onderwijs. Het opleidingsaanbod is uiteraard een belangrijk element van profilering.

In het huidige beleid moet aan een aantal voorwaarden worden voldaan die betrekking hebben op de doelmatigheid van het opleidingsaanbod voor hoger onderwijs, als hogeronderwijsinstellingen a) nieuwe opleidingen willen starten, b) opleidingen ook in een andere gemeente willen verzorgen of willen verplaatsen naar een nieuwe vestigingsplaats, of c) opleidingen willen samenvoegen. De toetsing op doelmatigheid is uitgewerkt in de *Beleidsregel macrodoelmatigheid*.

Nee, tenzij

Met de toepassing van de *Beleidsregel doelmatigheid hoger onderwijs* worden grenzen gesteld aan de vrijheid van hogeronderwijsinstellingen om nieuwe opleidingen of nevenvestigingen te starten. Dit is het zogenoemde 'nee, tenzij-beleid', met als doelstelling versnippering in het onderwijsaanbod tegen te gaan. Er is alleen plaats voor uitbreiding van het onderwijsaanbod, wanneer de uitbreiding onmiskenbaar bijdraagt aan innovatie en versterking van de Nederlandse kennissamenleving, aansluit op prioriteiten van het rijksoverheidsbeleid of bijdraagt aan het tegengaan van regionale achterstandssituaties. Bovendien mag het nieuwe aanbod niet ten koste gaan van de bestaande voorzieningen en moet het goed zijn ingebed in de bestaande infrastructuur.

Voor het macrodoelmatigheidsbeleid zijn de laatste jaren een aantal veranderingen doorgevoerd. In 2009 is de Commissie Doelmatigheid Hoger Onderwijs (CDHO) opgericht. Deze commissie adviseert de minister over de aanvragen voor deze macrodoelmatigheidstoets, met als doel de kwaliteit en objectiviteit van de besluiten te verhogen.

Ter versterking van de zelfregie van instellingen over het opleidingsaanbod is met het aannemen van het *Wetsvoorstel versterking besturing* het voeren van afstemmingsoverleg ook verplicht bij het voornemen om een *nieuwe* ho-opleiding te starten. De instelling moet daarover overleg voeren met instellingen die vergelijkbaar onderwijs verzorgen. Ho-instellingen dragen ook op eigen initiatief steeds meer bij aan het *in stand houden* van een doelmatig onderwijsaanbod. Zo worden er voor de sector natuur- en scheikunde in het wetenschappelijk onderwijs (wo) en voor het kunstvakonderwijs in het hbo sectorplannen ontwikkeld. Ook nemen instellingen meer dan in het verleden het initiatief om niet rendabele opleidingen of vestigingsplaatsen van opleidingen te beëindigen. In het wo wordt ernaar

gestreefd de masteropleidingen te herstructureren. Dit draagt bij aan vergroting van de doelmatigheid van bestaand onderwijsaanbod.

Kritiek

Ondanks de bovengenoemde veranderingen in beleid en het eigen initiatief van de instellingen wordt het macrodoelmatigheidsbeleid regelmatig bekritiseerd. Het wordt door de instellingen als bureaucratisch ervaren en het zou frustrerend werken voor innovatie van het opleidingsaanbod. Anderzijds wordt de noodzaak van macrodoelmatigheidsbeleid van de overheid door de instellingen wel onderschreven. Vanuit de politiek wordt vooral de zorg geuit of het beleid wel voldoende tegemoetkomt aan de belangen voor de samenleving als geheel. Sluit het hogeronderwijsaanbod voldoende aan op de noden van de samenleving?

De komende periode is een nieuwe doordenking van de macrodoelmatigheid noodzakelijk, mede in het licht van het advies van de commissie-Veerman om te komen tot sterkere profilering.

Stand van zaken

Vanaf 10 juli 2010 verschenen in de media artikelen die duiden op onregelmatigheden bij het afgeven van diploma's bij de opleiding Media en Entertainment Management (MEM) van de hogeschool Inholland. Meer specifiek ging het om een alternatief afstudeertraject voor langstudeerders waarbij de kwaliteitseisen niet voldoende geborgd zijn.

Naar aanleiding hiervan heeft de Inspectie van het Onderwijs alle instellingen in het hoger onderwijs bevestigd op het bestaan van alternatieve afstudeertrajecten.

Tegelijk heeft Inholland een commissie onder leiding van Dhr Leers onderzoek laten doen naar de gang van zaken. Het rapport van deze commissie getiteld "Veel ruimte, weinig rekenschap" is op 23 september verschenen. De uitkomsten van dit rapport zijn:

- a. In de vastlegging en uitvoering van afstudeertrajecten van langstuderenden is sprake geweest van onregelmatigheden. Het alternatieve afstudeertraject wijkt op belangrijke onderdelen af van de Onderwijs – en Examenregeling. De Commissie constateert een ongerechtvaardigde ongelijke behandeling van studenten die deelnemen aan het reguliere afstudeertraject en studenten die deelnemen aan het alternatieve afstudeertraject. De kwaliteit van het begeleidings –en beoordelingsproces van de afstudeerproducten in het alternatieve afstudeertraject is onvoldoende geborgd. Daarmee is het risico genomen dat er afbreuk wordt gedaan aan de kwaliteit.
- b. De Commissie heeft niet willen treden in de inhoudelijke beoordeling van de afstudeerproducten. Dat vindt de Commissie behoren tot het werkgebied van de Nederlands-Vlaamse Accreditatie Organisatie (NVAO). Er wordt dus nog geen antwoord gegeven op de vraag of er sprake is van negatieve afwijking van kwaliteitseisen ten aanzien van het niveau van afstuderen van langstuderenden in vergelijking met reguliere bachelors.
- c. De Commissie heeft geen aanwijzingen gevonden dat InHolland of MEM zich hebben laten leiden door financiële motieven ('diplomabonus'). Er is geen sprake geweest van streven naar persoonlijk financieel gewin bij betrokkenen. Daarnaast constateert de Commissie dat de interne bekostigingssystematiek van InHolland maar zeer beperkte prikkels meebrengt voor de opleidingen om te zorgen voor zoveel mogelijk afstudeerders.
- d. Er zijn geen bewijzen voor 'fraude' in de zin van dat docenten bij het afnemen van tentamens of examens bewust hebben meegewerkt aan de onrechtmatige uitreiking van een diploma. Wel wordt geconstateerd dat er bij de betreffende opleiding een 'fraudegevoelige situatie' is gecreëerd.

Overige, belangrijke conclusies van de Commissie zijn:

- De corrigerende mechanismen (*checks and balances*) hebben in het geval van MEM onvoldoende gefunctioneerd.
- De juridische controle, met name de positie en benoeming van de leden van de examencommissies en van examinatoren, bij hogeschool InHolland behoeft nadrukkelijk aandacht.
- Het College van Bestuur was tot eind mei 2010 niet op de hoogte van het alternatieve afstudeertraject.

- De Commissie heeft niet feitelijk kunnen vaststellen dat docenten op onoorbare wijze onder druk zouden zijn gezet om mee te werken aan het gemakkelijk verlenen van vervangende opdrachten.

Dit alles geeft een verontrustend beeld: niet alleen is er sprake van onregelmatigheden, ook is duidelijk dat de kwaliteit van de afstudeerproducten onvoldoende is geborgd. Het management van MEM heeft een sfeer van *laisser faire, laisser aller* toegestaan, waardoor een fraudegevoelige situatie is gecreëerd. Het College van Bestuur is tot eind mei 2010 niet eens op de hoogte geweest van het alternatieve afstudeertraject voor langstuderenden bij de MEM. Er is niet duidelijk gecommuniceerd met studenten en docenten. Ook is onvoldoende sprake geweest van rekenschap en verantwoording en hebben corrigerende mechanismen niet gewerkt. Positie en benoeming van de leden van examencommissies en examinatoren zijn bij InHolland niet goed geregeld. Dit klemmt temeer, omdat een hogeschool grote verantwoordelijkheid heeft bij de diplomaverstrekking gezien het civiel effect van de diploma's.

In spoeddebat met de Tweede Kamer is aangegeven dat dit alles bij elkaar onacceptabel is. In gesprek met het College van Bestuur is gemeld dat onmiddellijk aan de slag moet gaan om orde op zaken te stellen. De kwaliteit van het onderwijs moet boven alle twijfel zijn verheven. Het College van Bestuur van InHolland heeft inmiddels verklaard de aanbevelingen van de Commissie Leers over te nemen. Daarnaast heeft het College aangegeven de gehele opleiding MEM opnieuw te laten accrediteren door de NVAO (de vorige accreditatie is uitgevoerd in 2006).

Het definitieve oordeel over het rapport van de Commissie Leers zal gebaseerd zijn op het advies van de Inspectie:

- Het onderzoek van de Commissie wordt momenteel beoordeeld door de Inspectie. Zij brengt daarover medio oktober a.s. in een tussenrapportage haar advies uit.
- Onderdeel hiervan is tevens het oordeel van de Inspectie over het verbeterplan met maatregelen die InHolland moet nemen om ervoor te zorgen dat de kwaliteit van MEM boven iedere twijfel verheven is. Daarbij zal door de Inspectie speciale aandacht worden besteed aan de implementatie van de aanbevelingen van de Commissie Leers en het niet juist toepassen van wet –en regelgeving. Ook zullen afspraken worden gemaakt over monitoring van de voortgang van de verbeteraanpak. Onderdeel daarvan zijn de eerder genoemde aanbeveling van de Commissie Leers dat het alternatieve afstudeertraject moet stoppen (InHolland heeft al aangegeven, dat dit inderdaad gaat gebeuren) en de aanbeveling dat de administratieve organisatie van InHolland op orde komt met het oog op de kwaliteitsborging.
- Ten tweede loopt momenteel een diepgaand onderzoek naar de kwaliteit van de alternatieve afstudeertrajecten van MEM en een aantal andere opleidingen, waarbij aandacht zal zijn voor naleving van wet –en regelgeving. De Inspectie voert daarbij de regie. Zij zal daartoe voor die onderdelen die de accreditatie raken samenwerken met de NVAO. Op grond van dit onderzoek moet definitief bepaald worden of er aan studenten diploma's zijn uitgereikt zonder dat zij aan de normen van slagen voldoen. Indien blijkt dat het in aanmerking brengen van diploma's voor bekostiging onrechtmatig is geweest, zal de bekostiging vanwege deze diploma's van hogeschool InHolland worden teruggevorderd. Dit onderzoek zal in april van 2011 afgerond worden.
- Verder voert de Inspectie bij alle hoger onderwijsinstellingen een onderzoek uit naar alternatieve afstudeertrajecten voor langstuderenden. Een tussenrapportage van dit brede onderzoek is medio oktober a.s. gereed. Daarmee zal een eerste beeld worden gegeven van de vraag in welke mate er binnen het hoger onderwijs aanwijzingen zijn van onregelmatigheden in verband met langstuderenden. Het diepte-onderzoek bij instellingen, die in de context van die tussenrapportage als risico-instellingen worden geïdentificeerd,

wordt eveneens in april van 2011 afgerond. Deze rapportage kan een basis geven voor een bredere discussie over de kwaliteit van het onderwijs en eventuele druk op de examens in het hoger onderwijs, in het bijzonder het HBO.

HO&S

Associate degree

Stand van zaken

De *associate degree* (Ad) is in 2004 geïntroduceerd (motie Lambrechts) op basis van Kamerbrede steun om tweejarige studies in het hbo te realiseren. MKB-Nederland was de grote pleitbezorger van invoering van deze nieuwe graad in het hoger onderwijs. De Ad heeft als belangrijkste doelstellingen:

1. Het opscholen van werkenden om hun inzetbaarheid te vergroten (leven lang leren).
2. Het aanbieden van een meer gedifferentieerd geheel van studiekeuzemogelijkheden om de toenemende toestroom naar het hbo doelgericht te kunnen bedienen.
3. Het ontwikkelen van beter aansluitende routes tussen het mbo en hbo, door de samenwerking tussen mbo en hbo te intensiveren.

Vanaf het studiejaar 2006/2007 zijn pilots met associate degreeprogramma's in het hbo ingericht. Het gaat hierbij om een onderwijsprogramma van minstens 120 studiepunten binnen een hbo-bacheloropleiding. De Ad-pilot moet een eenduidig civiel effect hebben en er moet sprake zijn van een te verwachten concrete instroom van de beoogde doelgroepen. De Ad valt onder de WHW-accreditatie en is onderdeel van de accreditatie van de bacheloropleiding. De Nederlands-Vlaamse Accreditatieorganisatie (NVAO) adviseert in eerste instantie over de aanvragen voor de pilots. Een definitief advies wordt gegeven door de Commissie Associate degree.

Er zijn drie pilotrondes gerealiseerd met in totaal 92 Ad-programma's, verdeeld over 21 hogescholen, waarvan 2 niet-bekostigde. Tegelijk met de pilots is de Ad-Monitor van start gegaan die de pilots tot eind 2010 zal volgen. Een tussenevaluatie in november 2008 wees uit dat:

1. De beoogde doelgroepen worden bereikt. De helft van de studenten komt vanuit een werksituatie en volgt de Ad in duale of deeltijdse vorm, een kwart komt rechtstreeks van het mbo en de rest vanuit een niet-voltooid bacheloroopleiding (20%) of direct van het havo (10%).
2. Een extra instroom in het hoger onderwijs wordt gerealiseerd.
3. Het werkveld enthousiast is over het nieuwe kwalificatieniveau tussen mbo 4 en de hbo- bachelor.

De tussenevaluatie leidde tot het besluit om met een vierde pilotronde van maximaal 60 Ad's te starten waarvan 20 Ad's (deels) op locatie van een bve-instelling worden ingericht. De pilots (deels) op bve-locatie zullen nieuwe inzichten opleveren over de inrichting van effectieve doorlopende leerlijnen mbo-hbo.

Na een evaluevaluatie eind 2010 worden de langetermijneffecten gezien op het rendement van de hbo-bachelorfase en de positie van afgestudeerde Ad'ers op de arbeidsmarkt. Afhankelijk van de uitkomst wordt in 2011 een besluit genomen over de definitieve invoering van de Ad. De Commissie Veerman adviseerde begin 2010 de Ad programma's definitief in te voeren.

Met de Ad wordt beoogd de keuzemogelijkheden en flexibele leerwegen te vergroten. Daarmee is de Ad een belangrijke bouwsteen bij de herinrichting van het hoger onderwijs, zoals voorgesteld in het advies van de commissie-Veerman. Veerman adviseert de Ad zo spoedig mogelijk (in 2010) in te voeren.

HO&S

Accreditatie

Stand van zaken

Het Wetsvoorstel accreditatie is met algemene stemmen aanvaard door de Tweede Kamer en is als hamerstuk door de Eerste Kamer aanvaard. Op korte termijn wordt lagere regelgeving ingediend en wordt na voorhang bij de Tweede Kamer vastgesteld. De Nederlands-Vlaamse Accreditatieorganisatie (NVAO) heeft het aangepaste accreditatiekader opgesteld en na voorhang bij de beide Kamers stelt de minister dat accreditatiekader vast. Naar verwachting wordt het wetsvoorstel in het voorjaar van 2011 ingevoerd.

Achtergrond wetsvoorstel accreditatie

Het wetsvoorstel speelt zich af tegen de volgende achtergrond. Er is veel vertrouwen in het huidige accreditatiesysteem, in binnen- en buitenland. Maar er is ook kritiek op het systeem van kwaliteitsborging: het is te bureaucratisch ingericht met te weinig aandacht voor de inhoud. De aanpassingen van het accreditatiestelsel moeten leiden tot een stimulerende kwaliteitscultuur bij de instellingen en minder administratieve lasten voor de professionals. De beoordeling van opleidingen moet meer gericht zijn op de inhoud en resultaten dan voorheen gebeurde. De nieuwe elementen in het accreditatiestelsel zijn:

- Invoering van de instellingstoets kwaliteitszorg (waardoor randvoorwaarden aan de kwaliteit van de opleiding worden getoetst aan de kwaliteit van de opleiding).
- Daardoor ontstaat de mogelijkheid tot een beperkte opleidingsaccreditatie en een toets nieuwe opleiding (daarbij ligt de focus op de beoordeling van de inhoud, want de randvoorwaarden zijn al getoetst).
- Een gedifferentieerd oordeel over de opleiding naast de accreditatiebeoordeling (onvoldoende, voldoende, goed en excellent).
- Een toets nieuwe opleiding onder voorwaarden en instellingstoets onder voorwaarden;
- De mogelijkheid tot intrekking van de accreditatie, toets nieuwe opleiding, instellingstoets kwaliteitszorg door de minister.

Het nieuwe stelsel is door de NVAO met enkele universiteiten en hogescholen (uit Nederland en Vlaanderen) in de praktijk getoetst door middel van pilots met positieve resultaten.

HO&S

Bekostiging hoger onderwijs

Stand van zaken

Vanaf het begrotingsjaar 2011 is sprake van een nieuwe bekostigingssystematiek voor het hoger onderwijs, in samenhang met aanpassing van de collegegeldsystematiek per 1 september 2010. Een student kan tegen wettelijk collegegeld studeren en telt mee voor de bekostiging voor het volgen van één bachelor en één masteropleiding, als hij aan het nationaliteits- en woonplaatsvereiste voldoet. De instelling wordt alleen voor de nominale duur van de studie bekostigd.

De besluitvorming over aanpassing van de instellingsbekostiging heeft in de zomer van 2010 plaatsgevonden na een indringend bestuurlijk traject met de HBO-raad en VSNU.

De instellingsbekostiging voor onderwijs wordt vanaf 2011 gebaseerd op het aantal bekostigde inschrijvingen en diploma's, waarbij bachelor- en masteropleidingen gelijk worden behandeld. Ook is sprake van een onderwijsopslag die deels is gerelateerd aan bestuurlijke en beleidmatige afspraken met (groepen) instellingen. De diplomaopslag wordt daarmee per 2011 fors verlaagd en is sprake een forse beperking van de financiële perverse prikkels.

Tot en met 2010 kenden wo en hbo aparte bekostigingssystematieken met daarbinnen nog uiteenlopende regels; gedeeld kenmerk was een hoge diplomaopslag, een perverse prikkel die ook in het publieke debat over mogelijke onregelmatigheden bij Hogeschool Inholland de nodige aandacht heeft gekregen. De nieuwe instellingsbekostiging kent een lagere diplomaopslag. Zie over de onregelmatigheden bij Inholland verder de aparte paragraaf 'Langstudeerders Hogeschool Inholland'.

Aandachtspunt is op korte termijn de omgang met bekostiging van de nationaliteits- en woonplaatsvereisten als mede enkele andere aandachtspunten, zoals het uiteenlopen van de regelgeving inzake collegegeldsystematiek en de recent ingevoerde instellingsbekostiging.

De commissie-Veerman pleit voor een verkenning van de onderwerpen missiegebonden financiering en onderwijsrechten van 30-plussers (zie ook het fiche Follow up rapport commissie-Veerman). Bij missiegebonden financiering kan ook een relatie worden gelegd met de discussie over kwaliteitsprijkkels in de bekostiging.

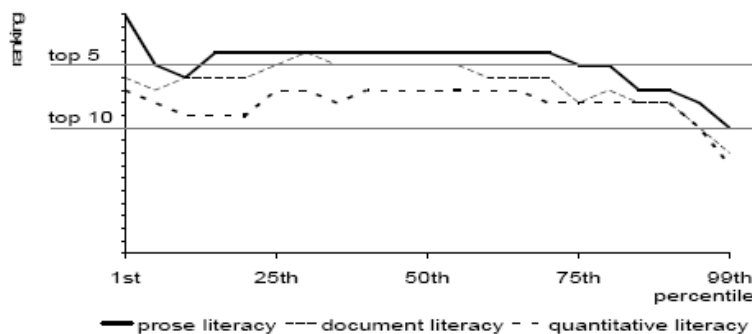
HO&S

Excellentie

Stand van zaken

Onderzoek laat zien dat Nederland, in vergelijking met andere landen, minder goed scoort op het hoogste vaardigheidsniveau.

Vaardigheid, 16-25 jaar

Bron: Excellence for productivity, CPB, 2007

Excellentie in het hoger onderwijs is daarom nodig. Dat wil zeggen dat onderwijs het beste uit de beste studenten haalt en excellente studenten tot een voor hen hoogst mogelijk niveau brengt.

Het is niet duidelijk welke belemmeringen er zijn bij het realiseren van excellentie. Het Sirius Programma is in 2008 opgezet om hier meer inzicht in te krijgen. Instellingen kunnen daarbij experimenteren met een bij hen passende aanpak.

In de eerste ronde van het Sirius Programma zijn aan 19 universiteiten en hogescholen subsidies toegekend voor 4-jarige instellingsbrede projecten gericht op excellentie in de bachelorfase. 5 projecten lopen van 2009 tot 2012, de overige van 2010 tot 2013. De tweede ronde van de aanvragen - gericht op excellentie in de masterfase - is momenteel gaande. De toekenningen zullen uiterlijk 30 november 2010 plaatsvinden. Instellingen die meedoen met het Sirius Programma kunnen een aanvraag indienen om te experimenteren met selectie van studenten in de bachelorfase of masterfase of om te experimenteren met een hoger collegegeld in de masterfase. De toestemming voor de experimenten zal eveneens uiterlijk 30 november plaatsvinden. De juridische basis voor de experimenten wordt gevormd door het Besluit experiment excellentie hoger onderwijs.

Het Sirius Programma is bedoeld om excellentie – tijdelijk - met geld uit het Fonds economische structuurversterking te stimuleren. Het ligt voor de hand het vervolg op het Sirius Programma mee te nemen in de gedachtevorming over missiegebonden financiering en profilering door instellingen (rapport Veerman).

HO&S

Niet-indexeren normbedragen en aanvullende beursaanpassing studiefinanciering (NINA)

Stand van zaken

Het wetsvoorstel NINA regelt dat de normbedragen van de Wet Studiefinanciering (WSF2000) en de Wet tegemoetkoming onderwijsbijdrage en schoolkosten (WTOS) worden bevroren in 2011 en 2012 en waarbij de periode waarin de aanvullende beurs direct als gift wordt verstrekt wordt ingekort tot de eerste vijf maanden. Die periode betreft nu de eerste twaalf maanden.

De (nieuwe) Tweede Kamer heeft inmiddels het wetsvoorstel aanvaard. De Eerste Kamer beslist op 26 oktober 2010 over behandeling van het wetsvoorstel.

Het wetsvoorstel is beoogd in te gaan op 1 januari 2011 en was aangekondigd in de begrotingswet voor 2010. Doel van het wetsvoorstel is om, gezien de crisis, op korte termijn te besparen op de uitgaven voor studiefinanciering en de WTOS. Deze besparingen zijn al in de begroting verwerkt.

HO&S

Modernisering DUO

Stand van zaken

De huidige systemen voor studiefinanciering zijn aan het einde van hun levensduur en instandhouding. Wijziging of uitbreiding ervan brengt onevenredig hogere kosten met zich mee. Daardoor kan niet voldaan worden aan de veranderende eisen aan een goede dienstverlening aan studenten. Die dienstverlening heeft de volgende kenmerken:

- Zo min mogelijk administratieve lasten voor de gebruikers (studenten, debiteuren en medewerkers van de Dienst Uitvoering Onderwijs, de DUO).
- Zoveel mogelijk digitale mogelijkheden worden benut.
- Zo snel mogelijk gegevens geleverd moeten kunnen worden voor politici en beleidsmakers (*evidence base*).
- Studenten met de juiste informatie en voorlichting worden gestimuleerd om bewust te studeren en bewust met studieleningen om te gaan.

Niet moderniseren van de bestaande systemen voor studiefinanciering brengt maatschappelijke en politieke risico's met zich mee. Dat blijkt uit de volgende voorbeelden:

1. In 2008 zakte de kwaliteit van dienstverlening aan studenten in. Gevolg: veel extra kosten om deze weer op peil te krijgen en een zeer kritische Kamer, die de minister van OCW herhaaldelijk ter verantwoording riep.
2. Bij de implementatie van wetgeving is de DUO beperkt door de mogelijkheden die de informatiesystemen bieden, waardoor er her en der een suboptimale uitvoeringspraktijk ontwikkeld is. Bijvoorbeeld: na inbreng van de Kamer is gerepareerd dat studerenden na de prestatiebeursfase altijd automatisch het maximale leenbedrag toegekend kregen, omdat zij dit niet altijd wilden. Dergelijke reparaties zijn door de ingewikkelde systemen relatief complex en duur.
3. De wijze van innen door DUO gebeurt nu nog niet voldoende door te kijken naar de schuldpositie van de debiteur en het totaal van diens openstaande vorderingen. Nog altijd reageert DUO naar aanleiding van op zichzelf staande overschreden wettelijke betaaltermijnen. Het toenemende leenvolume maakt dit thema steeds belangrijker.

Modernisering

Het is daarom nodig om de studiefinancieringssystemen te moderniseren. Daardoor kan de continuïteit in de dienstverlening op langere termijn veilig gesteld worden, kan voldaan worden aan moderne eisen voor de dienstverlening aan studenten, en kunnen beleidswijzigingen adequaat en tijdig in uitvoering worden genomen. De modernisering sluit aan bij recente vorming van de DUO en zal op de langere termijn resulteren in structurele besparingen. Op korte termijn zijn wel forse investeringen nodig, die zich later terugverdienen. Aangezien de nieuwe systemen een stuk flexibeler zijn dan de huidige, kan daarmee een flinke doelmatigheidswinst geboekt worden. Randvoorwaarde voor een toekomstvaste uitvoering is een regelgeving die eenvoudig is en meer gestandaardiseerd. Ook dit leidt tot een grotere efficiëntie in de uitvoering. De Wet Studiefinanciering 2000 zal daartoe worden vereenvoudigd.

HO&S

Internationale studiefinanciering

Stand van zaken

3-uit-6-eis

De Europese Commissie acht de 3-uit-6-eis bij meeneembare studiefinanciering voor een hoger onderwijsopleiding in strijd met het Europese recht. De eis houdt in dat als een student gebruik wil maken van meeneembare studiefinanciering (SF), hij van de voorafgaande 6 jaar minimaal 3 jaar in Nederland moet hebben gewoond. De eis zou indirect discriminerend werken voor (kinderen van) migrerende werknemers in Nederland.

Er loopt een procedure bij het Europese Hof van Justitie. Volgens Nederland is er geen sprake van indirecte discriminatie, omdat het geval van een migrerende werknemer niet goed vergelijkbaar is met dat van een Nederlandse student. Standpunt is ook dat studiefinanciering voor Nederland geen onevenredig grote financiële last mag worden.

Aanvragen meeneembare studiefinanciering

Regelmatig worden (kamer)vragen gesteld over de aanvraagprocedure voor meeneembare studiefinanciering voor hoger onderwijs (HO). DUO en Nuffic zouden te lang doen over het afhandelen van een aanvraag; de informatievoorziening over studeren in het buitenland zou te wensen overlaten; de buitenlandse termijnen voor het insturen van aanvraagpapieren zouden niet synchroon lopen met de jaartellingen van buitenlandse onderwijsinstellingen. De minister heeft toegezegd de Kamer regelmatig te informeren over de voortgang van acties om deze bovenstaande problemen te verminderen of op te lossen.

Meeneembare studiefinanciering mbo

Sinds 1 augustus 2005 is het onder bepaalde voorwaarden mogelijk studiefinanciering mee te nemen naar een volledige mbo-opleiding in de beroepsopleidende leerweg (bol) in het buitenland. Dit is momenteel mogelijk voor bepaalde opleidingen in Vlaanderen, Duitsland, en per studiejaar 2010-2011 naar Zweden, Frankrijk, Spanje en het Verenigd Koninkrijk. Over uitbreiding naar de hele Europese Economische Ruimte en Zwitserland is nog niet besloten.

HO&S

Reisvoorziening voor studerenden

Stand van zaken

Per 1 januari jl. is de reisvoorziening overgegaan van de papieren ov-kaart naar de studenten ov-chipkaart (SOVC). De SOVC is een persoonlijke chipkaart (plastic kaart) waarop elektronisch reisrecht (het vervoerbewijs) geladen kan worden. De kaart is voorzien van het rijkslogo en daarmee herkenbaar als studentenkaart.

De invoering van de chipkaart is gepaard gegaan met aanzienlijke problemen. Die ontstonden hoofdzakelijk door falende systemen van het openbaar vervoer. Daardoor moest de overgang twee maal worden uitgesteld: naar 16 maart, in plaats van op 1 januari.

HO&S

Aanpak Misbruik uitwonendenbeurs studiefinanciering

Stand van zaken

Naar aanleiding van kamervragen van 9 juli 2009 heeft de minister van OCW een *Actieplan misbruik uitwonendenbeurs* opgesteld. Dit actieplan is op 9 november 2009 verzonden en heeft brede steun van de Kamer. Voor dit project hebben OCW en de Dienst Uitvoering Onderwijs (DUO) een gezamenlijke projectorganisatie ingericht. De projectorganisatie heeft als doel om op zo kort mogelijke termijn de acties uit het actieplan uit te voeren. De Kamer heeft eind juni 2010 een voortgangsrapportage over het actieplan ontvangen.

Hierbij informeren wij u op hoofdpunten over de stand van zaken van dit actieplan. Tevens wordt er een vooruitblik op de acties van de komende periode gegeven.

Wetswijziging

Om effectief te kunnen optreden tegen misbruik met de uitwonendenbeurs van de *Wet studiefinanciering 2000*, moet de wet beter handhaafbaar worden gemaakt. Momenteel vinden daartoe de voorbereidingen plaats. De wijzigingen betreffen de volgende zaken:

- Aanpassing van de definitie uit- en thuiswonende.
- Zwaardere bewijslast bij de studerende.
- Invoering van (bestuurlijke) boetes: bij een eerste keer misbruik 25%, een tweede keer 50% en bij een derde keer gehele stopzetting beurs en in beginsel strafrechtelijke vervolging.
- Benoeming van de gemeente als toezichthouder (conform de Wet werk en bijstand) die fysieke adrescontroles uitvoert.

Dit concept-wetsontwerp zal in beginsel in oktober 2010 gereed zijn, inclusief de noodzakelijke interdepartementale afstemming en de uitvoeringstoetsen. Datum van de inwerkingtreding bij indiening in de ministerraad van november of december 2010 is vermoedelijk 1 januari 2012.

Handhaving

In 2010 lopen er 7 pilots (G4, Twente, Noord-Holland-Noord, Almere) voor controle en huisbezoek door gemeentelijke ambtenaren en sociaal rechercheurs. DUO zal aansluiten op het GBA als basisregistratie. De eerste pilots zijn begonnen in mei 2010. Eerste tussenresultaten zijn eind 2010 te verwachten. Deze en nieuwe pilots zullen in het najaar worden voortgezet. Tevens heeft DUO, in samenwerking met deze pilots en ondersteund door de Sociale Inlichtingen- en Opsporingsdienst (SIOD), risicoprofielen ontwikkeld. Die helpen om zeer gericht in toezicht en handhaving te kunnen werken.

Communicatie

De DUO heeft ter preventie van misbruik een communicatieaanpak ontwikkeld om studenten erop te wijzen dat misbruik wordt aangepakt. Deze campagne wordt in 2011, na de aanvaarding van het wetsvoorstel, verbreed. Verder is de verwachting dat de effecten van de pilots in de loop van 2010 en verder publicitair de aandacht zullen trekken. De Kamer heeft al veel belangstelling getoond voor resultaten uit de pilots.

Internationaal Beleid (IB)

OCW en de Europese Unie

Stand van zaken

I. Algemene context

- Politiek-strategisch is 2010 een bepalend jaar voor de EU. Eind 2009 trad het Verdrag van Lissabon in werking, is de nieuwe Europese Commissie aangetreden, werd Van Rompuy benoemd als president van de Europese Raad en Ashton als hoge vertegenwoordiger voor het buitenlands beleid. Deze nieuwe institutionele setting zorgt voor de nodige spanning en zal uiteindelijk resulteren in een nieuw machtsevenwicht op het Europese toneel.
- Beleidsmatig komt daar bij dat de meerjarige beleidskaders dit jaar opnieuw worden bepaald met 2020 als horizon. Zo werd in juni de overkoepelende “Europa 2020 strategie voor Banen en Groei” door de regeringsleiders vastgesteld. Binnenkort zullen ook de onderhandelingen van start gaan over de nieuwe meerjarenbegroting, de Financiële Perspectieven, voor de periode 2014-2020.
- Voeg aan dit beeld nog toe de huidige financiële en economische crisis en de rol van de EU bij het bestrijden daarvan en het is duidelijk dat we in een uitzonderlijk dynamische tijd leven.

II. Vooruitblik, OCW-specifiek

- Uit de in juni vastgestelde “Europa 2020 strategie voor Banen en Groei” vloeien talrijke Europese initiatieven voort. Bijzondere aandacht verdienen de zgn. *flagship initiatives*, een zevental strategische beleidsvoorstellen.
- Relevant voor OCW zijn de flagships ‘Youth on the Move’ (m.n. over leermobiliteit), ‘An Agenda for New Skills and Jobs’ (aansluiting onderwijs en arbeidsmarkt), ‘Innovation Union’ (over onderzoek en innovatie) en ‘A Digital Agenda for Europe’ (o.a. digitalisering en onderzoek).
- Tegelijk met de discussie over de nieuwe meerjarenbegroting, zal ook de discussie over de vormgeving van de Europese subsidieprogramma’s gevoerd gaan worden. Voor OCW zijn vooralsnog het Kaderprogramma voor R&D (KP) en het Leven Lang Lerenprogramma (LLP) van groot belang.

III. Politieke appreciatie

- De politieke gevoeligheid van EU-samenwerking verschilt per OCW-beleidsterrein. EU-samenwerking op onderwijsterrein ligt vaak politiek gevoelig. Er is op dit terrein veel aandacht voor verdeling van bevoegdheden tussen de lidstaten en de Unie (subsidiariteit). EU-samenwerking op cultuur- en emancipatierrein krijgt relatief weinig politieke aandacht. Op onderzoeks- en audiovisueel gebied heeft de Unie meer bevoegdheden en kunnen bijvoorbeeld juridisch bindende regels worden aangenomen. Zeker voor R&D geldt dat er aanzienlijke budgetten beschikbaar zijn. Politieke vraag daarbij is hoe Nederland het beste gepositioneerd kan worden om daar maximaal van te profiteren.
- In veel opzichten is de EU te beschouwen als bestuurslaag. Houdt OCW zich afzijdig dan komen EU-initiatieven ook zonder inbreng van OCW wel tot stand.

Nodig is dat OCW zich actief opstelt en streeft naar het mede vormgeven van de Brusselse agenda. Doel van deze inzet is gericht op totstandbrenging van EU-beleid dat goed aansluit op het Nederlandse OCW-beleid en het voorkomen van EU-beleid dat de Nederlandse belangen schaadt.

IB

UNESCO

Stand van zaken

I. Algemene context

- OCW is het coördinerende ministerie voor UNESCO (United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization). M.OCW is binnen het kabinet de eerstverantwoordelijke bewindspersoon. M.BZ betaalt de Nederlandse kerncontributie aan UNESCO van circa € 4,5 miljoen per jaar. Ook andere departementen zijn vanuit hun beleidsterreinen in meerdere of mindere mate bij UNESCO betrokken. Nederland heeft een Permanente Vertegenwoordiging bij UNESCO (PV UNESCO). De plv.PV is een OCW-er. Voorts bestaat er sinds 1946 een Nederlandse Nationale UNESCO Commissie (Natcom), die de schakel vormt tussen het UNESCO hoofdkantoor in Parijs en UNESCO betrokkenen (nationale organisaties en overheid).
- NL onderkent de grote betekenis die UNESCO kan hebben op de terreinen onderwijs, cultuur, wetenschap en communicatie (UNESCO heeft verschillende normstellende instrumenten (conventies/verdragen) ontwikkeld waar ook Nederland partij bij is), maar NL vindt dat UNESCO haar potenties onvoldoende waarmaakt. De organisatie pakt teveel onderwerpen op, waarbij het vaak ontbreekt aan de toets van proportionaliteit en subsidiariteit. Efficiënte afstemming en samenwerking met andere organisaties zijn nodig, alsmede een minder dominante positie van het UNESCO-secretariaat.

II. Vooruitblik OCW-specifiek

- Evaluatie UNESCO - Met andere EU-lidstaten heeft Nederland ingezet op een brede toekomstgerichte evaluatie van UNESCO met voldoende aandacht voor de door NL geschetste verbeterpunten. Het evaluatierapport is onlangs verschenen. Het rapport begint met de hoofdvraag: *“How should UNESCO position itself to address the challenges of the 21st century and make the most of prospective opportunities?”*

Nederland heeft kritiek op het rapport en dringt aan op het instellen van een ‘open ended’ werkgroep. Deze zou om te beginnen een inventarisatie kunnen maken van onderwerpen die nadere overweging of precisering verdienen. Een en ander is vastgelegd in een ontwerp-resolutie waarover de Uitvoerende Raad van Unesco deze maand zal beslissen.

OCW heeft wvb haar inzet in Unesco gekozen voor een strakkere prioritering:

- 'first and foremost' inzetten op cultuur (cultureel erfgoed/Werelderfgoed);
- voor wetenschap alleen 'open access', dwz via Unesco om het internationaal vrij vergaren, delen en gebruiken van onderzoeksresultaten te helpen bevorderen;
- geen specifieke inzet op onderwijs.

- Gezantschap HKH Prinses Laurentien - De Prinses is op persoonlijke titel Speciaal Gezant Laaggeletterdheid voor UNESCO.
- Werelderfgoed (1972) – Nederland herzielt in 2010 zijn Voorlopige Lijst van te nomineren erfgoederen voor de Werelderfgoedlijst. De ministers van OCW en LNV laten zich daarbij adviseren door een onafhankelijke commissie van deskundigen. In oktober 2010 presenteert de commissie haar advies aan OCW en LNV. Vraagt alsdan om nadere besluitvorming.
- Verdrag Bescherming Immaterieel Cultureel Erfgoed (2003) – De TK is in december 2009 geïnformeerd over het voornemen tot ratificatie van dit verdrag. Ratificatie en het beleidstraject voor implementatie van het verdrag in Nederland zijn in voorbereiding. Actie: Samen met M.BZ zult u het verzoek tot goedkeuring van het verdrag aan de Eerste en Tweede Kamer voorleggen.

Jongeren, Onderwijs en Zorg (JOZ)

Binnen de themadirectie Jeugd, Onderwijs en Zorg zijn de beleidsdossiers in drie programma's georganiseerd: Passend onderwijs, Kwaliteit en kwalificaties en Jeugd. Hieronder komt eerst een toelichting op de organisatie van het stelsel voor (voortgezet) speciaal onderwijs. Daarna volgt per programma meer informatie over Stand van zaken.

Organisatie van het stelsel voor (voortgezet) speciaal onderwijs

Organisatie speciale voorzieningen in het funderend onderwijs

In de periode tussen 1990 en 2003 zijn verschillende structuren ontwikkeld voor extra onderwijsondersteuning:

1. Weer samen naar school (wsns) met speciale scholen voor basisonderwijs (sbo).

Het project Weer Samen Naar School (WSNS) heeft als doel kinderen, die extra zorg en begeleiding nodig hebben, zoveel mogelijk op een reguliere basisschool te houden. Het gaat om leerlingen die moeite hebben met leren of die gedragsproblemen hebben. Dit zijn bijvoorbeeld leerlingen met ADHD, dyslexie of bepaalde vormen van autisme.

2. Voorbereidend middelbaar beroepsonderwijs (vmbo) met Leerwegondersteunend- en Praktijkonderwijs (lwoo en pro).

Een leerling kan leerwegondersteunend onderwijs (lwoo) volgen als hij extra ondersteuning nodig heeft om een diploma te halen. Als een leerling lwoo krijgt, volgt hij onderwijs in een van de vier leerwegen van het vmbo. Het praktijkonderwijs is een vorm van voortgezet onderwijs die rechtstreeks opleidt voor de arbeidsmarkt. Praktijkonderwijs is bedoeld voor leerlingen voor wie de leerwegen van het vmbo en het leerwegondersteunend onderwijs niet geschikt zijn.

3. Regionale expertisecentra voor (voortgezet) speciaal onderwijs ((v)so) en leerlinggebonden financiering (lgf).

Een Regionaal Expertisecentrum (REC) is een samenwerkingsverband van speciale scholen in een regio. Leerlinggebonden financiering (lgf), ook wel 'rugzak', is extra geld dat een school krijgt voor leerlingen met een handicap, ziekte, ernstige gedragstoornis of psychisch probleem.

De eerste twee zijn vormen van ondersteuning voor leerlingen met relatief lichte leer- en opvoedingsproblemen/ stoornis in sociale ontwikkeling. Het beleid voor deze vormen van ondersteuning is vastgelegd in respectievelijk de Wet op het primair onderwijs (WPO) en de Wet op het voortgezet onderwijs (WVO). In het primair onderwijs werken scholen samen in een samenwerkingsverband wsns. Binnen het samenwerkingsverband is tenminste één school voor sbo. Doel is een samenhangend geheel van voorzieningen te realiseren voor leerlingen die extra ondersteuning nodig hebben, zodat zij een ononderbroken ontwikkelingsproces kunnen doormaken. De bekostiging voor de extra ondersteuning binnen de samenwerkingsverbanden (inclusief het sbo) is gebudgetteerd. In totaal zijn er ca. 240 samenwerkingsverbanden die veelal denominatief zijn georganiseerd.

In het voortgezet onderwijs (vo) werken de vmbo-scholen verplicht samen in een samenwerkingsverband vo. Inmiddels zijn ook bijna alle overige vo-scholen aangesloten bij de samenwerkingsverbanden. Doel van de

samenwerkingsverbanden is om zoveel mogelijk leerlingen die zijn aangewezen op een orthopedagogische of orthodidactische benadering onderwijs te laten volgen in één van de vmbo-leerwegen. De bekostiging kent een gemengd model: voor leerlingen met een indicatie voor lwoo/ pro ontvangt de vo-school direct een hogere bekostiging. Daarnaast ontvangt het samenwerkingsverband een budget voor leerlingen die extra ondersteuning nodig hebben, maar geen indicatie hebben. In totaal zijn er er ca. 83 samenwerkingsverbanden vo, veelal regionaal, over denominaties heen georganiseerd.

Het (v)so en de lgf zijn bedoeld voor leerlingen met een zwaardere handicap/ stoornis. De wetgeving rondom het (v)so is neergelegd in de Wet op de expertisecentra (WEC). Per cluster van handicaps werken (v)so-scholen samen in een regionaal expertisecentrum (rec). Voor het (v)so en de lgf geldt een openeinde bekostiging. Dit betekent dat voor elke leerling die een indicatie heeft een hogere bekostiging volgt.

Aantallen

In het sbo zitten ca. 43.000 leerlingen, ca. 90.000 leerlingen krijgen lwoo en ca. 25.000 leerlingen zitten in het pro. Een kleine 70.000 leerlingen volgen onderwijs in het (v)so; ca 34.000 in het so (ruwweg de basisschoolleeftijd) en ca. 34.000 in het vso (ruwweg de leeftijd van leerlingen in het voortgezet onderwijs).

Nog eens ruim 30.000 leerlingen zijn geïndiceerd voor het (v)so, maar volgen met een lgf (het 'rugzakje') onderwijs in het regulier onderwijs (po en vo). De lgf is opgedeeld in twee delen: een deel voor de ondersteuning in en door de reguliere school en een deel voor extra ondersteuning vanuit het (v)so, de zogenaamde ambulante begeleiding. Het totale aantal leerlingen met een indicatie voor plaatsing in het (v)so/ lgf stijgt nog steeds. De groei doet zich vooral voor in de leeftijd boven 12 jaar in cluster 4.

Thuiszitters

Tot slot zijn er kinderen/ jongeren die geen onderwijs volgen en thuiszitten. Op jaarbasis gaat het om 2500 tot 3000 jongeren (dit betekent ca. 800 op elk willekeurig moment). Hiervan is 85% ouder dan 12 jaar (vo-leeftijd). Gedragsproblemen, veelal in combinatie met een problematische thuissituatie, psychiatrische problemen, onwelwillendheid van jongere en/ of ouders zijn de belangrijkste oorzaken van thuiszitten. Er is in de afgelopen jaren een groot aantal maatregelen getroffen om thuiszitten te voorkomen, zoals onderwijsconsulenten (bemiddelen bij schoolplaatsing van de inrichting van zorgadvies teams (zat's, voor meer informatie, zie paragraaf 'jeugd'), rebound en op de rails (beide time-out projecten voor leerlingen die tijdelijk niet in de eigen klas/ school kunnen blijven). Daarnaast is er ook een project op jongeren die thuiszitten terug naar school te begeleiden.

Organisatie stelsel (v)so

Clusterindeling

Het (v)so werkt per cluster van handicaps samen in regionale expertise centra (rec's):

Cluster 1. leerlingen met een visuele beperking;

Cluster 2. leerlingen met een auditieve beperking en leerlingen met ernstige spraak/taalmoeilijkheden;

Cluster 3. leerlingen met een lichamelijke en/of verstandelijke beperking en langdurig zieken;

Cluster 4. leerlingen met een psychiatrische en/of gedragsstoornis.

Indicatiestelling

Op basis van landelijk vastgestelde criteria beoordelen Commissies voor de indicatiestelling (cvi's) of een leerling in aanmerking komen voor een indicatie. Elk rec houdt een onafhankelijk geïndiceerde cvi in stand. De indicatie wordt aangevraagd door de ouders. Als een leerling een indicatie heeft, kunnen de ouders vervolgens kiezen of zij hun kind willen inschrijven bij het (v)so of in het reguliere onderwijs met een rugzak. Door de combinatie van ouders die een indicatie kunnen aanvragen en (deels) subjectieve criteria, blijkt de indicatiestelling een tamelijk autonoom proces te zijn.

Bekostiging

Voor elke geïndiceerde leerling volgt een extra bekostiging, hetzij in de vorm van de hogere bekostiging van het (v)so, hetzij in de vorm van lgf dat aan de reguliere school wordt toegekend om de extra ondersteuning vorm te geven. Voor de grootste groep leerlingen (zeer moeilijk lerende en langdurig zieke leerlingen in cluster 3 en cluster 4) bedraagt de bekostiging per leerling in het so ca. € 12.000 en in het vso ca. € 16.000. Voor de andere onderwijssoorten ligt de bekostiging hoger (met als uitschieter 'doof-blind' waar de bekostiging per leerling bijna € 40.000 bedraagt). De lgf in het basisonderwijs bedraagt ca. € 12.000 (exclusief de reguliere bekostiging voor het basisonderwijs van ca. € 4.000). Bijna de helft hiervan wordt besteed bij het (v)so voor ambulante begeleiding. De rest kan de reguliere school inzetten voor extra ondersteuning bijvoorbeeld in de vorm van klassenassistenten, remedial teaching, etc. In het vo liggen de rugzakbedragen lager waardoor een leerling met lgf in het regulier onderwijs ongeveer evenveel kost als een leerling in het vso, concreet: lgf in regulier vo is ca. € 6.500 (in lwoo/pro ca. € 5.000 in verband met de hogere basisbekostiging daar).

Wet- en regelgeving

Scholen voor (v)so vallen onder de Wet op de expertise centra (WEC). Sectoroverstijgende onderwijswetgeving zoals de Wet medezeggenschap scholen (WMS), de Wet Goed Bestuur, Goed Onderwijs en het wetsvoorstel Taal en Rekenen, is ook van toepassing op het (v)so, zij het dat voor bepaalde categorieën leerlingen (denk aan rekenen en taal voor zeer moeilijk lerende kinderen) soms uitzonderingen worden gemaakt.

Onderwijsnummer

Op 1 oktober 2010 wordt ook voor de scholen onder de WPO en de WEC het onderwijsnummer ingevoerd; met terugwerkende kracht tot 1 januari 2008.

Toezicht en verantwoording

Binnen de Inspectie van het onderwijs houdt een speciale directie, de directie EC, toezicht op de scholen voor (v)so, op de REC's. Het toezichtmodel is net als bij het regulier onderwijs een risicogericht model. Het toezichtkader is geënt op de WEC.

Organisatie van de sector

Tot voor kort werden de belangen van de (v)so-scholen behartigd door de WEC-raad. Binnen deze raad waren vier verenigingen actief, één per cluster. Per 1 oktober 2010 is de WEC-raad opgeheven. De belangen worden vanaf dat

moment, voor de clusters 3 en 4 behartigd door de PO-raad. De landelijke verenigingen voor cluster 3 en 4 blijven bestaan. De verenigingen voor de clusters 1 en 2 gaan gezamenlijk de belangenbehartiging doen. Wel worden zaken als CAO ondergebracht bij de PO-raad.

De sector als geheel is slecht georganiseerd en is de afgelopen jaren met een groot aantal ontwikkelingen geconfronteerd. Zo is vooral in cluster 4 het aantal leerlingen fors gegroeid, zowel het aantal leerlingen op de (v)so-scholen als met lgf in het regulier onderwijs (waarvoor ambulante begeleiding moet worden verzorgd). Lange tijd was hierdoor de aandacht gericht op uitbreiden. De kwaliteit is achtergebleven wat heeft geleid tot veel (zeer) zwakke scholen. Daarnaast heeft dit bij een aantal besturen ook tot financiële problemen geleid.

Passend onderwijs

Huidige organisatie van extra onderwijsondersteuning

Sommige leerlingen kunnen het (reguliere) onderwijs niet volgen zonder extra ondersteuning vanwege een beperking. Om deze leerlingen de kans te geven zich maximaal te ontwikkelen zijn verschillende structuren ontwikkeld in het funderend onderwijs. In de toelichting op het stelsel voor (voortgezet) speciaal onderwijs ((v)so) is hier nader op ingegaan.

Knelpunten

Achtergrond

In 2005 is de huidige organisatie van de extra ondersteuning aan leerlingen geëvalueerd. Begin 2006 heeft dit geleid tot de conclusie van de toenmalige minister (Van der Hoeven) en de toenmalige Tweede Kamer dat herziening van de structuren noodzakelijk was. Aanpassing binnen de huidige structuren werd, gezien de complexiteit van de wetgeving onmogelijk geacht. Na het aantreden van het vorige kabinet (2007) is verder gegaan met de uitwerking, onder de naam passend onderwijs. In 2009 heeft vervolgens nog een heroverweging plaatsgevonden omdat de gekozen uitwerking van passend onderwijs tot veel bestuurlijke drukte in het veld leidde en er te weinig aandacht was voor de kwaliteitsverbetering van het onderwijs. In februari 2010 heeft de Tweede Kamer ingestemd met de uitwerking van de hoofdlijnen van de heroverweging zoals die in november 2009 aan de Tweede Kamer zijn gestuurd. Na de val van het vorige kabinet heeft de Tweede Kamer passend onderwijs controversieel verklaard. De uitwerking kon wel doorgaan.

Passend onderwijs

Onder de naam 'passend onderwijs' wordt gewerkt aan het oplossen van de knelpunten. Belangrijkste elementen van passend onderwijs zijn:

- Invoering van een zorgplicht voor schoolbesturen, op grond waarvan voor alle leerlingen een passend onderwijsprogramma moet worden geboden. Schoolbesturen en samenwerkingsverbanden werken samen om te zorgen dat voor alle leerlingen een passend aanbod kan worden geboden.
- Kwaliteitsverbetering van het onderwijs aan leerlingen die extra ondersteuning nodig hebben in het regulier- en het speciaal onderwijs (onder meer via referentieniveaus en het wetsvoorstel kwaliteit (v)so).
- Invoering van budgetfinanciering om tot kostenbeheersing te komen en om ruimte aan het veld te bieden om ondersteuningsarrangementen op maat te ontwikkelen. De middelen worden gelijk over het land verdeeld (de zogenaamde 'verevening')
- Het (v)so blijft bestaan en wordt rechtstreeks door het Rijk bekostigd.

Beleid passend onderwijs

Het realiseren van verbeteringen in de organisatie van het onderwijs aan leerlingen die extra ondersteuning nodig hebben, loopt al vrij lang. Dit komt door de complexiteit van de huidige organisatie en het grote aantal partijen en (veelal tegengestelde) belangen. Zo denken reguliere/ speciale scholen, besturen/ samenwerkingsverbanden, ouders van zorgleerlingen/ van niet zorgleerlingen vaak heel anders over de beste invulling van de organisatie van extra ondersteuning aan leerlingen. Dit heeft ertoe geleid dat het beleid al diverse malen is bijgesteld, meest recent in november 2009. Toen is naar aanleiding van de 'heroverweging passend onderwijs' een brief aan de Tweede Kamer gestuurd die in twaalf punten de hoofdlijn van passend onderwijs schetst. Voor deze hoofdlijn bestaat draagvlak in het veld.

Een eerste uitwerking van de hoofdlijn is eind januari naar de Tweede Kamer gestuurd. Op 11 februari heeft een Algemeen overleg plaatsgevonden. De Kamer heeft ingestemd met het verder uitwerken van passend onderwijs. Bedoeling was om de volledige uitwerking in juni naar de Tweede Kamer te sturen zodat voor de zomer 2010 een 'go/no go' besluit genomen zou kunnen worden. Na de val van het kabinet heeft de Kamer passend onderwijs controversieel verklaard. Na onrust hierover heeft de Kamer gemeld dat zij hiermee bedoelde dat er geen wet- en regelgeving wordt behandeld, maar dat de uitwerking door kan gaan. De uitwerking en vooral de activiteiten in het onderwijsveld hebben hierdoor vertraging opgelopen.

In een brief aan de Tweede kamer d.d. 2 juli 2010 hebben we kort een aantal activiteiten van de afgelopen maanden geschetst zoals het referentiekader Passend onderwijs en de verevening (gelijke verdeling van middelen voor onderwijsondersteuning).

In de tussentijd

Het (v)so en de lgf kennen een openeinde bekostiging. Dit betekent dat voor alle leerlingen die met een indicatie worden ingeschreven een hogere bekostiging volgt, hetzij in de vorm van (v)so bekostiging, hetzij in de vorm van een lgf aan de reguliere school. In de Rijksbegroting is de bekostiging echter gebudgetteerd op het niveau van 2008. Omdat het aantal leerlingen met een indicatie is doorgegroeid in de afgelopen jaren, zijn bezuinigingsmaatregelen getroffen: per 1 augustus 2010 worden de bedragen van de lgf in het sbo verlaagd en wordt het bedrag voor ambulante begeleiding van leerlingen met een lgf in het reguliere onderwijs verlaagd.

JOZ

Jeugd: brede school, ZAT's, veiligheid op school, sport, bewegen en gezondheid

Stand van zaken

Brede school

De school heeft een belangrijke maatschappelijke rol en functie. Er komen dan ook veel maatschappelijke ontwikkelingen op de school af. De school moet en kán deze maatschappelijke rol zeker niet alleen vervullen. Scholen moeten daarvoor samenwerken met partijen in hun omgeving zoals zorg, bedrijfsleven, sport, cultuur, peuterspeelzalen en opvang (vve en doorlopende leerlijn). Door deze samenwerking kan de school zich focussen op haar kerntaak om kwalitatief goed onderwijs te bieden terwijl ze wel haar maatschappelijke rol vervult en zorgt voor een brede ontwikkeling van kinderen.

De samenhang van voorzieningen zoals in een brede school, vergroot de ontwikkelingskansen van kinderen en jongeren voor diegenen die het niet vanuit huis meekrijgen, zorgt voor talentontwikkeling van alle kinderen, draagt bij aan het voorkomen van achterstanden, uitval, leer- en gedragsmoeilijkheden en vergemakkelijkt de combinatie van arbeid en zorg voor de ouders. Daarnaast kan de brede school op het platteland zorgen voor behoud van bestaande voorzieningen in een krimpregio. Ook kunnen deze brede schoolgebouwen en faciliteiten buiten schooltijd worden benut voor extra activiteiten ten behoeve van de ontwikkeling van kinderen en ouders (zomerscholen, zaterdagsscholen en naschoolse activiteiten).

Brede scholen hebben zich de afgelopen jaren van onderaf, op het lokale niveau ontwikkeld. Het Rijk heeft gemeenten en scholen ondersteund bij het realiseren van hun lokale ambities door knelpunten weg te nemen waar brede scholen nu tegenaan lopen. Het betreft vooral knelpunten op het terrein van personeel (Impuls brede scholen, sport en cultuur / combinatiefuncties), huisvesting (regeling stimulerende aanpassing multifunctionele huisvesting) en kennis/expertise (onderzoek effectiviteit brede scholen, Landelijk Steunpunt Brede Scholen en de website www.bredeschool.nl).

Het geformuleerde streven is om in 2011 1500 brede basisscholen en 460 brede scholen voor voortgezet onderwijs te hebben.

Zorg- en adviesteams (ZAT's)

Scholen zijn de belangrijkste vindplaatsen voor kinderen en jongeren, en daarmee de belangrijkste plaatsen om eventuele problemen in hun ontwikkeling te signaleren en aan te pakken. Hiertoe zijn inmiddels op de meeste scholen (63% van de PO-scholen, 96% van de VO-scholen en 89% van de ROC's) ZAT's ingericht. In ZAT's werken professionals van school, maatschappelijk werk, jeugdgezondheidszorg, jeugdzorg, leerplicht en politie samen om snel problemen te signaleren, en de juiste hulp of ondersteuning voor de jeugdigen, de ouders en/of de docenten in te schakelen.

Het wetsvoorstel Zorg in en om de school (ZioS) is met advies terug van de Raad van State. Dit wetsvoorstel verplicht alle scholen om (ook) niet-onderwijsgerelateerde problemen van kinderen en jongeren vroegtijdig te signaleren en om samen te werken in de jeugdketen (bijvoorbeeld in ZAT's). Dit wetsvoorstel is hiermee complementair aan het

wetsvoorstel CJG (Centra voor Jeugd en Gezin) van het ministerie voor Jeugd en Gezin en regierol gemeenten (dat reeds in de TK ligt) en de bijbehorende AMvB waarin de regierol van de gemeenten, de samenwerking in de jeugdketen en de verplichte samenwerkingspartners voor het onderwijs worden vastgelegd. De geplande invoeringsdatum van het wetsvoorstel ZioS) is augustus 2011. Deze datum is echter mede afhankelijk van de behandeling van het wetsvoorstel CJG.

Veiligheid op school

Het overgrote deel van de leerlingen en het personeel (meer dan 90%) voelt zich veilig op school, zo blijkt uit verschillende onderzoeken. Uit diezelfde onderzoeken blijkt echter ook dat een belangrijk deel van de leerlingen en het personeel te maken heeft met incidenten, uiteenlopend van diefstal en vernieling tot verbaal en fysiek geweld. Dergelijke gebeurtenissen laten zien dat de veiligheid op school kwetsbaar kan zijn en impact hebben op de veiligheidsbeleving, niet alleen op de betreffende school, maar in het hele land. Deze incidenten onderschrijven het belang van blijvende aandacht en inzet voor veiligheid in het onderwijs. Scholen zijn in eerste instantie zelf verantwoordelijk voor het creëren van een veilige school. Om scholen hierbij te ondersteunen, investeert het rijk vanaf 2004 structureel bijna € 90 miljoen per jaar. Vergroten van veiligheid, en dan met name het terugdringen van geweld, is een belangrijk thema in de verkiezingsprogramma's.

Met het wetsvoorstel Incidentenregistratie krijgen scholen voor po, vo, (v)so en mbo de verplichting om incidenten op het terrein van (on)veiligheid te registreren. Dit geeft scholen meer inzicht in hun eigen veiligheidssituatie, levert een landelijk beeld van omvang en aard van de incidenten in het onderwijs en is input voor het toezicht door de Inspectie. De RvS heeft opmerkingen gemaakt over de noodzaak van het wetsvoorstel, de verwerking van persoonsgegevens, de omvang en vorm van de registratieplicht en de gegevensuitwisseling. De geplande invoeringsdatum is augustus 2011.

Sport, bewegen en gezondheid

Kinderen en jongeren bewegen te weinig en worden steeds dikker. Om deze ontwikkeling te keren, is de afgelopen jaren via verschillende samenwerkingsverbanden tussen OCW, VWS en het veld ingezet op een versterking van de samenwerking tussen de onderwijs- en sportsector. Op deze manier worden scholen - vindplaatsen van alle kinderen en jongeren - benut om bewegingsarmoede terug te dringen en gezond gedrag te stimuleren. Belangrijk daarbij is dat de school dit niet zelf doet, maar in samenwerking met andere partners zoals sportverenigingen en GGD'en bijvoorbeeld in het kader van de brede school. Dit heeft invulling gekregen in het Beleidskader Sport, Bewegen en Onderwijs (looptijd 2009-2011) waarin onder andere het onderwijsveld, NOC*NSF, VNG, VSG, NISB participeren. Vanuit het beleidskader is specifieke aandacht voor de bevordering van sporten en bewegen in het vmbo en mbo, omdat daar de risico's het grootst zijn. De uitvoering ligt bij het Platform Sport, Bewegen en onderwijs. Karin van Bijsterveld, voorzitter van de KNLTB, is onafhankelijk voorzitter van het platform. Philip Geelkerken, directeur CAOP, is vice-voorzitter. Het budget voor het beleidskader Sport, Bewegen en onderwijs 2009 t/m 2011 voor OCW is ongeveer € 10 miljoen voor OCW (totaal € 28 miljoen VWS en OCW).

Het belang van gezond gedrag, sporten en bewegen voor kinderen en jongeren komt breed terug in de verkiezingsprogramma's. De samenwerking in en rond de (brede) school wordt hierbij door meerdere partijen genoemd.

Ook het Olympisch Plan vraagt aandacht voor sport en bewegen en onderwijs. Verbetering van de combinatie onderwijs en topsport wordt door JOZ en VWS ondersteund (verlenging handreiking CTO's komend schooljaar).

OCW inspanningen zijn ook gericht op het ondersteunen van scholen bij het stimuleren van de keuze voor gezonde voeding. De projecten Gezonde school en Gezonde schoolkantine hebben als doelstelling het stimuleren van een gezonde school en schoolomgeving. Het Convenant gezond gewicht heeft als doelstelling overgewicht tegen te gaan bij leerlingen.

OCW ondersteunt het programma Playing for Success, een naschools programma voor onderpresterende leerlingen. Playing for Success brengt deze kinderen op een uitdagende en inspirerende plek buiten school, waar ze zoveel mogelijk positieve leerervaringen opdoen: het voetbalstadion.

Overig

- Invoering en implementatie meldcode huiselijk geweld en kindermishandeling: voor alle sectoren die met kinderen, jongeren en gezinnen werken (waaronder onderwijs en kinderopvang) wordt een wettelijke verplichting ingevoerd om een meldcode te hebben en ermee te werken. De implementatie voor het onderwijs wordt opgepakt in het kader van Zorg in en om de School.

- Gemeenten zijn belangrijke partners voor onderwijs (lokaal jeugdbeleid, zorg en onderwijs, voortijdig schoolverlaten, lokale educatieve agenda). Een goede relatie met gemeenten is dan nodig. Voor de kwaliteitsverbetering van scholen in de G4 wordt sinds december 2008 gewerkt met een OCW-accounthouder en bestaat er lokaal tripartiete samenwerking tussen schoolbesturen, gemeente en OCW/onderwijsinspectie. Verbeterplannen zijn vastgelegd in Lokale Educatieve Agenda's.

Mediabeleid in vogelvlucht

Het mediabeleid dient twee doelstellingen:

- 1) stimuleren dat er onafhankelijk, gevarieerd en kwalitatief hoogwaardig media-aanbod is.
- 2) bevorderen dat dit aanbod toegankelijk, betaalbaar en bereikbaar is voor de hele bevolking.

Het merendeel van het media-aanbod komt op de markt tot stand, maar bovengenoemde doelstellingen zijn niet vanzelfsprekend verzekerd. De overheid zet de volgende instrumenten in:

1. Financiering en wetgeving voor publieke omroep. De Mediawet stelt globale eisen aan de organisatie en het aanbod. De rijksoverheid financiert alleen de landelijke publieke omroep en de Wereldomroep; provincie en rijk financieren niet-landelijke omroep.
2. Wetgeving voor commerciële audiovisuele diensten. Deze regels vloeien voort uit een Europese richtlijn (zie onder).
3. Wet- en regelgeving voor distributie van elektronische media. Voorbeelden zijn distributieggaranties voor publieke zenders, regeling voor consumenteninvloed op de samenstelling van het kabelpakket, toezicht op de kabel door OPTA, uitgifte van etherfrequenties voor radio en televisie. OCW werkt hier nauw samen met EZ.
4. Wetgeving die eigendomsconcentratie op mediamarkten tegengaat. De Tijdelijke Wet Mediaconcentratie is tot 2012 verlengd.
5. Bescheiden financiële steun voor dagbladen, opinieweekbladen en journalistiek en meningsvorming op internet, vooral via het Stimuleringsfonds voor de Pers.
6. Bescheiden stimulering van de creatieve industrie en de culturele functie van de publieke omroepen, onder meer door het Mediafonds.
7. Aanmoediging van zelfregulering door media, bijvoorbeeld in de Raad voor Journalistiek.
8. Bescherming en educatie van mediagebruikers, in het bijzonder jongeren en hun ouders. Denk aan de Kijkwijzer en samenwerking van organisaties in het Mediawijsheid Expertisecentrum sinds 2009.

Het Commissariaat voor de Media houdt toezicht op de naleving van de Mediawet. De minister van OCW is niet verantwoordelijk voor de vorm en inhoud van het media-aanbod. Ook de publieke omroepen hebben programmatische autonomie, om de redactionele onafhankelijkheid tegenover de overheid te beschermen (Artikel 7 Grondwet).

De Europese Unie drukt een grote stempel op nationaal mediabeleid. Van belang zijn vooral de volgende regels:

- De Richtlijn voor Audiovisuele Mediadiensten bevat minimumeisen voor televisie (ook op internet en ook on demand) in alle lidstaten, zoals: beperkingen van reclame en sponsoring, quota voor Europees en onafhankelijk product, bescherming van minderjarigen. De richtlijn regelt verder dat flitsen van belangrijk nieuws beschikbaar zijn voor alle omroepen en dat belangrijke nationale sportevenementen te zien zijn op een open net.
- De telecommunicatierichtlijnen bepalen kaders voor regulering van kabeldistributie van audiovisuele media. Ook de uitgifte van etherfrequenties wordt al meer in EU verband gecoördineerd.
- De EU regels voor staatssteun raken vooral de (wetgeving voor) de publieke omroep, en stellen voorwaarden aan publieke-private samenwerking van media, staatssteun voor de pers.

Letterenbeleid

Het letterenbeleid beoogt vier doelstellingen:

1. stimuleren van een gevarieerd en kwalitatief hoogstand literair en non-fictie aanbod (boeken, tijdschriften, maar ook via festivals, lezingen etc.)
2. stimuleren van het literaire lezen (leesbevordering, literaire participatie)
3. vergroten van onze literaire zichtbaarheid in het buitenland (literaire buitenlandpromotie)
4. het behouden, beheren en ontsluiten van ons literaire erfgoed (materieel en via tekstedities)

Een belangrijk deel van onze literatuur (incl. de kwaliteits non-fictie) komt via de commerciële boekenmarkt vanzelf tot stand. Om de culturele werking van deze markt te stimuleren voert de rijksoverheid, vanuit bovenstaande doelstellingen, een aanvullend letterenbeleid.

Twee soorten instrumenten worden hierbij ingezet. Generieke instrumenten, zoals de Wet vaste boekenprijs, laag btw-tarief voor boeken, auteurscontractenrecht, leenrecht. Met deze instrumenten wordt getracht de culturele werking van de (boeken)markt te stimuleren. Daarnaast worden via subsidiëring die vormen van literatuur ondersteund die de markt onvoldoende zelf genereert. Ook activiteiten die niet of onvoldoende door de markt worden ondernomen (leesbevordering, festivals, buitenlandpromotie, beheer erfgoed) worden via subsidies mogelijk gemaakt. Een belangrijk deel van het Letterenbeleid wordt uitgevoerd door het Nederlands Letterenfonds.

Het Commissariaat voor de Media houdt toezicht op de naleving van de Wet vaste boekenprijs.

Bibliotheekbeleid

Het Nederlandse bibliotheekveld is decentraal ingericht. De lokale overheid betaalt en bepaalt het beleid van de bibliotheken ter plaatse. De provincies hebben een netwerkfunctie; zij bekostigen de provinciale serviceorganisaties die de lokale bibliotheken ondersteunen. De rijksoverheid heeft (slechts) een algehele stelselverantwoordelijkheid. Deze stelselverantwoordelijkheid is belegd bij het langjarig gesubsidieerde sectorinstituut openbare bibliotheken. Dit instituut voert de zogenaamde stelseltaken uit. Deze hebben o.m. betrekking op het coördineren van en regievoeren bij de innovatie.

Begin deze eeuw is de rijksoverheid gestart met een omvangrijk programma Bibliotheekvernieuwing. Aanvankelijk richtte dit programma zich sterk op opschaling van bibliotheken tot basisbibliotheken en het definiëren van kernfuncties. Intussen ligt het accent sterk op de vorming van een landelijke digitale bibliotheek. Daarmee kan de bibliotheeksector komen tot een overtuigende webpresentatie die aansluit op het huidige informatiegedrag en mediagebruik. Voor de toekomstbestendigheid van de bibliotheeksector is deze digitale ontwikkeling cruciaal. Met die digitale bibliotheek komt de sector te bestaan uit twee pijlers: een fysieke en een digitale. De laatste is landelijk en uniform vormgegeven. De minister van OCW is verantwoordelijk voor de infrastructuur van de landelijke digitale bibliotheek, de lokale bibliotheken zijn verantwoordelijk voor de inhoud/content.

In het kader van de bibliotheekvernieuwing is in 2009 ook de infrastructuur opnieuw ingericht. Per 2010 kent de bibliotheeksector: een brancheorganisatie (betaald door branche), een sectorinstituut (100% OCW, vergelijkbaar met de instituten in de overige cultuursectoren) en stichting Bibliotheek.nl voor de uitvoering van de landelijke digitale bibliotheek (betaald door branche en OCW). De gedateerde wetgeving wordt binnenkort aangepast aan de digitale ontwikkelingen en de nieuwe infrastructuur.

MLB

Publieke omroep; toekomstverkenning en rechtszaken

Stand van zaken

1. MOCW heeft 10 juni 2010 de resultaten van de consultatie over de toekomst van de publieke omroep naar de Tweede Kamer gestuurd.
2. Op 10 mei ontving de Tweede Kamer een onderzoek naar de organisatie/efficiëntie van de 2.42-omroepen (kleine, religieuze en levenbeschouwelijke omroepen).
3. NPS, Teleac en RVU zijn vergaande samenwerking aangegaan in NTR ter voorbereiding van een volledige fusie.
4. MOCW heeft voor 1 september (ingang concessie) een besluit genomen over goedkeuring van nieuwe aanbodkanalen van de publieke omroep. Daarin zijn de belangen van commerciële mediabedrijven meegewogen. Commerciële mediabedrijven hebben niettemin beroep aangetekend tegen het besluit bij de rechter.
5. Er loopt een procedure bij de rechter over omroep LLiNK. MOCW heeft deze omroep, na de proefperiode van vijf jaar als aspirant, geen definitieve erkenning verleend voor 1 september 2010 – 1 januari 2016. LLiNK is hiertegen in bezwaar en beroep gegaan.

Waar is het voorstel aangekondigd?

De toekomstverkenning en het onderzoek naar de 2.42 omroepen dienden beide mede ter uitvoering van moties van de Tweede Kamer.

De besluiten van MOCW over nieuwe diensten en de erkenning van omroepen vloeien voort uit de Mediawet.

Status

Ad 1 + 2. De Tweede Kamer zal de toekomstverkenning en het 2.42 onderzoek willen betrekken bij de behandeling van de mediabegroting najaar 2010. Is door hen al op de agenda gezet.

Ad. 3. NPS, Teleac en RVU vormen nu een gemeenschappelijke productiestichting. Volledige fusie van NPS, Teleac en RVU is pas mogelijk na wijziging van de Mediawet (die nu drie afzonderlijke taakorganisaties aanwijst: NOS RTV, NPS en Educom).

Ad 4 + 5. De rechtszaken zullen hopelijk in het najaar worden afgerond, maar dit is afhankelijk van planning van de rechter en het verloop.

MLB

Persbeleid; vervolgacties n.a.v. advies Commissie Brinkman

Stand van zaken

1. De innovatieregeling journalistiek en de regeling jonge journalisten monitoren in 2010; op 8 juli is voortgangsbrief hierover aan de Tweede Kamer gestuurd.
2. Onderzoek naar trends in reclamebestedingen bij alle mediumtypes, samen met EZ: rapportage van de uitkomsten is op 10 juni aan de Tweede Kamer gestuurd.
3. Onderzoek naar het moderniseren van de Tijdelijke wet mediaconcentraties (TWM): overzicht van buitenlandse regelingen en eventueel betrekken van internet hierbij; + eventuele Beleidsregel van M.EZ voor de NMa; brief is op 21 juni naar Tweede Kamer gestuurd; besluit over toekomst TWM wordt daarin overgelaten aan het nieuwe kabinet.
4. Onderzoek naar (toekomstige) rol van persbureaus bij de nieuws- en informatievoorziening: onderzoek start dit najaar.
5. Onderzoek naar en stimulering van samenwerking tussen dagbladen en regionale/lokale publieke omroep (regionale mediacentra); start dit najaar.
6. Onafhankelijk onderzoek (laten) uitvoeren i.v.m. (toekomstig) functioneren van het Stimuleringsfonds voor de Pers: vindt plaats in 2011.

Waar is het voorstel aangekondigd?

Acties zijn opgenomen in de Beleidsbrief over het persbeleid, en/of het gevolg van toezeggingen aan de Tweede Kamer.

Status

De innovatieregeling en regeling jonge journalisten loopt. Reclameonderzoek is op 10 juni naar de Tweede Kamer gestuurd. Het onderzoek naar mediaconcentraties, mede n.a.v. toezeggingen tijdens Algemeen Overleg met de Kamer op 12 mei, is afgerond. Overige onderzoeken/acties starten op korte termijn.

MLB

Distributie media

Stand van zaken

1. Samen met EZ in 2011 uitgeven en verlengen FM-frequenties en Dabfrequenties (DAB= Digital Audio Broadcasting, kortgezegd: digitale radio).
2. De extra frequentieruimte die voor FunX ('urban' radiozender voor stadsjongeren in de vier grote steden, die belangrijke rol speelt in media- en minderhedenbeleid) is gevonden, onderzoeken in relatie tot motie Atsma die vraagt ontvangstproblemen lokale omroepen daarbij te betrekken. Er moet met de Tweede Kamer nog worden gesproken over toewijzing en bestuurlijke inbedding.
3. Nieuw model consumenteninvloed op de kabel (Waarborgmodel) in Mediawet opnemen.
4. Samen met EZ brief aan Tweede Kamer over wijze waarop Nederland 'digitaal dividend' gaat verdelen. Digitaal dividend is extra frequentieruimte die ontstaat doordat frequentiebanden d.m.v. digitalisering efficiënter kunnen worden gebruikt. Europa heeft stem in manier waarop digitaal dividend wordt besteed. Discussie is of en wanneer deze ruimte wordt besteed aan omroep- of telecommunicatietoepassingen. In een tweede beleidsbrief zal aandacht worden besteed aan mogelijke storingsproblemen en het gebruik van omroepgerelateerde toepassingen.

Waar is het voorstel aangekondigd?

Ad 1+2 Beleidsbrief digitalisering etherradio (EZ/OCW). Ad 3. Moties Tweede Kamer en beleidsbrief over toekomst consumenteninvloed.

Status

Acties lopen. EZ heeft eindverantwoordelijkheid voor uitgifte frequenties. Waarde van de vergunningen (op basis waarvan verlenging plaatsvindt) is bepaald. Daarover vindt nog overleg plaats met marktpartijen. Wetswijziging waarborgmodel is in ambtelijke voorbereiding. Eerste beleidsbrief over digitaal dividend is juli 2010 verzonden. Een tweede beleidsbrief met nadere uitwerking is gepland eind 2010.

MLB

Evaluatie Wet op vaste boekenprijs (WVBP)

Stand van zaken

1. Behandeling kabinetsreactie over de evaluatie van de wet vaste boekenprijs in de Tweede Kamer.
2. Wetswijzigingen wet vaste boekenprijs voorbereiden.
3. Voorbereiden van de studie naar de consequenties van de gevolgen van digitalisering voor de wet vaste boekenprijs (m.n. opkomst e-boek).

Waar is het voorstel aangekondigd?

Er geldt een wettelijke verplichting tot evaluatie.

Status

Kabinetsreactie op (wettelijk verplichte) evaluatie van de wet op de vaste boekenprijs is begin 2010 naar Tweede Kamer gestuurd. Aangekondigde wetswijzigingen zijn afgerond en worden binnenkort in MR behandeld. Onderzoek naar de impact van digitalisering/opkomst e-boek in relatie tot de Wet vaste boekenprijs gaat in najaar 2010 van start (in voorjaar 2011 gereed)

MLB

Bibliotheekvernieuwing 2010-2012

Stand van zaken

Vervolg geven aan de 1e fase bibliotheekvernieuwing (2002-2008), die van start is gegaan in 2009. O.a. uitvoeren van het innovatieplan 2010 (met als belangrijke actielijn het tot stand brengen en implementeren van een landelijke digitale bibliotheek), monitoren en uitvoeren Bibliotheekcharter 2010-2012, voorbereiding nieuwe wetgeving bibliotheken, monitoren van het functioneren nieuwe infrastructuur openbaar bibliotheeksector: sectorinstituut, brancheorganisatie en Bibliotheek.nl. De Raad voor Cultuur heeft medio 2010 advies gegeven over beleidsplan sectorinstituut 2010-2012.

Waar is het voorstel aangekondigd?

In de beleidsbrief Kunst van Leven, de beleidsbrief Bibliotheekvernieuwing (15.12.2009) en het Bibliotheekcharter 2010-2012 (17.12.2009).

Status

Acties lopen. Op 17 maart vond een AO in de Tweede Kamer plaats. Op 1 april VAO, diverse moties ingediend, alle met ruime meerderheid aangenomen (o.m. motie inzake de structurele financiële ondersteuning landelijke digitale bibliotheek). Voormalig staatssecretaris Van Bijsterveldt heeft begin juni incidenteel € 9,1 mln toegekend aan de digitale bibliotheek. Eind oktober dient Tweede Kamer op hoogte gebracht te worden van reactie op advies Raad voor Cultuur over beleidsplan sectorinstituut (schriftelijk verzoek van vaste commissie Cultuur). In najaar 2010 start implementatie landelijke digitale bibliotheek. Eind 2010 gaat een voortgangsrapportage over de activiteiten in het kader van de bibliotheekvernieuwing 2010-2012 naar Tweede Kamer.

MLB

Auteursrecht

Stand van zaken

Inzet is de positie van (zwakkere) makers te versterken zonder de belangen van rechtengebruikers (omroepen, producenten, uitgevers) uit het oog te verliezen. Onderwerpen die in 2010-2011 o.a. aandacht vragen: (1) Behandeling kabinetsreactie op het rapport van de Commissie Gerkens over het auteursrecht in de Tweede Kamer, (2) Rechtenbeleid publieke omroep, (3) Auteurscontractenrecht (wetsvoorstel i.s.m Justitie en EZ), (4) Onderzoek onder individuele makers.

Start van uitvoeren van acties uit de kabinetsreactie op het rapport Gerkens (o.a. verlengen thuishoofdstelsel, onderzoek naar de effecten op de diversiteit en kwaliteit van het aanbod en mogelijkheden van nieuwe businessmodellen, met name in de gesubsidieerde sector).

Waar is het voorstel aangekondigd?

Kabinetsreactie op Commissie Gerkens.

Status

- De Tweede Kamer heeft het rapport Commissie Gerkens en de kabinetsreactie niet behandeld (controversieel verklaard).
- MLB coördineert overleg tussen verschillende partijen (o.a. makers) over rechtenbeleid publieke omroep.
- Het conceptwetsvoorstel auteurscontractenrecht van Justitie is vanaf 1 juni 2010 voor 3 maanden op het internet geplaatst voor consultatie. De reacties worden nu beoordeeld en verwerkt in een definitief wetsvoorstel. In 2011 wordt het wetsvoorstel bij de Tweede Kamer ingediend.
- Onderzoek individuele makers is in voorbereiding.

MLB

Mediawijsheid, gedragscodes, jeugd en media

Stand van zaken

Doel van het programma mediawijsheid is het bevorderen van een bewuste, kritische en actieve houding van burgers en instellingen in de gemedialiseerde samenleving. Aanpak is het inzichtelijk maken van alle activiteiten van organisaties voor jeugd en media voor het brede publiek én voor de betrokken organisaties. Door de activiteiten toegankelijk te maken ontstaat een netwerk waar ouders, opvoeders, docenten, jongeren, mediaprofessionals en alle andere doelgroepen terecht kunnen voor informatie en advies. Het Mediawijsheid Expertisecentrum bestaat sinds 2009, ook is er een loket Mediawijsheid in museum Beeld en Geluid gestart. In najaar 2010 grote campagne in en met bibliotheken. Veel relaties met andere departementen.

Commerciële en publieke omroepen hebben gedragscodes voor veilig media-aanbod opgesteld en gepubliceerd.

Het NICAM, dat het Kijkwijzersysteem beheert, heeft als doel minderjarigen zoveel mogelijk te beschermen tegen mogelijk schadelijke audiovisuele media-content. Het betreft een co-reguleringsstelsel (overheid en branche dragen deel van de verantwoordelijkheid voor bekostiging van het NICAM). De overheidsbijdrage aan het NICAM wordt samen met het ministerie van Jeugd en Gezin (en voorheen VWS) gedeeld. Aan de Tweede Kamer is meegedeeld dat de overheidsbijdrage aan het NICAM in ieder geval tot en met 2011 op 50% gehandhaafd blijft.

In opdracht van OCW (en JenG) is het NICAM op 1 september 2009 gestart met de ontwikkeling van een driejarig pilotproject voor een informatiesysteem voor de geschiktheid van audiovisuele content. Onder de naam Mediasm@rties wordt dit project tot en met 31 augustus 2012 bekostigd door OCW (en JenG)

Waar is het voorstel aangekondigd?

Coalitieakkoord Balkenende IV. Beleidsbrief Mediawijsheid, april 2008.

Status

Acties lopen. Ook veel ad hoc activiteiten.

MLB

Digitalisering - Beelden voor de Toekomst

Stand van zaken

Algemeen

Digitalisering is onderwerp dat alle sectoren binnen cultuur en media overstijgt. Het heeft ook raakvlakken met onderwerpen als auteursrechten en innovatie. Internationaal - in EU - verband - is digitaliseren een prioriteit. Bij de Koninklijke Bibliotheek is het hoofdkwartier gevestigd van het door de Europese Commissie (grotendeels) gefinancierde project Europeana.

In het kader van de beleidsontwikkeling heeft de Raad voor Cultuur in maart 2010 geadviseerd over digitale cultuur en media. De Tweede Kamer is een reactie toegezegd, waarin een visie op toekomstig beleid zal zijn vervat. Er is een interne e-investeringsagenda (2010-2020) opgesteld voor erfgoed, cultuur en wetenschap.

Beelden voor de Toekomst

In het FES project Beelden voor de Toekomst (2007-2014) conserveren en digitaliseren Beeld en Geluid, het Filmmuseum en het Nationaal Archief een belangrijk deel van het audiovisueel erfgoed van Nederland. De deelnemende partijen zijn verenigd in het consortium Beelden voor de Toekomst. Het materiaal komt zo breed mogelijk beschikbaar voor het publiek, voor het onderwijs en voor de creatieve sector. In totaal zullen in dit project 137.200 uur video, 22.510 uur film, 123.900 uur audio en 2,9 miljoen foto's uit de archieven van de instellingen worden gerestaureerd, geconserveerd, gedigitaliseerd en door middel van diensten toegankelijk gemaakt.

In de maatschappelijke kosten-batenanalyse (MKBA, 2006) van het project zijn maatschappelijke baten becijferd voor onderwijs, creatieve industrie en het algemene publiek. In totaal (tijdens en na afloop van het project) werd verwacht dat het project 83,2 miljoen aan baten kan realiseren. Deze baten zijn vertaald naar een businessmodel; de zogenaamde terugverdienverplichting.

Resultaten (kwantitatief én kwalitatief) Beelden voor de Toekomst worden gemonitord in een evaluatie die vrijwel is afgerond.

Waar is het voorstel aangekondigd?

Beleidsbrief Kunst van Leven (Beelden voor de Toekomst).

Status

Onafhankelijk onderzoek evaluatie Beelden voor de Toekomst wordt binnenkort opgeleverd.

Onderzoek s- wetenschapsbeleid (OWB)

Het bestel voor onderzoek en wetenschap

Stand van zaken

Hoofdpogave voor het Onderzoek en Wetenschapsbeleid (OWB) is het zorgen voor een voldoende toerusting van het bestel en het verhogen van de kwaliteit van het onderzoek. Daarvoor zijn een sterke tweede geldstroom nodig en moeten middelen voor onderzoek in competitie worden ingezet, zodat het onderzoeksgeld bij de beste onderzoekers en onderzoeksgroepen terecht komt. Het primaat ligt bij het vrije en ongebonden onderzoek. Ook zorgt de directie ervoor dat de resultaten van onderzoek bijdragen aan innovaties in bedrijven en aan de grote maatschappelijke opgaven waar onze samenleving voor staat.

OWB bekostigt vier grote onderzoeksorganisaties (NWO, TNO, KNAW en de Koninklijke Bibliotheek). Deze organisaties zijn in hoge mate autonoom. Daarnaast is er een aantal kleinere organisaties waaraan subsidie wordt verstrekt, onder andere voor wetenschaps- en techniekcommunicatie (Nemo).

De voornaamste problemen die zich voordoen in het bestel hebben te maken met het investeringsniveau van wetenschappelijk onderzoek, alsmede en het ontbreken van voldoende profiel en versnippering tussen de verschillende instellingen (universiteiten, TNO en instituten van NWO en KNAW).

Wat betreft de investeringen in onderzoek blijven we achter bij de Lissabondoelstellingen. Dit geldt voor het publieke onderzoek maar meer nog voor de R&D in het bedrijfsleven. In het rapport Veerman wordt gepleit voor een gerichte investeringsimpuls in het onderzoek aan universiteiten én in toegepast onderzoek aan hogescholen. VSNU, NWO en KNAW (e.a.) samen pleiten voor extra investeringen in onderzoek van 1,5 miljard. Bij de financiering van onderzoek valt op dat nog te weinig inkomsten worden gegenereerd uit vrijgevigheid, hierop is door OWB een traject ingezet onder de naam "Geven voor Weten".

Investeringen zijn met name nodig om een sterkere onderzoeksprofilering mogelijk te maken (zie onder), waaronder het investeren in grootschalige onderzoeksfaciliteiten, maar ook om het aantal onderzoekers te vergroten. Ook zijn gerichte investeringen nodig in de nationale onderzoeksprioriteiten life sciences, ICT en nanotechnologie (om aflopende FES-projecten niet totaal af te breken). Een aantal specifieke wetenschapsgebieden kampt met problemen, bijvoorbeeld de geesteswetenschappen of wiskunde. Ook die hebben een impuls nodig.

Een tweede probleem voor het wetenschapsbestel, dat ook door de commissie Veerman wordt genoemd, is het ontbreken van een voldoende profilering. Veerman pleit ervoor dat de universiteiten kiezen voor een heldere missie en zich daarop profileren. Veerman pleit ook voor een grotere mate van samenhang van onderwijs en onderzoek. OWB kan dit versterken door de instituten van NWO, KNAW + TNO + GTI's sterker te laten samenwerken met, en te lokaliseren bij, universiteiten.

OWB

De grote onderzoeksorganisaties, strategische plannen

Stand van zaken

Eens in de vier jaar brengen de grote onderzoeksorganisaties (NWO, TNO, KNAW, Koninklijke Bibliotheek) een strategisch plan uit, waarbij zij rekening moeten houden met beleidsindicaties die voortkomen uit het Wetenschapsbudget (vierjaarlijks beleidsdocument van OCW dat onder het vorige kabinet is uitgekomen als de Strategische Agenda voor Hoger Onderwijs, Onderzoek en Wetenschapsbeleid).

Recent hebben alle organisaties hun strategisch plan voor de komende vier jaar (2011-2015) uitgebracht. Hierop dient, volgens wettelijke voorschriften, een reactie te worden uitgebracht: hetzij een kabinetsreactie (NWO, TNO), hetzij een reactie van de minister (KNAW, KB). Hiervoor geldt een termijn van zes maanden. Het is daarom van belang dat een volgend kabinet snel een aanvang neemt met het uitbrengen van deze reacties. Hierbij wordt voorgesteld de reactie op de strategische plannen van NWO en KNAW te integreren in één kabinetsreactie. De reactie op het plan van TNO is al gegeven.

Bij de kabinetsreactie op het strategisch plan is van belang te weten dat TNO onderdeel uitmaakte van de heroverweging innovatie en toegepast onderzoek. De besluitvorming hierover door een volgend kabinet kan van invloed zijn op de kabinetsreactie. TNO is met het oog hierop gevraagd enige terughoudendheid te betrachten bij het implementeren van het strategisch plan. Verder speelt bij TNO (en de Grote Technologische Instituten) dat door het vorige kabinet is besloten om vraagsturing integraal in te voeren, de implementatie hiervan dient in 2010 te zijn afgerond, een evaluatie van de vraagsturing dient nog plaats te vinden.

Belangrijke punten die bij de opstelling van een kabinetsreactie moeten worden betrokken zijn:

- de extra investeringen die de instellingen vragen voor onderzoek en wetenschapsbeleid
- de positie van de onderzoeksinstituten van TNO, NWO en KNAW, hierover is door de AWT een advies uitgebracht, de kabinetsreactie is aan het volgende kabinet overgelaten
- de relatie tussen de thema's van TNO + GTI's + NWO en de innovatiethema's van ELI.

OWB

Ruimte voor onderzoekers/talentbeleid

Stand van zaken

Ruimte voor excellente wetenschap wordt in het onderzoek- en wetenschapsbeleid gezien als ruimte voor onderzoekstalent, wetenschap is immers mensenwerk. Middelen voor onderzoek moeten terecht komen bij de beste onderzoekers en onderzoeksgroepen.

Het belangrijkste instrument hiervoor is de Vernieuwingsimpuls die onderzoekers, in verschillende stadia van hun wetenschappelijke carrière, in staat stelt hun eigen onderzoeklijnen uit te zetten en zelf onderzoeksgroepen te vormen.

De Vernieuwingsimpuls (VI) wordt uitgevoerd door NWO, evaluatie van de Vernieuwingsimpuls is voorzien in 2013. Het probleem dat NWO constateert in de uitvoering van de VI, en meer in het algemeen bij de persoonsgerichte programma's, is dat slechts een beperkt percentage van kwalitatief goed beoordeelde onderzoeksplannen kan worden gehonoreerd. Met een structurele impuls van 50 miljoen zou NWO in staat zijn de honoreringspercentages fors te verhogen. Een ander instrument dat NWO wil inzetten om de talentlijn te versterken, en tegelijkertijd concentraties van toponderzoek te realiseren, zijn de National Research Initiatives. Hiervoor is een bedrag nodig dat oploopt van 30 miljoen in 2012 tot 75 miljoen vanaf 2015.

Naast dit generieke talentbeleid is er beleid gericht op specifieke doelgroepen: vrouwen en allochtonen. De positie van vrouwen in de wetenschap, met name in hogere posities, is nog altijd zwak te noemen. Het aandeel vrouwelijke hoogleraren blijft achter bij het streefgetal van 15% in 2010, en dit streefgetal ligt zelfs nog onder de EU-ambitie van 25% vrouwelijke hoogleraren. OWB zet hierop in met het programma Aspasia en de component vrouwen in de Vernieuwingsimpuls. Een nog jarenlange volgehouden inspanning zal er, samen met de uitstroom van de baby boom generatie en vervanging van mannen door vrouwen, voor moeten zorgen dat de streefcijfers worden gehaald. Zie ook beleid van directie Emancipatie.

Om het aandeel vrouwelijke hoogleraren te verhogen is vanuit het veld een ambitieus programma ontwikkeld dat nauw aansluit bij het Rosalind Franklin fellowship programma van de RUG. Voor dit programma is een enorm bedrag van 42 miljoen per jaar nodig (gedurende 10 jaar). Dat geld is nergens op de begroting voorzien maar hier kan wel een relatie worden gelegd met de profileringsagenda voor het hoger onderwijs, door hierover prestatieafspraken te maken met de universiteiten.

OWB

Onderzoekersopleidingen

Stand van zaken

Het aantal onderzoekers in Nederland is laag in vergelijking met andere landen (Nederland staat hiermee onderaan, nog net voor China). Aangezien het uiteindelijk de mensen zijn die zorgen voor de belangrijke doorbraken en die innovaties mogelijk maken in bedrijven en maatschappelijke sectoren, moeten we zorgen dat er genoeg goede wetenschappers in Nederland zijn. Het aandeel onderzoekers kan worden vergroot doordat meer mensen promoveren, dan wel door buitenlandse onderzoekers aan te trekken. Voor dit laatste is er de kennismigrantenregeling.

Op initiatief van de vorige minister van OCW is het pilot programma Graduate schools ontwikkeld, met als doel de onderzoekersopleiding meer op Amerikaanse leest te schoeien, met een vast instapmoment, een stevig cursorisch aanbod, het uitbreiden van mogelijkheden om binnen de onderzoeksschool te rouleren en vervolgens een promotie-onderwerp en promotor te kiezen. Dit programma is in 2009 van start gegaan en loopt nog door.

Verder is door een werkgroep onder leiding van Prof. Van der Vliet gekeken naar de positie van (de al langer bestaande) landelijke onderzoeksscholen. Het rapport hierover ("Samen slimmer") is in april aan de Tweede Kamer aangeboden, vergezeld van een gezamenlijke reactie van NWO, VSNU en KNAW. In een algemeen overleg hierover medio april is door staatssecretaris Van Bijsterveldt toegezegd over het rapport nog nader met de betrokken organisaties te overleggen en de Kamer hierover te informeren. De Kamer is over de uitkomsten van dit overleg, die met name betrekking hebben op de financiering van de onderzoeksscholen en de openbaarheid van kwaliteitsoordelen, geïnformeerd.

OWB

Nationale onderzoeksprioriteiten

Stand van zaken

Door voorgaande kabinetten zijn genomics/life sciences, ICT en nanotechnologie, vanwege het grote belang voor de voortgang in het wetenschappelijk onderzoek, de snelheid in de ontwikkeling en het belang aansluiting te houden bij wetenschappelijke ontwikkelingen elders in de wereld, als nationale onderzoeksprioriteiten benoemd. Deze terreinen van wetenschappelijk onderzoek maken grote versnellingen mogelijk en zijn tevens van belang vanwege de grote potenties voor innovatieve en maatschappelijke toepassingen.

Voor genomics (Netherlands Genomics Initiative) en ICT (ICTRegie) zijn regieorganen ingericht bij NWO, de regie voor nanotechnologie ligt bij het NNI (Nederlands Nano Initiatief). De middelen voor genomics (voor het leeuwendeel uit het FES) lopen gedurende de volgende kabinetsperiode af. Door NGI is een ambitieus plan voor life sciences ontwikkeld waarvoor de middelen evenwel ontbreken, omvang van de gewenste investeringen bedraagt 250 miljoen voor vier jaar.

Op ICT-gebied is recent een kabinetsvisie “Supercomputing en een supernode” uitgebracht met de ambitie om, in het kader van de Europese samenwerking in PRACE, één van de vijf supernodes voor supercomputing in Nederland te vestigen. De totale investeringsbehoefte voor ICT-onderzoek bedraagt 37 miljoen, oplopend tot 50 miljoen.

Door NNI is een nationale onderzoeksagenda ontwikkeld. Voor de integrale uitvoering van de onderzoeksagenda voor nanotechnologisch onderzoek is in totaal 100 miljoen nodig in de komende tien jaar.

Een nieuw kabinet zal snel na aantreden, gegeven de financiële kaders van een Coalitieakkoord, besluiten moeten nemen over de inzet van extra (FES)middelen voor de nationale onderzoeks-prioriteiten.

OWB

Sectorplannen

Stand van zaken

Het Nederlandse onderzoekssysteem wordt gekenmerkt door een grote mate van flexibiliteit. Niettemin kan worden vastgesteld dat er vakgebieden zijn die zich zo snel ontwikkelen dat traditionele vormen van sturing soms te traag zijn om de gewenste op- en afbouw van competenties mogelijk te maken. In zo'n situatie kan het nodig zijn om op nationaal niveau actie te ondernemen om (delen van) vakgebieden "op te schudden" en te ondersteunen in de internationale concurrentie. Dat "opschudden" dient samen te gaan met een verdere profilering tussen de instellingen.

Door het veld zijn sectorplannen ontwikkeld voor de wetenschapsgebieden:

- wiskunde,
- medische wetenschappen (inclusief kankeronderzoek)
- geesteswetenschappen, e-humanities en culturele identiteit
- maatschappij- en gedragwetenschappen
- aardwetenschappen
- biowetenschappen
- sterrenkunde

Daarnaast zijn sectorplannen ontwikkeld voor de nationale onderzoeksprioriteiten life sciences, ICT en nanotechnologie (zie hiervoor), alsmede voor nucleaire wetenschappen en toegepast onderzoek. Ook zijn facetsectorplannen ontwikkeld gericht op sterke regio's: maatschappelijke vitaliteit van de grote steden, Randstad en Global Justice.

De totale investeringsbehoefte voor disciplinaire sectorplannen bedraagt in 2011 192,6 miljoen, dit bedrag loopt op tot 274,6 miljoen in 2015, daarna is structureel een budget nodig van 205,3 miljoen. Voor facet-sectorplannen (inclusief life sciences, ICT en nano) is een bedrag geraamd van 214,4 miljoen in 2011, na 2015 lopen de investeringsbehoeften af tot 137,7 miljoen structureel.

OWB

Wetenschappelijke informatievoorziening

Stand van zaken

Wetenschappelijke informatievoorziening omvat alles wat te maken heeft met een duurzame toegang tot wetenschappelijke informatie. Digitalisering speelt hierbij een belangrijke rol, maar ook de open toegang (open access) voor wetenschappers tot elkaars data en publicaties, en voor digitale duurzaamheid.

Onder de vorige minister van OCW is een beleidsnota voorbereid over wetenschappelijke informatievoorziening. Door de val van het kabinet kon deze nota niet worden uitgebracht. Een volgend kabinet zal moeten beslissen over publicatie van de nota en over de hiervoor benodigde middelen.

OWB

Wetenschaps- en techniekcommunicatie

Stand van zaken

Voor de wetenschap als geheel is het belangrijk dat de samenleving wetenschap erkent als een belangrijke waarde. Belangrijk voor het oplossen van “grand challenges”, belangrijk als motor voor innovatie en economische voorspoed, maar bovenal belangrijk om onze weetgierigheid te bevredigen, daarin te excelleren en nieuwe kennis en inzichten te genereren.

Bij het bepalen van het imago spelen onderzoekers, NWO, KNAW, universiteiten en andere kennisinstellingen natuurlijk een onmiskenbare rol. Een goed imago voor de wetenschap heeft onmiskenbare voordelen. Zo zal een goed imago ertoe bijdragen om het voor jongeren aantrekkelijk te maken om een carrière in de wetenschap na te streven, maar ook zal de betrokkenheid van burgers bij de wetenschap (eventueel ook in financiële zin) groter worden. Bovendien zal het bijdragen aan het succes van wetenschappers en hun instellingen om private middelen te genereren voor hun onderzoek.

De overheid zet in op wetenschaps- en techniekcommunicatie door subsidie te verstrekken aan het NCWT (Nederlands Centrum voor Wetenschaps- en Techniekcommunicatie). Deze subsidie is bestemd voor de instandhouding van NEMO (het nationale wetenschapscentrum in Amsterdam), van een aantal kleinere regionale science centra, en voor initiatieven als Oktober Kennismaand.

Het probleem dat zich op het vlak van wetenschaps- en techniekcommunicatie voordoet, is dat de scientific literacy in Nederland, in vergelijking met andere landen, en zeker voor een moderne kennissamenleving, nog onvoldoende ontwikkeld is. Het risico hiervan is dat Nederland achterop raakt ten opzichte van meer innovatieve landen zoals China en India of, dichter in de buurt, Denemarken en Duitsland. Bovendien bestaat het risico dat het vertrouwen in de wetenschap erodeert, dat jonge mensen onvoldoende kiezen voor een wetenschappelijke loopbaan. Een volgend risico is dat er onvoldoende maatschappelijk draagvlak is voor investeringen in wetenschap.

Een meer praktisch probleem is dat het budget van NCWT ontoereikend is om allerlei initiatieven die momenteel vanuit de samenleving ontstaan voor communicatie over wetenschap en techniek te kunnen honoreren, en dat de middelen van NCWT ontoereikend zijn om (de collectie van) NEMO en de kleinere science centra blijvend te vernieuwen en meer met (formele) educatie te verbinden.

OWB

Geven voor Weten

Stand van zaken

Universiteiten en kennisinstellingen kijken voor hun financiering nog te veel alleen naar de overheid (voor wat betreft de eerste en tweede geldstroom) en naar potentiële opdrachtgevers zoals bedrijven (derde geldstroom). Het vermogen van de instellingen om filantropische middelen te genereren, blijft achter. In ons land wordt relatief weinig gebruik gemaakt van deze potentiële bron van onderzoeksmiddelen.

Sprekende Europese voorbeelden van met vierde geldstroom gefinancierde initiatieven zijn de Duitse Max Planck Gesellschaft, het Zweedse Karolinska Institutet en het Engelse Cambridge.

Ook in Nederland blijken burgers bereid te zijn geld te geven voor onderzoek. Het Cancer Institute Amsterdam is voor een groot deel met private bijdragen gefinancierd, het Kavli-instituut in Delft (voor nanotechnologie) wordt gefinancierd met een bijdrage van een Amerikaanse filantroop. Ook de collectebusfondsen tonen aan dat mensen bereid zijn te geven voor wetenschap.

Echter, deze bron van onderzoeksfinanciering kan nog verder worden aangeboord. Om universiteiten te stimuleren actiever op zoek te gaan naar vierde geldstroom middelen, zal bij de instellingen expertise moeten worden opgebouwd. Om dit te ondersteunen is het voorstel een commissie in te stellen die de instellingen + overheid adviseert over het stutten van Geven voor Weten. Een nieuw kabinet zal hierover moeten besluiten.

OWB

EU-onderzoeksbeleid

Stand van zaken

Het 'bevorderen van wetenschappelijke en technologische vooruitgang' is één van de in het verdrag van Lissabon vastgestelde hoofddoelen van de EU. Het EU-onderzoeksbeleid richt zich sinds de introductie van het idee in 2000 op het tot stand brengen van één Europese Onderzoeksruiimte (ERA). De rationale achter de ERA is dat onderzoekers, wetenschappelijke kennis en technologieën zo vrij mogelijk kunnen circuleren, de concurrentiekracht van de EU en de industrie versterkt wordt, en onderzoek wordt uitgevoerd om bij te dragen aan de oplossing van maatschappelijke vraagstukken. Tegelijkertijd moet het beleid versnippering tegengaan en afstemming van onderzoeksprogramma's in verschillende lidstaten bevorderen. Het belang van onderzoek en innovatie is nog eens versterkt door de prominente plek die de 'innovation union' als 'flagship initiative' inneemt in de Europa 2020-strategie. Omdat zowel grensverleggend als toegepast en technologisch onderzoek, en ook innovatie onderdeel uitmaken van het EU-onderzoeksbeleid, is er bij de beïnvloeding van 'Brussel' en de standpuntbepaling een gedeelde verantwoordelijkheid van OCW en EZ.

Om de ERA tot stand te brengen zijn er doelen gesteld die een echte Europese kennisruimte bewerkstellingen, op die gebieden waar de EU een toegevoegde waarde heeft. Op dit moment wordt door middel van omzetting in concrete acties (zowel via bestaande financieringsinstrumenten en programma's als door middel van wetgeving) aan de volgende vijf hoofddoelen gewerkt:

- 1) Lidstaten moeten meer nationaal gefinancierd onderzoek gezamenlijk programmeren;
- 2) Onderzoekslaanbanen moeten aantrekkelijker worden, onder meer door meer EU-brede mobiliteit;
- 3) Gezamenlijke grootschalige onderzoeksfaciliteiten, wanneer de financiering door één of enkele lidstaten niet mogelijk is;
- 4) Meer samenwerken met 'derde landen', landen buiten de EU;
- 5) De bescherming van intellectueel eigendomsrecht (Europees octrooi) - en stimulering van valorisatie (benutting) van kennis.

Verreweg het belangrijkste onderdeel van het EU-onderzoeksbeleid is het Kaderprogramma voor Onderzoek en Technologische ontwikkeling, kortweg 'het Kaderprogramma' (KP). Hieruit wordt onderzoek gefinancierd op basis van *peer review*, oftewel de kwaliteit van voorstellen. Het KP is toegankelijk voor onderzoekers uit universiteiten, kennisinstellingen en bedrijven.

Met een omvang van meer dan 50 miljard EUR voor een periode van zeven jaar is het huidige, Zevende Kaderprogramma (KP7) één van de belangrijkste EU-fondsen. De ERA en de 'innovation union' moeten worden gefinancierd uit KP7 en KP8.

Op dit moment werken EZ en OCW aan het formuleren van het Nederlandse standpunt over de invulling van KP8, door een uitgebreide consultatie in 'Den Haag' en in het onderzoeksveld. Dit standpunt zal ruim op tijd voor beïnvloeding in de diverse Brusselse overleggen worden ingebracht.

De Europese Onderzoeksraad (ERC – de Europese NWO), waar onderzoekers kunnen meedingen naar beurzen, is belangrijk. Bekeken wordt of de ERC binnen KP8 versterkt kan worden, en dat de aanbevelingen uit een recente evaluatie moeten worden doorgevoerd.

Het Europees Instituut voor Innovatie en Technologie (EIT) is evenzeer belangrijk: de KIC's (kennis- en innovatiegemeenschappen op de onderzoeksgebieden klimaat, duurzame energie en ICT - waarin Nederlandse partijen zeer goed deelnemen) moeten nu vorm krijgen. En wel op een dusdanige manier dat ze daadwerkelijk bijdragen aan de kennisdriehoek onderzoek, innovatie en (hoger) onderwijs.

Het gezamenlijk afstemmen van onderzoeksprogramma's vindt plaats via het proces van 'Joint Programming'. De *high level Group Joint Programming*, waar voor Nederland NWO-voorzitter Engelen en EZ-DG Bergkamp zitting hebben, heeft in het afgelopen jaar een lijst met grote maatschappelijke uitdagingen gedefinieerd. Op dit moment wordt bekeken hoe gezamenlijke onderzoeksprogramma's opgezet kunnen worden om beter gecoördineerd een bijdrage te kunnen leveren aan het oplossen van die uitdagingen (Vergrijzing, Water, behoud Cultureel Erfgoed). Hierbij komen ook randvoorwaarden, zoals grensoverschrijdende financiering van onderzoek en een afgestemd *peer review*-systeem aan de orde.

Tenslotte is er op dit moment veel te doen rond ITER, de *International Thermonuclear Reactor*. Dit is een in Frankrijk te bouwen onderzoeksfaciliteit waarmee de haalbaarheid van kernfusie moet worden onderzocht. De ontwikkeling en bouw van ITER is een gezamenlijk project van de EU en een aantal van de belangrijkste landen in de wereld. De EU financiert als vestigingsplaats via EURATOM, het programma voor gezamenlijk nucleair onderzoek, het grootste deel van deze faciliteit. Om uiteenlopende redenen zijn er forse kostenoverschrijdingen te verwachten, waardoor de kosten voor de EU uitkomen op € 6,6 miljard. Dit betekent een overschrijding van € 4,1 miljard voor de EU tot 2020. De aanvankelijke raming bedroeg € 2,5 miljard. Om binnen het budget van € 6,6 miljard te blijven zijn kostenreductie en kostenbeheersingsplannen nodig. Daar wordt nu aan gewerkt. Op dit moment beraadt Europa zich op de manier waarop het benodigde extra geld in de EU-begroting gevonden moet worden.

Projectdirectie Leren&Werken

Toekomst Leven Lang Leren

Stand van zaken

Een leven lang leren/scholing van volwassenen is een belangrijk instrument om de duurzame inzetbaarheid van mensen te behouden én vergroten voor de Nederlandse arbeidsmarkt en economie.

De laatste jaren zijn met de uitvoering van het Plan van aanpak Leren en Werken belangrijke stappen gezet (combinaties van leren en werken, het Ervaringscertificaat (EVC), Associate Degree) om de scholing van volwassenen van de grond te krijgen. In regionale projecten is de deelname van volwassenen aan het middelbaar en hoger beroepsonderwijs gestimuleerd. Leven Lang Leren (LLL) heeft aan noodzaak en actualiteit gewonnen. Dat geldt voor scholing die direct gekoppeld is aan de beroepsuitoefening, maar ook voor scholing met een civiel effect (diploma). Daarbij is het inzicht gegroeid dat diplomagericht onderwijs aan werkenden en werkzoekenden (post-initieel onderwijs) een vraaggerichte aanpak en financiering vereist. Het huidige bekostigd onderwijs richt zich op met name op jongeren (initieel onderwijs).

Hoewel de scholing en opleiding van werkenden primair een verantwoordelijkheid is van werkgevers en werknemers, heeft de overheid een informerende, stimulerende en faciliterende taak. Er moeten nog flinke slagen worden gemaakt om de werking van het instrument scholing te verbeteren: betere afstemming scholing en post-initieel onderwijs op vragen van de arbeidsmarkt, goede borging van de onderwijskwaliteit en meer transparantie in het aanbod. Samenwerking tussen de ministeries van SZW en OCW is hiervoor onontbeerlijk. De projectdirectie houdt per 1 januari 2011 op te bestaan.

PLW

Realisatie 90.000 leerwerktrajecten

Stand van zaken

Door de ministeries van OCW en SZW is in het plan van aanpak Leren & Werken 2008-2011 de ambitie geformuleerd om per 2011 90.000 leerwerktrajecten te realiseren, waarvan 20.000 trajecten voor werkende jongeren zonder startkwalificatie en 30.000 trajecten voor werkzoekenden en met werkloosheid bedreigden.

Per peildatum 31 december 2009 is de totale realisatie 65.166 trajecten (= 72,4% van de 90.000 doelstelling). Dit ziet er goed uit, maar de realisatie met betrekking tot specifieke doelgroepen gaat minder goed. Het aantal werkende jongeren zonder startkwalificatie dat een leerwerktraject is gestart is ruim 5.000. Door de crisis zal het lastig zijn de gestelde doelen te halen.

PLW

Kwaliteit EVC (Ervaringscertificaat)

Stand van zaken

In de brief “Kwaliteit van het Ervaringscertificaat” van 15 december 2009 (Kamerstuk nr 30 012-30) en het AO Leven Lang Leren van 16 december 2009 heeft voormalig staatssecretaris Van Bijsterveldt, mede namens staatssecretaris Klijnsma, aangegeven dat de overheid de komende drie jaar de regie neemt om de basiskwaliteit van EVC op orde te krijgen. De aanleiding waren de inspectierapporten over de slechte kwaliteit van EVC in het MBO, HBO en particulier onderwijs. Na de genoemde periode van drie jaar zal EVC als product van de markt opnieuw worden overgedragen aan de convenantpartners.

In de eerste periode van 2010 zijn belangrijke stappen gezet. De publicatie van de beleidsregel EVC op 1 april 2010 legde de juridische basis voor het afgeven van EVC-verklaringen door de overheid. De eerste beoordelingsronde van EVC-aanbieders is in april voltooid. De eerste groep aanbieders van onvoldoende kwaliteit heeft als gevolg hiervan hun erkenning verloren. Begin 2011 volgt de herbeoordeling van een groot aantal EVC-aanbieders. Indien uit de herbeoordeling blijkt dat er sprake is van onvoldoende verbetering, verliezen zij alsnog hun erkenning. Op die manier wordt het kaf van het koren gescheiden en gaat daarmee de kwaliteit van het systeem als geheel omhoog. Middels het actieplan Kwaliteit EVC worden EVC-aanbieders ondersteund in het maken van een kwalitatieve verbeteringslag.

Primair Onderwijs (PO)

Het primair onderwijs (PO) legt de basis voor de huidige en toekomstige deelname van leerlingen aan de samenleving. Dagelijks bezoeken ruim 1,65 miljoen leerlingen scholen voor primair onderwijs. Het overgrote deel (ruim 93%) van de leerlingen gaat naar een kleine 7000 basisscholen. De gemiddelde omvang van een basisschool is 225 leerlingen. Bijna 147.000 mensen (leerkrachten, (adjunct)directeuren, ondersteunend personeel) spannen zich in om kinderen in de acht jaar dat zij op de basisschool zitten goed onderwijs te geven. Ruim 40.000 leerlingen gaan naar scholen voor speciaal basisonderwijs en bijna 68.000 leerlingen zijn aangewezen op vormen van (voortgezet) speciaal onderwijs⁸.

Ruim 1200 besturen zijn verantwoordelijk voor het reilen en zeilen van de PO-scholen. Door bestuurlijke schaalvergroting is dit aantal afgenomen (270 minder dan in 2005). Bijna de helft (46%) van de besturen beheert één school. Het aantal besturen met 10 of meer scholen is sterk toegenomen (23%). Verder wordt het basisonderwijs gekenmerkt door een rijk geschakeerd aanbod naar denominatie (openbaar, pc, rk e.d.) en pedagogisch-didactisch concept (Montessori, Jenaplan, Dalton e.d.). De schoolbesturen zijn verantwoordelijk voor de onderwijskwaliteit op hun scholen en hebben een grote mate van autonomie. De Rijksoverheid is verantwoordelijk voor de kwaliteit en de toegankelijkheid van het stelsel.

De directie Primair Onderwijs werkt langs verschillende lijnen aan het handhaven en vergroten van de onderwijskwaliteit in de sector PO. Een belangrijke prioriteit is het verbeteren van de resultaten op het gebied van taal en rekenen en het bevorderen van actief burgerschap. Als in het primair onderwijs een goede basis wordt gelegd, kunnen leerlingen hun talenten ook in hun verdere schoolloopbaan optimaal ontwikkelen. Hiertoe werkt de directie nauw samen met andere betrokkenen, zoals de PO-Raad, scholen en schoolbesturen, gemeenten en andere partners. PO werkt natuurlijk ook samen met andere directies binnen OCW. De samenwerking met aanpalende directies als JOZ, VO, Leraren en Kinderopvang springt daarbij het meest in het oog.

Kwaliteit en opbrengsten

Kwaliteit is de verbindende factor in de diversiteit en pluriformiteit van het PO: het beste uit iedere leerling halen! De kwaliteit van de onderwijsopbrengsten moet en kan op alle niveaus omhoog. Internationaal gezien behoort het Nederlandse basisonderwijs bij de wereldtop. Toch is sprake van een dalende trend. Er zijn grote verschillen in kwaliteit tussen scholen, er zijn te veel zwakke en zeer zwakke scholen en te veel kinderen verlaten de basisschool met een leerachterstand.

De focus van het beleid ligt daarom op het verbeteren van de basisvaardigheden taal en rekenen. Deze aanpak is verankerd in de Kwaliteitsagenda Primair Onderwijs 'Scholen voor morgen' (november 2007). Binnen de sector is er veel draagvlak voor deze aanpak.

Opbrengstgericht werken is hierbij de sleutel tot succes. Dit vergt een cultuuromslag bij alle betrokkenen: leraren, schoolleiders, schoolbesturen én overheid. Betere taal- en rekenopbrengsten en een meer opbrengstgerichte aanpak zijn pas te bereiken als de teams op scholen gedurende langere tijd vanuit dit perspectief werken. Uit de voortgangsrapportage van de Kwaliteitsagenda PO (juni 2010) blijkt dat we goed op weg zijn, maar dat nog niet alle doelen zijn bereikt. Wat daarvoor nodig is:

⁸ Deze vormen komen aan de orde bij de beschrijving van het onderwijs aan zorgleerlingen (themadirectie JOZ).

- Naast versterking van de kwaliteit van het pedagogisch handelen van het personeel (verbeteren opleidingen; scholing voor iedereen), is inzetten op de kwaliteit van de schoolleiding (leiderschap) cruciaal.
- Doorlopende leerlijnen: een betere verbinding tussen voorschoolse en vroegschoolse educatie en tussen basisonderwijs en voortgezet onderwijs.
- Een krachtige aanpak zwakke en zeer zwakke scholen.
- Het benutten van álle talenten (bestrijden/tegengaan leerachterstanden, ruimte voor excellentie/talentvolle leerlingen extra uitdagen en stimuleren, uitdagen van ‘gemiddelde’ leerlingen om er een schepje bovenop te doen) volgens bewezen aanpakken.
- Doorontwikkeling van het concept ‘brede school’. Dit in combinatie met betere benutting van de onderwijstijd en slimme vormen van verlenging van de onderwijstijd, alsmede het bieden van een effectieve en rijke leeromgeving.

Het basisonderwijs staat ook voor andere uitdagingen zoals:

- Verder invulling geven aan burgerschap en een bijdrage leveren aan integratie.
- Inspelen op de krimp van het aantal leerlingen die zich in een aantal regio's aftekent: hoe zorgen we daar in de toekomst voor kwalitatief en kwantitatief sterke voorzieningen?
- Versterking beleidsvoerend vermogen in de sector: goed bestuur in dienst van de kwaliteit van het onderwijs (versterking financiële deskundigheid, financieel beleid als instrument voor keuzes onderwijsinhoudelijk beleid).

Facts & figures PO

Aantallen leerlingen, werknemers en instellingen

Aantal leerlingen	1.658.933
-------------------	-----------

waarvan:	basisonderwijs	1.547.955
	speciaal basisonderwijs	43.325
	(voortgezet) speciaal onderwijs	67.653

Aantal leerlingen per school	basisonderwijs	225
	speciaal basisonderwijs	139
	speciaal onderwijs	209

Aantal personeelsleden	178.000
------------------------	---------

waarvan:	directeuren	6.600
	adjunct-directeuren	4.000
	leerkrachten	137.300
	overig personeel	30.700

Aantal besturen	1.214
-----------------	-------

waarvan:	bestuur met één school	559
	bestuur met 2 t/m 5 scholen	227
	bestuur met 6 t/m 9 scholen	190
	bestuur met 10 t/m 20 scholen	161
	bestuur met meer dan 20 scholen	77

Aantal scholen	7.515
----------------	-------

waarvan:	basisonderwijs	6.881
	speciaal basisonderwijs	311
	Speciaal onderwijs	323

Financiën

Uitgaven primair onderwijs	€ 9.410 mln.
----------------------------	--------------

waarvan:	personele uitgaven	€ 8.138 mln.
	materiële uitgaven	€ 1.255 mln.

Uitgaven per leerling	€ 5.672 per leerling
-----------------------	----------------------

gemiddeld basisonderwijs	€ 5.350 per leerling (*)
speciaal basisonderwijs	€ 9.190 per leerling
speciaal onderwijs	€ 20.010 per leerling

(*) kleine scholen (24-): €10.740,- per leerling, gemiddelde school (225): €3.985,- per leerling

PO

Opbrengstgericht Taal en Rekenen

Stand van zaken

Het verbeteren van de taal- en rekenprestaties voor alle leerlingen is een belangrijk doel van de Kwaliteitsagenda PO (2007). Volgens de inspectie presteren scholen die opbrengstgericht werken beter. Opbrengstgericht werken is het systematisch en doelgericht werken aan het maximaliseren van prestaties. Daarom stimuleert OCW basisscholen om opbrengstgericht(er) te werken.

De wet Referentieniveaus Nederlandse taal en rekenen is op 1 augustus 2010 in werking getreden. De invoering van de referentieniveaus maakt meer doelgericht taal- en rekenonderwijs mogelijk door nauwkeurig omschreven doelen. Om de referentieniveaus te laten doorwerken tot in de klas moeten de tussendoelen en leerlijnen worden vertaald naar methoden en toetsen. Voor de uitwerking van de informatieoverdracht en terugkoppeling bij overgang PO-VO is een protocol nodig en een AMvB.

Bij opbrengstgericht werken worden de (beschikbare) prestatiegegevens uit bijvoorbeeld het leerlingvolgsysteem en toetsen gebruikt voor de planning en organisatie van het onderwijsproces. Opbrengstgericht werken vraagt specifieke analyse- en planningsvaardigheden van docenten, schoolleiders en bestuurders. Deze vaardigheden zijn nog niet algemeen aanwezig. De inspectie constateert dat op dit punt nog veel winst is te behalen. Dit geldt zowel op het niveau van de leraar, de leerlingenzorg als de schoolleiding. In het Onderwijsverslag 2008-2009 constateert de inspectie dat een kwart van de basisscholen voor rekenen en wiskunde opbrengstgericht werkt. In de laatste voortgangsrapportage van de Kwaliteitsagenda PO zijn een aantal aandachtspunten benoemd. Er is meer sturing op kwaliteit nodig vanuit schoolbesturen. Scholen maken onvoldoende gebruik van de toetsgegevens die ze in huis hebben om hun opbrengsten te verbeteren. Leraren worden onvoldoende betrokken bij verbetertrajecten. Een groot deel van de leraren stemt zijn onderwijs onvoldoende af op de verschillen in onderwijsbehoeften van leerlingen in de klas.

Ook beter presterende leerlingen worden in het onderwijs niet altijd voldoende uitgedaagd, waardoor leerlingen gaan onderpresteren en/of storend of vluchtgedrag gaan vertonen. Volgens het CPB presteert Nederland in internationale vergelijkingen slecht op de (kleine) groep extreem goed presterende leerlingen. Daarom heeft OCW ook geïnvesteerd in excellentieprojecten op (groepen) scholen en het masterplan 'Ruimte voor talent' van het Platform Bèta Techniek.

Het vergt een cultuuromslag en investering in ondersteuning en professionalisering om te bereiken dat basisscholen de aanwezige toetsgegevens gebruiken om hun opbrengsten verhogen. Het hoofddoel van de Kwaliteitsagenda PO is het verbeteren van de kwaliteit van de basisvaardigheden (taal en rekenen) door een duurzame en structurele inbedding van opbrengstgericht werken in het primair onderwijs. Dit vergt inspanningen op bestuursniveau, op schoolniveau en op leerling- en groepsniveau.

Wat hebben we al gedaan?

- *Taal-/lees- en rekenverbetertrajecten*: projecten waarin basisscholen structureel en duurzaam van het niveau van het taal/lees- en rekenonderwijs verhogen.

- *Bewustwording op scholen*: communicatie door middel van conferenties voor o.a. leraren, intern begeleiders, schoolleiders en bestuurders, het verspreiden van een dvd met good practices, het in boekvorm en via internet in beeld brengen van wat werkt en het organiseren van lerarendagen.
- *Opleiding schoolleiders*: ontwikkeling van een module opbrengstgericht werken voor de schoolleidersopleidingen.
- *Lerarenopleiding*: opbrengstgericht werken in de kennisbases van de lerarenopleidingen, op 22 pabo's is opbrengstgericht werken ondertussen in het curriculum opgenomen.
- *Toezicht inspectie*: jaarlijkse peiling van taal- en rekenvaardigheden in groep 8 van de basisschool en een verdiepend onderzoek naar opbrengstgericht werken bij rekenen/wiskunde in het basisonderwijs.
- *Excellentieprogramma*: er loopt een breed stimuleringstraject waarbij groepen scholen, wetenschapcentra, universiteiten en ondersteuningsinstellingen aanbod bieden voor excellente leerlingen (en hun leraren).

PO

Leiderschap in het PO

Het versterken van (onderwijskundig) leiderschap en beleidsvoerend vermogen in het PO.

Stand van zaken

Vanuit de analyse dat het beleidsvoerend vermogen in het PO beter ontwikkeld moet worden om de leeropbrengsten verder te verbeteren, is eind 2008 een *Leiderschapsagenda PO* uitgebracht. Deze agenda is in samenwerking met de PO-Raad, de Algemene Vereniging van Schoolleiders, de Algemene Onderwijsbond (Aob) en CNV Schoolleiders tot stand gekomen en bevat een samenhangend pakket aan maatregelen die nu worden uitgevoerd. Vanuit de leiderschapsagenda is onder meer een Code Goed Bestuur ontwikkeld. Er zijn 120 traineeships voor nieuwe schoolleiders gestart en er loopt een traject Opbrengstgericht Leiderschap waaraan 750 scholen meedoen.

De inschatting is dat het ook de in komende periode nodig is verder te investeren in het versterken van het beleidsvoerend vermogen binnen de schoolorganisatie. Knelpunten hierbij zijn onder meer het gebrek aan kennis over financieel management, het tekort aan schoolleiders, onheldere bestuurlijke rollen en taken binnen de schoolorganisatie (goed bestuur) en de mate waarin een opbrengstgerichte werkwijze wordt gerealiseerd binnen de schoolorganisatie. Bovendien zien schoolleiders zich steeds vaker geplaatst voor taken die voortvloeien uit de 'aanvullende maatschappelijke opdracht' van de school. Hierbij is te denken aan de (samenwerkings)relatie met kinderopvang en buitenschoolse opvang, brede school-ontwikkeling en passend onderwijs.

In juni 2010 hebben verkennende gesprekken plaatsgevonden met de PO-Raad en de schoolleiderorganisaties over de thema's en beleidsopties voor een nieuwe Leiderschapsagenda. Partijen delen de urgentie en zijn bereid om stappen te zetten om professionalisering van schoolleiders beter te organiseren en te institutionaliseren. Aan sociale partners is gevraagd een advies uit te brengen over de vormgeving van een systematiek van bekwaamheidseisen voor schoolleiders gekoppeld aan een register. Dit advies wordt eind oktober 2010 verwacht.

PO

Toetsen in het PO

Het toetsstelsel voor basisschoolleerlingen moet worden aangepast aan de referentieniveaus taal en rekenen.

Stand van zaken

Opbrengstgericht werken is een van de kernpunten van het onderwijsbeleid van de laatste jaren. Cruciaal daarin is de evaluatie van leerresultaten en het afstemmen van het onderwijs daarop. Resultaten van toetsen zijn in het opbrengstgericht werken een hulpmiddel voor de leraar en de school om het onderwijs aan te passen en te verbeteren. De inspectie heeft geconstateerd dat veel scholen kansen laten liggen om succesvol opbrengstgericht te kunnen werken. Dat geldt zowel op het niveau van de leraar, de leerlingenzorg als de schoolleiding.

Per 1 augustus 2010 is de wet Referentieniveaus Nederlandse taal en rekenen van kracht. In de wet staat dat scholen op termijn moeten rapporteren over waar leerlingen staan aan het einde van de basisschool in relatie tot die referentieniveaus. Op dit moment is er geen toets in Nederland die meet hoe kinderen presteren in relatie tot de referentieniveaus. Zo'n toets moet dus worden ontwikkeld. De verbindende factor is onafhankelijke, centrale toetsing van kernvaardigheden in een doorlopende aanpak, met gebruikmaking van het referentiekader taal en rekenen.

PO

Zwakke en zeer zwakke scholen

Het aantal zeer zwakke scholen moet verder afnemen.

Stand van zaken

In totaal waren er op 1 oktober 2010 de volgende aantallen zeer zwakke scholen in de sectoren primair onderwijs (PO, incl. speciaal basisonderwijs = SBO) en expertisecentra (WEC: (voortgezet) speciaal onderwijs):

- 70 PO-scholen/vestigingen (per 1 januari 2010 waren het er 96)
- 10 WEC-scholen/vestigingen/ eenheden (per 1 januari 2010 waren het er 10)
- 6 SBO-scholen/vestigingen (per 1 januari 2010 waren het er 6)

Zeer zwakke scholen (zsz) zijn scholen die naar het oordeel van onderwijsinspectie zowel onvoldoende leerresultaten halen, als een onderwijsleerproces hebben dat niet aan de kwaliteitseisen voldoet. Zwakke scholen zijn over het algemeen scholen met onvoldoende leerresultaten, maar met een onderwijsleerproces dat naar het oordeel van de inspectie aan de minimum kwaliteitseisen voldoet.

OCW heeft de laatste jaren de volgende maatregelen getroffen:

- In februari 2009 heeft het vorige kabinet het 'Aanvalsplan zeer zwakke scholen' naar de Tweede Kamer gestuurd. In dit plan werd een palet van maatregelen aangekondigd, die inmiddels in uitvoering zijn genomen. Dit betreft onder meer: bestuurlijke krachtenbundeling bij concentraties van zeer zwakke scholen (islamitisch basisonderwijs, de noordelijke provincies), subsidiëring PO-Raad en intensivering van het toezicht door de inspectie.
- De PO-Raad voert met subsidie van OCW het programma 'Goed worden, goed blijven' uit. In dit programma zijn zowel maatregelen opgenomen die moeten voorkomen dat scholen zeer zwak worden (stimuleren vroegsignaleringsystemen, koppelen van sterke en zwakke schoolleiders) als maatregelen die zeer zwakke scholen helpen de kwaliteitsproblemen aan te pakken (analyseteams, die scholen helpen de problemen in kaart te brengen).
- Sinds het voorjaar van 2010 zijn de *Vliegende Brigades* actief. Deze groep van gespecialiseerde onderwijsadviseurs helpt zeer zwakke scholen om het onderwijsleerproces op de kortst mogelijke termijn op orde te krijgen. Daarmee kunnen zeer zwakke scholen mogelijk na één jaar het oordeel zeer zwak kwijtraken.
- Geïntensiveerd toezicht door de *inspectie* op zwakke scholen: scholen die zwak zijn moeten een plan van aanpak maken en de inspectie volgt of dit plan wordt uitgevoerd. Verder is het tussentijds kwaliteitsonderzoek op zeer zwakke scholen ingevoerd: na één jaar in het verbetertraject bezoekt de inspectie de school en kan de school het label 'zeer zwak' kwijtraken.
- In de *Wet goed onderwijs, goed bestuur*, die op 1 augustus 2010 in werking is getreden, is voorzien in de mogelijkheid om de bekostiging in te trekken van scholen die ernstig en langdurig tekort schieten.

De *verantwoordelijkheid* voor de onderwijskwaliteit ligt primair bij het schoolbestuur. Zeer zwakke scholen worden in beginsel niet 'beloond' met subsidies om de kwaliteit van het onderwijs weer op peil te krijgen. Wel wordt – in het belang van de leerlingen op de school - ondersteuning geboden.

PO

Voor- en vroegschoolse educatie (Wet OKE)

Door het bieden van voor- en vroegschoolse educatie (vve) aan leerlingen met een (taal)achterstand worden zij gestimuleerd in hun ontwikkeling en krijgen zij de kans die achterstand al zo vroeg mogelijk in te lopen.

Stand van zaken

Voorschoolse educatie is de uitvoering van een programma voor kinderen van 2,5 en 3 jaar dat tot doel heeft hen een goede start te geven op de basisschool. Voorschoolse educatie is vooral bedoeld voor kinderen die opgroeien in een achterstandssituatie. Het Rijk verstrekt met dit doel een specifieke uitkering aan gemeenten. Vroegschoolse educatie is bedoeld voor de groepen 1 en 2 van de basisschool en geldt als vervolg op de voorschoolse educatie. Het Rijk verstrekt aan schoolbesturen met relatief veel achterstandsl leerlingen het zogenoemde gewichtengeld. Daarvan kunnen zij onder andere vroegschoolse educatie betalen. Door de programma's hebben leidsters handvatten om kinderen te stimuleren in hun ontwikkeling tijdens het spelen; zij kunnen de kinderen hierdoor een rijke leeromgeving aanbieden.

Met ingang van 1 augustus 2010 is het wetsvoorstel OKE (Ontwikkelingskansen door kwaliteit en educatie) in werking getreden. Deze wet regelt dat gemeenten moeten zorgdragen voor voldoende aanbod van voorschoolse educatie dat voldoet aan de kwaliteitseisen die bij AMvB zijn vastgelegd. Gemeenten zijn verplicht afspraken te maken met betrokken organisaties over het werven van de doelgroepkinderen en hen toe te leiden naar een voorschoolse voorziening. De Inspectie van het Onderwijs houdt toezicht op de voorschoolse educatie, mede op basis van signalen van de GGD. Verder regelt deze wet een harmonisatie van kinderdagverblijven en peuterspeelzalen op hoofdzakelijk de kwaliteitseisen van de beide voorzieningen. In mei 2010 heeft de Onderwijsraad geadviseerd om te regelen dat aan alle 3-jarigen een aanbod wordt gedaan van 5 dagdelen onder verantwoordelijkheid van de scholen.

PO

Achterstandenbeleid

Het bestrijden van onderwijsachterstanden, o.a. gewichtenregeling, schakelklassen en pilot Onderwijstijdverlenging.

Stand van zaken

In het kader van achterstandenbeleid ontvangen scholen of gemeenten extra financiering voor kinderen met (onderwijs)achterstanden. Er zijn verschillende beleidsdossiers die vallen onder achterstanden (gewichtenregeling, VVE, schakelklassen, onderwijstijdverlenging etc.), maar de financiering en verdeelsystematiek is veelal gebaseerd op één instrument: de gewichtenregeling.

De gewichtenregeling is gebaseerd op het opleidingsniveau van de ouders. Hoe lager ouders zijn opgeleid, hoe meer extra financiering (dus bovenop de reguliere bekostiging) de school waar hun kind naar toe gaat ontvangt. Vanwege autonome daling (opleidingsniveau in Nederland stijgt en het aantal leerlingen neemt af) van de gewichtenleerlingen is er steeds minder extra financiering voor scholen voor bestrijding onderwijsachterstanden. Tot op heden is deze daling qua financiering gecompenseerd; het bedrag per gewichtenleerling ging omhoog door het instellen van de impulsgebiedenregeling of door de projectgelden Onderwijstijdverlenging.

De pilot Onderwijstijdverlenging is vorig schooljaar gestart. Dit is een vierjarig project waar 220 basisscholen en 50 VO-scholen extra tijd aanbieden aan achterstandsleerlingen voor taal en rekenen én extra aandacht besteden aan de overdracht van PO naar VO. De effecten worden wetenschappelijk gevolgd. Onderwijstijdverlenging in de vorm van zomerscholen zijn onderdeel van deze pilot. In de komende periode zal op basis hiervan (meer) worden ingezet op zomerscholen.

Uit evaluatieonderzoek blijkt dat schakelklassen succesvol zijn bij het bestrijden van onderwijsachterstanden. Er zijn naar schatting ongeveer 6500 schakelklasleerlingen in het basisonderwijs.

PO

Schaalgrootte en demografische krimp

Basisscholen (en hun besturen!) in verschillende delen van ons land krijgen de komende tijd te maken met de gevolgen van demografische ontwikkelingen.

Stand van zaken

De komende tien jaar zal in een flink deel van de Nederlandse gemeenten het aantal 4 tot 11-jarigen met meer dan 20% dalen. Terwijl leerlingendalingen de afgelopen jaren vooral plaatsvonden in een beperkt aantal gebieden (Zuid-Limburg, Noordoost-Groningen en Zeeuws-Vlaanderen) zal het probleem zich de komende jaren op steeds meer plaatsen in Nederland voordoen. Schoolbesturen vrezen dat steeds meer scholen onder de opheffingsnormen zullen komen te vallen, waardoor de bekostiging vanuit OCW stopt. Ook geven schoolbestuurders met dalende leerlingenaantallen aan dat hun inkomsten sneller dalen dan hun kosten, omdat ze met structurele kosten voor bijvoorbeeld onderhoud van een schoolgebouw te maken hebben.

Deze financiële ontwikkelingen kunnen er, in combinatie met de arbeidsvoorwaarden van leraren, bijvoorbeeld toe leiden dat schoolbesturen nauwelijks jonge docenten aannemen en met een verouderd personeelsbestand komen te zitten. Daarnaast zijn er zorgen over de kwaliteit en het niveau van voorzieningen op kleine scholen. Kleine scholen zijn volgens de inspectie vaker (zeer) zwak en hebben moeite om het brede scala aan voorzieningen als kinderopvang, voor- en naschoolse opvang, sport en cultuur aan te bieden waar de samenleving om vraagt.

OCW zet zich in om het onderwijsstelsel 'krimpbestendig' te houden. Doel is om in de toekomst bereikbaar, kwalitatief hoogwaardig onderwijs en voldoende kindvoorzieningen te behouden voor krimpregio's. Daartoe onderzoekt OCW, o.a. door de organisatie van expertmeetings, waar aanpassingen in wet- en regelgeving omtrent bekostiging, onderwijspersoneel, opheffing en stichting van scholen nodig zijn. Daarnaast ondersteunt OCW een aantal regionale initiatieven waarbij gezocht wordt naar een optimale regionale planning van onderwijsvoorzieningen en nieuwe vormen van samenwerking tussen scholen onderling en met aangrenzende kindvoorzieningen.

Op die manier wordt getracht kwalitatief goed onderwijs met brede voorzieningen te behouden voor de regio. Dit sluit aan bij de wensen van politieke partijen om een groter aantal 'brede scholen' te creëren in Nederland en om nauw toe te zien op de kwaliteit van het onderwijs. De onderwijsbonden zijn ook actief op dit thema. Met hen wordt gesproken over mobiliteitsbevorderende maatregelen voor onderwijspersoneel. Met andere departementen, zoals WWI/VROM, VWS, LNV, SZW en V&W, wordt gesproken over gezamenlijke inspanning en meer integrale beleidsvoering om de algehele leefbaarheid en het voorzieningenniveau (waaronder onderwijs) van krimpregio's te borgen. Samen met deze departementen, provincies en gemeenten werkt OCW aan de implementatie van het Interbestuurlijk Actieplan Bevolkingsdaling, dat brede steun heeft gekregen in de Tweede Kamer tijdens een Algemeen Overleg op 17 februari 2010.

PO

Bekostiging

De lumpsumbekostiging in het PO is onlangs geëvalueerd. Bepaalde middelen die voorheen in de vorm van subsidies werden uitgekeerd, zullen worden ondergebracht in de zogenoemde bestemmingsbox.

Stand van zaken

Sinds 2006 krijgen de schoolbesturen hun bekostiging uitgekeerd in geld. Voor die tijd kregen zij formatie toegewezen en konden zij de kosten declareren bij het rijk. De schoolbesturen kunnen zelf bepalen hoe zij het geld willen inzetten om te komen tot goed onderwijs. Deze bestedingsvrijheid is bedoeld om schoolbesturen in staat te stellen maatwerk te leveren, scholen in te richten op de behoeften van de leerlingen en rekening te houden met specifieke omstandigheden (school in achterstandswijk, platteland etc.). De bestedingsvrijheid die met de invoering van lumpsumbekostiging in 2006 is gerealiseerd, is dus geen doel in zichzelf, maar moet bijdragen aan de kwaliteit van het onderwijs.

De beoogde kwaliteitsverbetering kan alleen tot stand komen als schoolbesturen in staat zijn onderwijskundig beleid meerjarig te vertalen in financiële prioriteiten en als zij in staat zijn de financiële positie van het bestuur meerjarig te beheersen. Daarom is bij de invoering van lumpsumbekostiging in 2006 veel geld en energie gestoken in de versterking van de financiële deskundigheid. Afgesproken is dat drie jaar na de invoering een evaluatie plaatsvindt. Bij de evaluatie is expliciet aandacht besteed aan de financiële deskundigheid en de koppeling van meerjarig financieel beleid aan onderwijsinhoudelijke doelen.

Uit de evaluatie blijkt dat de meeste besturen vooral gericht zijn op kostenbeheersing op korte termijn. Het voorkomen van overschrijdingen in de loop van het jaar staat voorop. Veel besturen begroten dan ook conservatief, waardoor er geld over blijft. Het financieel beleid is onvoldoende gericht op komende jaren en kent onvoldoende koppeling met onderwijsinhoudelijke prioriteiten. Dat is misschien niet vreemd, zo kort na de invoering van bestedingsvrijheid. Maar om tot zelfstandige opbrengstgericht werkende scholen te komen moet dit wel veranderen. Met de PO-Raad wordt een plan van aanpak opgesteld.

Gelijktijdig met de invoering van lumpsumbekostiging is de verantwoording via een jaarverslag ingevoerd, met een balans en een resultatenrekening. Uit onderzoek naar de jaarverslagen en de rapportage van de commissie vermogensbeheer onderwijs (commissie Don) blijkt dat te veel besturen een te hoog vermogen combineren met een te hoge liquiditeit. De commissie geeft wel aan dat er specifieke omstandigheden kunnen zijn die aanleiding geven tot het aanhouden van het vermogen. Daarom onderzoekt de Onderwijsinspectie de 400 besturen met het meeste geld, of met veel geld en slechte onderwijskwaliteit. Terwijl sommige besturen te veel geld 'op de plank' hebben, komen er ook meer besturen in financiële moeilijkheden. Bij deze besturen is altijd ook iets anders aan de hand: fusie, stijgende of dalende leerlingenaantallen, forse investeringen, bestuurlijke of personele ruzies, of verzelfstandiging van openbaar onderwijs. De financiële deskundigheid blijkt in combinatie met deze factoren bij een aantal besturen tekort te schieten. Bij schoolbesturen is sprake van onmacht, niet van onwil. Daarom geven ook deze bevindingen aanleiding tot het versterken van de financiële deskundigheid.

Bestemmingsbox

De invoering van bestedingsvrijheid betekent dat er geen bedragen meer worden geoormerkt. Dus als er geld wordt toegevoegd aan de lumpsum dat is bedoeld voor de bestrijding van onderwijsachterstanden, is het bestuur niet verplicht het geld daaraan te besteden. Als geld alleen aan een bepaald doel mag worden besteed, is het verstrekken van een subsidie het geëigende instrument. Subsidies brengen echter een vaak onevenredige administratieve last met zich mee en geven niet altijd voldoende financiële zekerheid voor de lange termijn. Daarom is de bestemmingsbox bedacht. Dit maakt het mogelijk delen van de lumpsumbekostiging aan een doel te koppelen. Het bestuur moet aangeven waar dat geld aan is besteed. Het doel is dat het bestuur een bewuste afweging maakt. Het bestuur is niet verplicht het geld aan het omschreven doel uit te geven, bestedingsvrijheid blijft voorop staan, wel wordt aangegeven wat het bestuur met het geld heeft gedaan. Op basis van de informatie kan bekeken worden of voorzetting zinvol is, of dat een ander sturingsinstrument meer geëigend is. De bestemmingsbox is gestart per 1 augustus 2010.

Voortgezet Onderwijs (VO)

Onderwijstijd (wetsvoorstel, inclusief schoolvakanties)

Goede kwaliteit van onderwijs begint met het aanbieden van voldoende, hoogwaardige uren onderwijs. Het wetsvoorstel onderwijstijd probeert hiervoor de juiste kaders te scheppen.

Stand van zaken

In december 2008 heeft de commissie Cornielje (VVD) een advies over de onderwijstijd in het voortgezet onderwijs uitgebracht. De commissie was ingesteld na rumoer in het veld: ouders klaagden over te veel lesuitval. Toen scholen vervolgens vanwege verscherpt toezicht ook ondermaatse activiteiten als onderwijstijd gingen opvoeren als onderwijstijd, klaagden leerlingen en leraren. In maart 2009 is in een beleidsreactie op het onderzoeksrapport opgenomen dat de staatssecretaris het advies integraal wil overnemen. Deze beleidsreactie is met de Kamer besproken en werd door een stevige meerderheid ondersteund.

Kern wetsvoorstel onderwijstijd

De belangrijkste elementen uit het wetsvoorstel betreffen:

- De norm wordt voor alle leerjaren 1000 uur behalve voor het examenjaar (700 uur); vooruitlopend op de aanpassing van wet- en regelgeving wordt in de handhaving al rekening gehouden met deze norm.
- De centraal vastgestelde zomervakantie in het voortgezet onderwijs wordt een week korter (zes weken: even lang als in het primair onderwijs) en leerlingen krijgen daarvoor in de plaats vijf roostervrije dagen. Het ligt voor de hand dat leraren wel werken op die roostervrije dagen (bijvoorbeeld een teambuilding of vergadering), zodat het werk beter over het jaar verspreid kan worden zonder dat dit leidt tot voorziene lesuitval. Dit is echter een zaak van werkgevers en werknemers (in beginsel op schoolniveau) en niet van OCW.
- Horizontale dialoog (waaronder een verplichte ouder- en leerlingraadpleging) over de invulling van de onderwijstijd wordt verplicht en de inspectie zal door ook op toezien.
- Scholen krijgen meer ruimte bij de invulling van de onderwijstijd onder de voorwaarde dat ouders en leerlingen ermee instemmen; ook daar zal de inspectie op toezien.

Afspraak is nu dat de wetswijziging pas wordt ingevoerd zodra aan twee randvoorwaarden is voldaan: de norm moet worden gehaald en de horizontale dialoog moet op orde zijn. Uit het laatste onderzoek van de inspectie blijkt dat wel veel meer scholen de norm halen, maar dat nog steeds een derde van de scholen minder dan 1000 uur onderwijstijd realiseert.

Uit o.a. de LAKS-monitor en de monitor ouderbetrokkenheid in het funderend onderwijs blijkt dat de dialoog op veel scholen nog niet over de inhoud van het onderwijsprogramma gaat. Om de horizontale dialoog over onderwijstijd te stimuleren is in mei 2009 een pilot gestart. Daarin is eerst een aantal goede voorbeelden in beeld gebracht (maart 2010 bekend gemaakt) en momenteel is een groep scholen aan de slag gegaan met die goede voorbeelden.

Huidige stand van het wetsvoorstel is dat het op dit moment bij de Raad van State ligt. De bedoeling is om het begin 2011 aan de Tweede Kamer aan te bieden. Gedurende het verdere traject zal worden bepaald wanneer de inwerkingtreding is, waarbij rekening gehouden moet worden met invoering per 1 augustus 2012.

VO

Burgerschap/ maatschappelijke stage

Scholen zijn er niet alleen om leerlingen goed Engels, Nederlands en Wiskunde te leren, maar ook om ze goed voor te bereiden op hun positieve en actieve deelname aan de samenleving.

Stand van zaken

Scholen voor primair onderwijs en voortgezet onderwijs zijn sinds 2006 verplicht om bij te dragen aan burgerschap en sociale integratie. Deze opdracht staat in de Wet op het Primair Onderwijs (WPO) en de Wet op het Voortgezet Onderwijs (WVO) en komt (indirect) terug in een aantal kerndoelen. Het doel van burgerschap zoals omschreven in de toelichting op de wet is onder meer te zorgen dat leerlingen zich een beeld vormen van de bijdrage die zij als burgers aan de samenleving kunnen leveren. Jongeren moeten het vermogen en de bereidheid ontwikkelen om deel uit te maken van de gemeenschap. Daarnaast moeten ze leren ook daadwerkelijk een actieve bijdrage aan de gemeenschap te leveren. De overheid laat scholen vrij om binnen de grenzen van de wet hun eigen invulling te geven aan burgerschap; de inspectie ziet erop toe dat scholen burgerschap bevorderen maar kijkt niet naar de inhoud. Burgerschap hoeft geen apart vak te zijn; het is belangrijk dat de school een visie heeft op wat burgerschap voor deze school en de leerlingen betekent en dat deze visie tot uiting komt in de dagelijkse schoolpraktijk.

De inspectie waarschuwt in het onderwijsverslag over 2008-2009 voor stagnatie bij de invulling van burgerschap: scholen voldoen weliswaar aan de minimale eisen die de inspectie stelt, maar een overkoepelende visie op en uitwerking van burgerschap ontbreekt op een substantieel aantal scholen. De inspectie wijst op het risico van 'patch work' in plaats van samenhang. In overleg met OCW verkent de Alliantie Scholenpanels Burgerschap een aantal scenario's waarin versterking en inbedding van deze visie aandacht krijgen. De uitkomsten van deze verkenning en van een expertmeeting over de verschillende scenario's kunnen worden betrokken bij de verdere besluitvorming over burgerschap in het onderwijs.

Maatschappelijke stage (MaS)

In het voortgezet onderwijs is de maatschappelijke stage een belangrijke invulling van burgerschap. Vanaf schooljaar 2011/2012 zullen alle leerlingen die instromen in het voortgezet onderwijs verplicht een MaS doen gedurende hun schoolperiode. Een maatschappelijke stage is vrijwilligerswerk waarbij leerlingen uit het voortgezet onderwijs kennis maken met de maatschappij en ervaren wat het is om een onbetaalde bijdrage te leveren aan de samenleving. Op 22 april 2010 is het rapport: "De praktijk leert! Een uitgebreide tussenstand na twee jaar invoering van de maatschappelijke stage" naar de TK gestuurd. Dit rapport geeft een uitgebreide tussenstand na twee jaar invoering maatschappelijke stage.

Resultaten:

- a. Duidelijk positief beeld over de voortgang van de implementatie van de maatschappelijke stage:
 - Een breed en stevig draagvlak voor de maatschappelijke stage, zowel in de samenleving als onder de leerlingen die hebben deelgenomen.
 - Er is geen sprake van verdringing met betrekking tot beroepsstages.
 - Geen aanleiding tot het bijstellen van de kwalitatieve en kwantitatieve doelstellingen van de MaS.

b. Kwantitatieve gegevens:

- In het huidige schooljaar is 99% van alle VO-scholen in Nederland aan de slag met MaS terwijl het nog niet verplicht is. Scholen bereiden zich goed voor.
- In het schooljaar 2008-2009 hebben bijna 190.000 leerlingen 5.800.000 uur maatschappelijke stage gelopen.
- Gemiddeld ongeveer 30 uur per leerling (schooljaar 2008-2009).
- Intentieverklaringen met 16 landelijke organisaties: 82.250 stageplekken.

VO

Leerplicht en Verzuim

Goed onderwijs begint met kinderen op school en in de klas. Leerplicht- en verzuimbeleid is nodig voor goed voortgezet onderwijs.

Stand van zaken

Leerplicht algemeen

De Leerplichtwet 1969 verplicht kinderen volledig onderwijs te volgen vanaf hun vijfde verjaardag tot en met het schooljaar waarin zij zestien jaar worden, of tot het einde van het twaalfde schooljaar. Iedere jongere is vervolgens tot de achttiende verjaardag leerplichtig, tenzij hij of zij een havo-, vwo- of mbo2- diploma heeft (een startkwalificatie). Groepen jongeren met een getuigschrift van het praktijkonderwijs, zeer moeilijk lerende kinderen en meervoudig gehandicapte kinderen, zijn van deze kwalificatieplicht uitgezonderd.

De Leerplichtwet is een gedecentraliseerde wet. Burgemeester en wethouders zijn verantwoordelijk voor toezicht op de naleving ervan en stellen hiervoor leerplichtambtenaren aan. Met Ingrado, de branchevereniging voor leerplichtambtenaren, onderhoudt VO intensieve contacten. Ingrado ontvangt jaarlijks een subsidie van VO.

Integrale aanpak schoolverzuim

Het tegengaan van het schoolverzuim en het voorkomen van voortijdig schoolverlaten is de afgelopen jaren een beleidsprioriteit geweest. Omdat verzuim vaak een voorbode is van uitval, wordt sinds 2008 een integrale aanpak gehanteerd. Er moet adequaat worden gereageerd als een leerling afwezig is, om erger te voorkomen. Inmiddels is een uitgebreide set van maatregelen uitgerold gericht op het tegengaan van schoolverzuim. Zo is het Digitaal Verzuimloket in het leven geroepen en is wet- en regelgeving geharmoniseerd en vereenvoudigd om het melden van verzuim effectiever te maken. Scholen zijn wettelijk verplicht om ongeoorloofd verzuim van zestien uren les- of praktijktijd in een periode van vier weken te melden aan de woongemeente van de leerling. Dit geldt voor alle leerplichtigen in het primair onderwijs, het voortgezet onderwijs, het speciaal onderwijs en het middelbaar beroepsonderwijs.

Naast maatregelen op het terrein van OCW, gaat het ook over maatregelen van de ministers van Justitie en Jeugd en Gezin. De Tweede Kamer wordt jaarlijks door OCW geïnformeerd over de voortgang van de maatregelen.

Er is doorgaans veel (media-)aandacht voor individuele kwesties die de leerplicht betreffen.

VO

Zeer Zwakke Scholen (ZZS)

Omdat alle leerlingen recht hebben op het beste onderwijs blijft het terugdringen van het aantal zeer zwakke scholen ook de komende jaren een topprioriteit.

Stand van zaken

Op basis van het uitgangspunt dat de Rijksoverheid verantwoordelijk is voor een bepaalde minimumkwaliteit van het aangeboden onderwijs zouden er geen zeer zwakke scholen mogen zijn. Zeer zwak is een school als de opbrengsten (relatief) te laag zijn en het onderwijsleerproces en/of de zorg en de begeleiding (o.a. het hebben van een samenhangend systeem van genormeerde instrumenten en procedures voor het volgen van de prestaties en de ontwikkeling van leerlingen) niet op orde is.

De afgelopen kabinetsperiode waren de volgende doelen gesteld in de kwaliteitsagenda 2007-2011:

1. Aantal ZZS van 1,8% naar 1% in 2012.
Resultaat: op 1-1-2010 was het aantal ZZS gedaald tot 1%. Er is een steunpunt ZZS ingesteld bij de VO-raad. Vanaf februari 2010 staan er alleen nog afdelingen op de lijst van zeer zwakke scholen. Op dat moment waren dat er 22. Dit steunpunt is begin 2010 versterkt met een Taskforce.
2. Doorlooptijd ZZS van 24 naar 18 maanden.
Resultaat: De gemiddelde doorlooptijd is op dit moment niet bekend, maar de eerste signalen vanuit de inspectie wijzen erop dat er sprake is van snellere doorlooptijden.
3. Kwaliteitszorg (inzicht in de eigen kwaliteit en beleid voeren op dit terrein) voldoende; van 31,4% naar 75% van de scholen in 2012.
Resultaat: Het percentage scholen met voldoende kwaliteitszorg over het schooljaar 2008/2009 was toegenomen tot 66,5%. In 2009/2010 is onderzoek verricht naar de wijze waarop de toename geborgd kan worden en een verdere stijging tot stand kan worden gebracht. Dit onderzoek wordt, met een beleidsreactie, medio 2010 aan de TK aangeboden.

Om deze doelstellingen te realiseren is samen met de Inspectie van het Onderwijs en de VO-raad / AOC raad een plan van aanpak opgesteld en in uitvoering gebracht.

Intensivering van het beleid kan er als volgt uitzien:

- ZZS mogen niet bestaan: alles op alles wordt gezet om te komen tot nul ZZS.
- Voldoende kwaliteitszorg is daarvoor een voorwaarde: 95% van de scholen heeft een voldoende kwaliteitszorg.
- De doorlooptijd van ZZS wordt verder teruggebracht tot 1 jaar.

De volgende maatregelen kunnen in het kader van die intensivering worden getroffen:

- Steunpunt en Taskforce worden voortgezet en waar nodig uitgebreid.
- Wet goed bestuur, goed onderwijs wordt na een jaar 'zeer zwak' toegepast.
- Toezicht door inspectie wordt verder aangescherpt.
- Naast intensivering van het beleid ZZS wordt beleid ontwikkeld voor de 'bovenkant', de excellente scholen.

VSV

Stand van zaken

Wat willen we bereiken?

Vanaf 2007 is de 'Aanval tegen Schooluitval' een van de tien prioriteitsprojecten van het kabinet Balkenende IV. Extra maatregelen zijn genomen om het aantal nieuwe voortijdig schoolverlaters⁹ (vsv'ers) te verminderen van circa 60.000 tot maximaal 35.000 in 2012. Het accent ligt daarbij op de preventie van voortijdig schoolverlaten.

Investeren in jongeren loont, zowel in economisch als maatschappelijk opzicht. Mét een startkwalificatie¹⁰ verdubbelen jongeren hun kans op werk, en minder uitval vermindert ook maatschappelijke kosten. Zo worden voortijdig schoolverlaters vijf keer vaker verdacht van een misdrijf dan jongeren die wel een startkwalificatie hebben¹¹.

Waar bestaat de vsv-aanpak uit?

Uitval wordt veroorzaakt door meerdere factoren: kwaliteit en organisatie van het onderwijs, verkeerde opleidingskeuze, leer- en motivatieproblemen, een moeilijke gezinssituatie, schulden, criminaliteit. Om de doelstelling te halen is het noodzakelijk dat alle belanghebbenden (scholen, gemeenten, RMC's¹², zorginstellingen, de werkgevers, CWI's¹³, politie, justitie, ouders en leerlingen) samenwerken. OCW heeft voor de schooljaren 2007-2008 tot en met 2010-2011 in alle 39 RMC-regio's convenanten afgesloten met contactgemeenten en onderwijsinstellingen in het voortgezet onderwijs en het middelbaar beroepsonderwijs. Voor de uitvoering van de convenanten ontvangen zij een prestatiesubsidie, € 2.500,- voor elke vsv'er minder. Ook stelt OCW aanvullende subsidies beschikbaar voor onderwijsprogramma's.

Sluitende registratie

Bij de start van de vsv-aanpak bleek dat de cijfers over voortijdig schoolverlaten niet accuraat en niet compleet waren. Met de invoering van het onderwijsnummer zijn alle leerlingen van het voortgezet onderwijs en het middelbaar beroepsonderwijs opgenomen in het BRON (basisregister onderwijs). Per 1 augustus 2009 geldt de wettelijke verplichting voor het bekostigd onderwijs om verzuim en schooluitval via één digitaal verzuimloket te melden. Hierdoor zijn cijfers over schooluitval voor 90% wél betrouwbaar. Scholen, gemeenten en regio's ontvangen door middel van maandrapportages gedetailleerde gegevens over de uitval, zodat zij sneller kunnen ingrijpen. Kennisdeling is een belangrijk instrument in de vsv-aanpak. Dit wordt ingevuld met activiteiten als conferenties, VSV-nieuwsbrief, jongerenteams, de VSV-Atlas en op internet de VSV-verkenner en de website www.aanvalopdeuitval.nl.

In aanvulling op de vsv-aanpak is er een tijdelijke stimuleringsmaatregel plusvoorzieningen gemaakt. De WRR (Wetenschappelijke Raad voor het Regeringsbeleid) heeft in 2009 berekend dat er in Nederland ongeveer 16.000 overbelaste jongeren¹⁴ zijn. Zij lopen niet alleen een groot risico om zonder startkwalificatie het onderwijs te verlaten,

⁹ Een jongere is een nieuwe voortijdig schoolverlater als hij of zij op 1 oktober van een schooljaar stond ingeschreven aan een onderwijstelling en op die datum ouder dan 11 maar nog geen 22 jaar was en op 1 oktober van het daarop volgende schooljaar is uitgeschreven maar niet in het bezit is van een startkwalificatie.

¹⁰ Dat wil zeggen een diploma havo, vwo of mbo-2,3 of 4

¹¹ Onder de vsv'ers uit schooljaar 2007-2008 is 22% van de jongeren verdacht van een misdrijf. Onder niet vsv'ers is dit 4%.

¹² Regionaal Meld- en Coördinatiepunt

¹³ Centrum voor Werk en Inkomen

¹⁴ Dit zijn jongeren die door een opeenstapeling van persoonlijke problemen vsv'er dreigen te worden.

maar ook om maatschappelijke 'drop outs' te worden. Een plusvoorziening is geen nieuw schooltype, maar een samenhangend aanbod van onderwijs, zorg, arbeid en andere vormen van gerichte ondersteuning, op bestaande scholen voor voortgezet en middelbaar (beroeps)onderwijs.

Wat is de rol van OCW?

Het Rijk, gemeenten en scholen zijn samen verantwoordelijk voor het terugdringen van het aantal voortijdig schoolverlaters (de Gouden Driehoek). De samenwerking is vastgelegd in de vierjarige convenanten. OCW initieert, stimuleert, brengt partijen bij elkaar en voert bestuurlijke gesprekken, en stuurt op basis van de (tussentijdse) resultaten. Omdat schooluitval het werkkterrein van meerdere ministeries raakt, coördineert OCW ook de interdepartementale aanpak rond vsv. OCW zorgt voor evaluatie van het vsv-beleid en borging van de aanpak.

Wat hebben we al gedaan?

Het vsv-project ligt op schema. Het aantal vsv'ers is gedaald van 57.000 in 2005 naar 42.600 (over schooljaar 2008/2009).